Europos Sąjungos
oficialusis leidinys

LT
C serija

C/2026/4094

2026 7 31

KOMISIJOS PRANEŠIMAS

Rekomendacinis dokumentas dėl bendrosios paukščių rūšių apsaugos sistemos (Paukščių direktyvos 5 ir 9 straipsniai)

(C/2026/4094)

Turinys

Lappuse

1. PRATARMĖ 2
2. PAUKŠČIŲ DIREKTYVOS TAIKYMO SRITIS IR TIKSLAI 5
   - 2.1. Taikymo sritis 5
   - 2.2. Tikslai 6
3. PAUKŠČIŲ DIREKTYVOS 5 STRAIPSNIS 8
   - 3.1. 5 straipsnio tekstas 8
   - 3.2. Bendrieji aspektai 8
   - 3.3. „Tyčios“ sąvoka pagal Paukščių direktyvos 5 straipsnį 10
   - 3.4. Prevencinių priemonių taikymas siekiant išvengti tyčinės žalos 11
   - 3.5. Konkretūs draudimai pagal 5 straipsnį 12
   - 3.6. 5 straipsnio įgyvendinimas 15
     - 3.6.1. Visapusiškos ir veiksmingos teisės aktų sistemos poreikis 15
     - 3.6.2. 5 straipsnio reikalavimų integravimas į leidimų išdavimo procedūras 16
     - 3.6.3. Veiklos, kuri gali patekti į 5 straipsnio taikymo sritį, ir galimų prevencinių priemonių pavyzdžiai 17
4. PAUKŠČIŲ DIREKTYVOS 9 STRAIPSNIS 32
   - 4.1. 9 straipsnio tekstas 32
   - 4.2. Bendrieji aspektai 33
   - 4.3. Nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo pagal 9 straipsnį sąlygos 35
   - 4.4. 9 straipsnio vaidmuo užtikrinant Paukščių direktyvos tikslų įgyvendinimą 45
   - 4.5. 9 straipsnio 3 ir 4 dalys 46

I priedas. Nukrypti leidžiančių nuostatų pagal Paukščių direktyvos 9 straipsnį taikymas baltaskruostei berniklei 47

II priedas. Nukrypti leidžiančių nuostatų pagal Paukščių direktyvos 9 straipsnį taikymas didžiajam kormoranui 55

1. **PRATARMĖ**

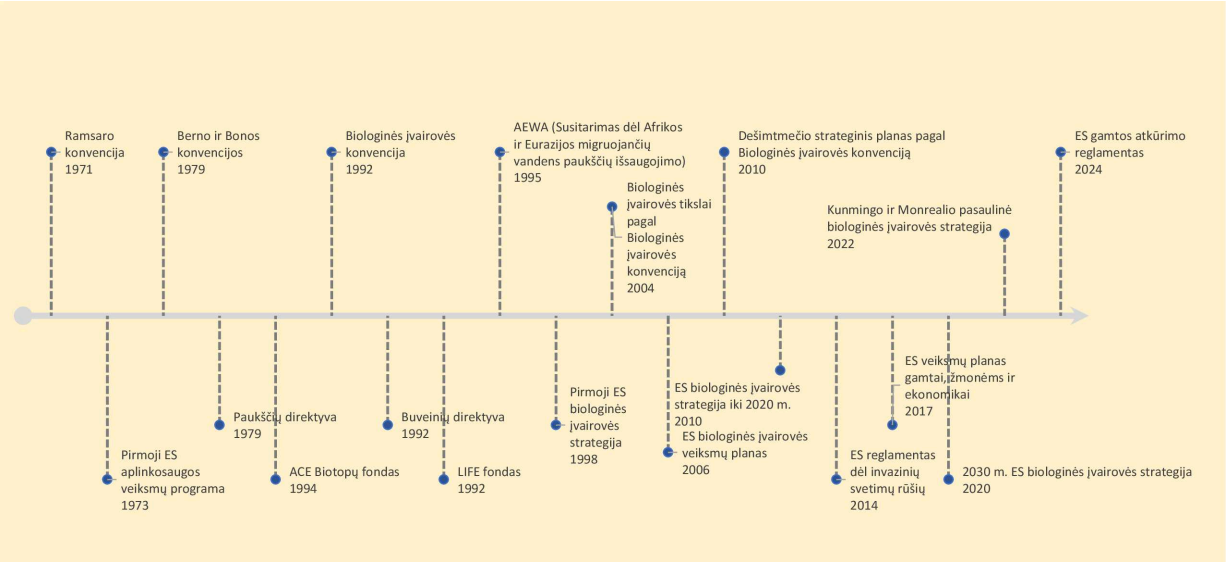
Direktyva 2009/147/EB dėl laukinių paukščių apsaugos (Paukščių direktyva) ([1]) yra vienas pagrindinių ES aplinkos politikos ramsčių. Ja įtvirtinamas ES įsipareigojimas siekti visuotinai išsaugoti biologinę įvairovę ir toliau užtikrinama paukščių rūšių apsauga visoje Europoje.

1979 m. priimta Paukščių direktyva buvo politinis atsakas į didelį visuomenės susirūpinimą dėl drastiško paukščių populiacijų mažėjimo. Kadangi paukščiai migruoja nepaisydami valstybių sienų, buvo aišku, kad išsaugojimo pastangos būtų veiksmingesnės, jeigu jos būtų koordinuojamos ES lygmeniu. Be to, paukščiai yra svarbus pakaitinis rodiklis, rodantis biologinės įvairovės būklę ir aplinkos sveikumą. Todėl Paukščių direktyva suteikė laukinės gamtos apsaugai naują perspektyvą, grindžiamą ir buveinių, ir rūšių apsauga bei tvarkymu, nes vis labiau aiškėjo, kad norint apsaugoti rūšį būtina išsaugoti ir jos buveinę.

Nors dar reikia įveikti nemažai iššūkių siekiant užtikrinti ilgalaikę sveiką paukščių populiacijų būklę, Paukščių direktyva ir toliau nustatomas paukščių apsaugos standartas visose 27 ES valstybėse narėse.

1 pav

Pagrindinių ES ir tarptautinių gamtos ir biologinės įvairovės iniciatyvų laiko juosta

ATSAKOMYBĖS RIBOJIMO PAREIŠKIMAS

Šiomis aiškinamosiomis gairėmis siekiama paaiškinti Paukščių direktyvos 5 ir 9 straipsnių nuostatas, taip pat apibendrinant taikytiną Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (ESTT) jurisprudenciją. Gairės nėra teisiškai privalomos ir jomis nesukuriama naujų teisinių pareigų. Jose pateikiami keli paaiškinimai, skirti padėti valstybėms narėms rengti nacionalines įgyvendinimo priemones, geriausiai pritaikytas jų konkrečiam kontekstui.

Tai nedaro poveikio tolesnei ESTT jurisprudencijai, šiuo metu atliekamo Paukščių ir Buveinių direktyvų testavimo nepalankiausiomis sąlygomis rezultatams ir Europos Komisijos pateiktam administracinės naštos supaprastinimo pasiūlymų rinkiniui ([2]). Visų pirma, kaip šio rinkinio dalį, Komisija pasiūlė tam tikras nuostatas, kuriomis būtų

([1]) 2009 m. lapkričio 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/147/EB dėl laukinių paukščių apsaugos (kodifikuota redakcija) (OL L 20, 2010 1 26, p. 7, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2009/147/2019-06-26).

([2]) Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Paprastinimas siekiant tvaraus konkurencingumo“, COM(2025) 980 *final*.

užtikrinta, kad Paukščių direktyvos 5 straipsnyje nustatyti rūšių apsaugos reikalavimai nebūtų aiškinami pernelyg siaurai ar apsunkinančiai, o kartu nebūtų pakenkta Direktyvos tikslų įgyvendinimui ([3]). Šias gaires gali reikėti peržiūrėti atsižvelgiant į teisėkūros proceso rezultatą.

Bendroji Paukščių direktyvos sistema

Paukščių direktyva apsaugomi visų rūšių laukiniai paukščiai, natūraliai paplitę valstybių narių europinėje teritorijoje, kuriai taikoma Sutartis (1 straipsnis) ([4]).

Pripažįstant poreikio saugoti aplinką, įskaitant paukščių rūšių išsaugojimą, ir kitų gyvybinių interesų pusiausvyros svarbą, Paukščių direktyvos 2 straipsnyje reikalaujama, kad valstybės narės imtųsi priemonių visų rūšių, kurioms taikomas 1 straipsnis, populiacijoms palaikyti tokiu lygiu, kuris visų pirma atitiktų ekologinius, mokslinius ir kultūrinius reikalavimus, kartu atsižvelgiant į ekonominius ir rekreacinius reikalavimus, arba šių rūšių populiacijoms priartinti prie tokio lygio.

Šio tikslo Paukščių direktyva pirmiausia siekiama dviem pagrindiniais elementais:

1) paukščių rūšių buveinių apsauga (apsauga teritoriniu pagrindu) ir

2) bendros visų rūšių apsaugos sistemos su tam tikrais draudimais nustatymu (rūšių apsauga).

Pirmasis elementas susijęs su Paukščių direktyvoje nustatytu apsaugos teritoriniu pagrindu režimu ir grindžiamas jos 3 ir 4 straipsniais. Pagal 3 straipsnį valstybės narės privalo imtis reikiamų priemonių išsaugoti, palaikyti arba atkurti pakankamą buveinių įvairovę ir plotą visoms 1 straipsnyje nurodytoms paukščių rūšims. Pagal 4 straipsnį, siekiant išsaugoti Direktyvos I priede nurodytoms rūšims ir nuolat aptinkamoms migruojančioms rūšims tinkamiausias teritorijas, įsteigiamos specialios apsaugos teritorijos (toliau – SAT). Įsteigus teritoriją, ji tampa tinklo „Natura 2000“ dalimi ir jai taikomas Paukščių direktyvos 4 straipsnio 1 ir 2 dalyse ir Direktyvos 92/43/EEB ([5]) (Buveinių direktyva) 6 straipsnio 2, 3 ir 4 dalyse nustatytas apsaugos režimas pagal tos direktyvos 7 straipsnį ([6]). Kiekvienai SAT valstybės narės privalo nustatyti konkrečios teritorijos apsaugos tikslus ir nustatyti bei įgyvendinti būtinas apsaugos priemones ([7]). Galiausiai, planai ar projektai, darantys poveikį SAT, gali būti patvirtinami tik tuo atveju, jeigu jie nedaro didelio neigiamo poveikio tos teritorijos vientisumui. Tačiau pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 4 dalį planas ar projektas, kuris turėtų didelį poveikį SAT, vis dėlto gali būti įgyvendinamas imperatyviu viršesnio viešojo intereso pagrindu, įskaitant socialinio ir ekonominio pobūdžio priežastis, jeigu nėra alternatyvių sprendimų ir jeigu imamasi kompensacinių priemonių SAT tinklo vientisumui užtikrinti.

([3]) Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl poveikio aplinkai vertinimų paspartinimo, COM(2025) 984 *final*. Konkrečiai, siūlomo Reglamento dėl poveikio aplinkai vertinimų paspartinimo 8 straipsnyje siūloma nustatyti, kad tais atvejais, kai dėl planų ir projektų yra numatytos tinkamos ir proporcingos poveikio švelninimo priemonės, skirtos išvengti žudymo ir trikdymo, siekiant išvengti didelio neigiamo poveikio atitinkamų rūšių populiacijoms, toks žudymas ir trikdymas, nepaisant galimo neigiamo poveikio atskiriems tų rūšių individams, nelaikomas tyčiniu, kaip tai suprantama Paukščių direktyvos 5 straipsnyje. Šio rekomendacinio dokumento paskelbimo metu tas siūlomas reglamentas dar nėra priimtas. Visapusiškai gerbiant ES teisėkūros institucijas, kurios vienintelės turi kompetenciją priimti ES teisės aktus, šio pasiūlymo svarstymas nepatenka į šių gairių taikymo sritį. Todėl šias gaires gali reikėti peržiūrėti atsižvelgiant į teisėkūros derybų dėl šio reglamento rezultatus. Tas pats pasakytina ir apie Europos elektros tinklų dokumentų rinkinį, kuris šių gairių paskelbimo metu taip pat dar nėra priimtas (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/lt/ip_25_2945).

([4]) Žr. Sprendimą *Föreningen Skydda Skogen*, sujungtos bylos C-473/19 ir C-474/19, 36 punktą. Komisija parengė laukinių paukščių rūšių, patenkančių į šios direktyvos taikymo sritį, sąrašą (Paukščių sąrašas): https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/f3bdeb3b-55c0-47a1-8482-e9a91b126b69/details.

([5]) 1992 m. gegužės 21 d. Tarybos direktyva 92/43/EEB dėl natūralių buveinių ir laukinės faunos bei floros apsaugos (OL L 206, 1992 7 22, p. 7, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/1992/43/2025-07-14).

([6]) Pagal Buveinių direktyvos 7 straipsnį SAT taikomi Buveinių direktyvos 6 straipsnio 2–4 dalyse nustatyti tvarkymo teritoriniu pagrindu reikalavimai. Daugiau informacijos apie šias nuostatas žr. leidinyje *„Natura 2000“ teritorijų valdymas: Buveinių direktyvos (Direktyvos 92/43/EEB) 6 straipsnio nuostatos*, https://data.europa.eu/doi/10.2779/02245.

([7]) Reikalavimas nustatyti apsaugos tikslus ir įdiegti apsaugos priemones specialiose apsaugos teritorijose patvirtintas Teismo sprendimo *Elliniki Ornithologiki Etaireia*, C-66/23, 46 ir 56 punktuose.

Antruoju elementu nustatoma bendra Paukščių direktyvos 1 straipsnyje nurodytų paukščių rūšių apsaugos sistema. Kitaip nei apsaugos teritoriniu pagrindu reikalavimai, ši sistema taikoma visoms valstybių narių europinėje teritorijoje, kuriai taikoma Sutartis, natūraliai paplitusioms laukinių paukščių rūšims.

Šis elementas reglamentuojamas Paukščių direktyvos 5–9 straipsniais. 5 straipsnyje reikalaujama sukurti bendrą 1 straipsnyje nurodytų paukščių rūšių apsaugos sistemą ir nurodyti konkretūs šiame kontekste taikytini draudimai. 6 straipsniu draudžiama parduoti, transportuoti ar laikyti pardavimo tikslais ir siūlyti parduoti gyvus ar negyvus paukščius arba jų išvestinius produktus, išskyrus 6 straipsnio 2 ir 3 dalyse numatytas išimtis, taikomas Direktyvos III priede nurodytoms rūšims. 7 straipsnyje nustatytos Direktyvos II priede nurodytų rūšių paukščių medžioklės sąlygos ([8]). 8 straipsnio 1 dalimi draudžiama naudoti visas priemones, įtaisus ar metodus, skirtus didelio masto arba neatrankiniam paukščių gaudymui ar žudymui arba galinčius lemti rūšies išnykimą toje vietovėje. IV priedo a punkte nurodyta kai kuri tokio pobūdžio praktika, patenkanti į 8 straipsnio taikymo sritį. 8 straipsnio 2 dalimi draudžiama medžioti iš transporto priemonių ir IV priedo b punkte nurodytomis sąlygomis. Galiausiai, 9 straipsniu užtikrinama, kad 5–8 straipsniuose nustatyti apsaugos apribojimai būtų derinami su kitais svarbiais interesais: apibrėžiamos aplinkybės, kuriomis galima nukrypti nuo šių reikalavimų.

Paukščių direktyvos įgyvendinimui taikomas Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (SESV) 191 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas atsargumo principas, pagal kurį, esant moksliniam neapibrėžtumui dėl rūšiai kylančios rizikos, taikomas aukštesnis apsaugos standartas.

Kadangi teisinė priemonė yra direktyva, valstybės narės turi perkelti jos nuostatas į savo atitinkamas nacionalines teisines sistemas, kartu turėdamos galimybę atsižvelgti į nacionalinę specifiką. ESTT nuosekliai laikosi pozicijos, kad Direktyvos perkėlimas į nacionalinę teisę turi būti aiškus ir tikslus, tiksliai atitikti Direktyvą, turėti neabejotiną privalomąją galią ir pasižymėti tokiu konkretumu, tikslumu bei aiškumu, kokių reikia teisinio tikrumo reikalavimams atitikti ([9]). Be pareigos tinkamai perkelti Direktyvos nuostatas į nacionalinę teisę, valstybės narės taip pat privalo užtikrinti, kad sukurta apsaugos sistema būtų veiksmingai taikoma praktikoje. Todėl kompetentingoms institucijoms tenka svarbus vaidmuo didinant informuotumą apie apsaugos nuostatas, nustatant reikalavimus, kuriant paskatas, stebint atitiktį reikalavimams ir garantuojant visapusišką bei veiksmingą vykdymo užtikrinimą ([10]). Valstybių narių kompetentingos institucijos turi užtikrinti, kad žmogaus veikla galėtų būti vykdoma jautriai ir suderinamai su poreikiu saugoti paukščių rūšis ES. Paukščių direktyvoje taip pat numatytas lankstumas, visų pirma nukrypti leidžiančiomis jos nuostatomis, kurios suteikia valstybėms narėms galimybę derinti aplinkos apsaugą su svarbiais socialiniais ir ekonominiais interesais.

Gairių taikymo sritis

Šiuo rekomendaciniu dokumentu siekiama padėti valstybėms narėms tinkamai įgyvendinti Paukščių direktyvos 5 ir 9 straipsnius. Dokumente išreiškiama tik Komisijos nuomonė ir jo laikytis nėra teisiškai privaloma. Autoritetingą ES teisės išaiškinimą gali pateikti tik Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ESTT). Tais atvejais, kai ESTT yra priėmęs sprendimą dėl kurios nors Paukščių direktyvos nuostatos, Komisija tuo sprendimu grindžia šias gaires, ji taip pat akcentuoja lankstumą, kurį valstybės narės gali parodyti taikydamos nuostatas, jei atsižvelgia į bendruosius Direktyvos tikslus.

7 straipsnis, kuriuo nustatomos II priede nurodytų rūšių paukščių medžioklės sąlygos pagal Direktyvos bendruosius apsaugos tikslus, jau aptartas ankstesniame Komisijos rekomendaciniame dokumente. Taigi šis rekomendacinis dokumentas yra papildomas ir turėtų būti skaitomas kartu su Tvarios medžioklės pagal Paukščių direktyvą gairėmis ([11]).

([8]) Žr. gaires dėl medžioklės pagal Paukščių direktyvą, https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_en?prefLang=lt.

([9]) Žr. Sprendimą *Komisija / Italija*, C-363/85, 6 punktą; Sprendimą *Komisija / Vokietija*, C-361/88; Sprendimą *Komisija / Italija*, C-159/99, 32 punktą; Sprendimą *Komisija / Belgija*, C-415/01, 21 punktą; Sprendimą *Komisija / Ispanija*, C-58/02; Sprendimą *Komisija / Jungtinė Karalystė*, C-6/04, 21, 25 ir 26 punktus; Sprendimą *Komisija / Austrija*, C-508/04, 80 punktą; Sprendimą *Komisija / Portugalija (specialių apsaugos teritorijų nustatymas ir apsauga)*, C-290/18, 35 punktą.

([10]) Be to, pagal 2024 m. balandžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2024/1203 dėl aplinkos apsaugos baudžiamosios teisės priemonėmis 3 straipsnio 2 dalies n punktą, valstybės narės privalo užtikrinti, kad Paukščių direktyvos 1 straipsnyje nurodytų rūšių egzemplioriaus (-ių) neteisėtas ir tyčinis nužudymas, naikinimas, paėmimas, laikymas, pardavimas arba siūlymas parduoti būtų laikomas nusikalstama veika, išskyrus atvejus, kai tokie veiksmai susiję su nedideliu tokių egzempliorių kiekiu.

([11]) Žr. gaires dėl medžioklės pagal Paukščių direktyvą: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_en?prefLang=lt.

Šios gairės neapima Paukščių direktyvos 6–8 straipsnių nuostatų ar 4 straipsnio nuostatų dėl apsaugos teritoriniu pagrindu. Išsamiau apie SAT tvarkymo reikalavimus, nustatytus Buveinių direktyvos 6 straipsnio 2–4 dalyse, skaitykite Komisijos gairėse *„Natura 2000“ teritorijų valdymas. Buveinių direktyvos (Direktyvos 92/43/EEB) 6 straipsnio nuostatos* ([12]).

Kodėl šios gairės reikalingos?

Atsižvelgiant į didėjančius pasaulinius ekonominius ir saugumo iššūkius, svarbu užtikrinti, kad Paukščių direktyva ir toliau sudarytų sąlygas konkurencingai ir tvariai ekonomikai, kartu saugodama mūsų gamtos paveldą.

Šiame dokumente siekiama pateikti Paukščių direktyvoje nustatytos bendros apsaugos sistemos aiškinimo ir įgyvendinimo gaires ir kartu padėti sumažinti administracinę naštą. Jame paaiškinami minimalieji reikalavimai ir išaiškinama, kaip rūšių apsaugos reikalavimai gali būti taikomi tinkamai, kartu supaprastinant šią užduotį kompetentingoms institucijoms ir ekonominės veiklos vykdytojams.

Siekiant užtikrinti vienodą nuostatų taikymą, šiomis gairėmis taip pat siekiama paaiškinti lankstumo galimybes, kurias turi valstybės narės pagal Direktyvos reikalavimus ir ESTT jurisprudenciją. Taip siekiama sudaryti sąlygas valdžios institucijoms, taip pat žemės ir jūrų naudotojams tęsti savo veiklą užtikrintai, žinant, kad jiems negresia pažeisti Direktyvos reikalavimų.

Gairės daugiausia skirtos valstybių narių nacionalinėms, regionų ir vietos valdžios institucijoms, tačiau jos taip pat bus naudingas orientyras organizacijoms ir kitiems suinteresuotiesiems subjektams, dalyvaujantiems įgyvendinant Paukščių direktyvą. Jų tikslas – paaiškinti ir racionalizuoti Direktyvos įgyvendinimą, pateikiant aiškias ir praktines gaires, grindžiamas įvairių valstybių narių patirtimi ir įžvalgomis, įgytomis iš to, kaip Direktyvą aiškina ESTT.

Šių gairių I priede pateikiamos gairės, susijusios su baltaskruoste bernikle (*Branta leucopsis*) – rūšimi, kurios populiacija labai padidėjo, o tai kai kuriais atvejais padarė reikšmingos žalos, turėjusios poveikį ekonominei veiklai. Ankstesniame rekomendaciniame dokumente dėl didžiojo kormorano (nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo pagal Paukščių direktyvos 2009/147/EB 9 straipsnį) ([13]) paaiškintas 9 straipsnio taikymas konkrečiomis aplinkybėmis, siekiant išvengti didelės žalos tam tikrai ekonominei veiklai, siejamai su didžiuoju kormoranu (*Phalacrocorax carbo*). Atsižvelgiant į šio dalyko aktualumą, į poreikį atnaujinti tą dokumentą dėl nacionalinių iššūkių, kylančių dėl padidėjusio šios rūšies gausumo kai kuriose ES dalyse, ir į poreikį spręsti prieštaras tarp didžiojo kormorano apsaugos ir žuvininkystės, atnaujinta redakcija pateikiama šių gairių II priede. Šiuose dviejuose prieduose siekiama išaiškinti valstybėms narėms prieinamo lankstumo lygį, kad būtų galima išvengti didelės šių dviejų rūšių paukščių daromos žalos žemės ūkiui ir žuvininkystei; be kita ko, pateikiama praktinių pavyzdžių.

2. PAUKŠČIŲ DIREKTYVOS TAIKYMO SRITIS IR TIKSLAI

2.1. Taikymo sritis

1. Paukščių direktyvos 1 straipsnyje apibrėžiama jos teikiamos apsaugos taikymo sritis.

„*1 straipsnis*

1. Šia direktyva siekiama apsaugoti visų rūšių laukinius paukščius, natūraliai paplitusius valstybių narių [e] uropinėje teritorijoje, kuriai taikoma Sutartis. Ji apima šių rūšių apsaugą, tvarkymą ir kontrolę ir nustato jų naudojimo taisykles.

2. Ši direktyva taikoma paukščiams, jų kiaušiniams, lizdams ir buveinėms.“

([12]) „Natura 2000“ teritorijų valdymas. Europos Sąjungos leidinių biuras (europa.eu).
([13]) https://op.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/eb3840b0-937d-4f0b-b616-107fe9825801.

2. Taigi, pagal Paukščių direktyvos 1 straipsnį, ji taikoma visų rūšių laukinių paukščių, natūraliai paplitusių valstybių narių europinėje teritorijoje, kuriai taikoma Sutartis, apsaugai ([14]). Komisija yra sudariusi į Direktyvos taikymo sritį patenkančių paukščių rūšių, įskaitant atsitiktinai užklystančias rūšis, sąrašą ([15]).

3. ESTT yra nusprendęs, kad pagal Paukščių direktyvą valstybės narės privalo saugoti ES natūraliai paplitusius laukinius paukščius net ir tuo atveju, jeigu atitinkamos rūšies natūrali buveinė nėra atitinkamos valstybės narės teritorijoje ([16]). Valstybėje narėje introdukuotoms rūšims Paukščių direktyva taikoma, jeigu jos yra vietinės kitur ES. Tačiau Direktyvos taikymo sritis neapima introdukuotų rūšių, kurios nėra vietinės nė vienoje ES valstybėje narėje, nebent jos būtų aiškiai nurodytos viename iš Direktyvos priedų (pvz., laukinis kalakutas *Meleagris gallopavo*).

4. ESTT yra patvirtinęs, kad Direktyva netaikoma nelaisvėje gimusiems ir auginamiems paukščių individams, nes apsaugos režimo išplėtimas už natūralioje aplinkoje esančių paukščių populiacijų ribų nepadėtų pasiekti Direktyvos pagrindinio aplinkosauginio tikslo ([17]). Tačiau Direktyva taikoma prijaukintiems arba nelaisvėje gimusiems ir išaugintiems laukinių rūšių individams, kurie paleidžiami į laisvę ir kurių nebeįmanoma aiškiai atskirti nuo laukinių individų. Tai būtina siekiant užtikrinti laukinių individų, kuriems per klaidą galėtų būti padaryta Direktyvos draudžiama žala, apsaugą ([18]).

2.2. **Tikslai**

5. Direktyvos 2 straipsnyje reikalaujama imtis priemonių dėl 1 straipsnyje nurodytų paukščių.

„*2 straipsnis*

Valstybės narės imasi reikiamų priemonių 1 straipsnyje nurodytų paukščių rūšių populiacijoms palaikyti tokiu lygiu, kuris visų pirma atitiktų ekologinius, mokslinius ir kultūrinius reikalavimus, derinant juos su ekonominiais ir rekreaciniais reikalavimais, arba šių rūšių populiacijoms priartinti prie tokio lygio.“

6. Nors Paukščių direktyvoje nėra konkrečios nuostatos, kurioje būtų apibrėžti jos tikslai, ESTT Direktyvos tikslą yra suformulavęs taip:

„[...] Paukščių direktyvos tikslas, kaip matyti iš jos 1 straipsnio, siejamo su 3, 5, 7 ir 8 konstatuojamosiomis dalimis, yra apsaugoti, tvarkyti ir reguliuoti visų rūšių paukščius, natūraliai paplitusius valstybių narių europinėje teritorijoje, kuriai taikomos Sutartys, siekiant užtikrinti jų, kaip Europos tautų paveldo, išsaugojimą, o tai reiškia ilgalaikę apsaugą išlaikant ar atkuriant pakankamą buveinių įvairovę ir plotą. Atsižvelgiant į šį tikslą, pagal šios direktyvos 2 straipsnį, siejamą su jos 10 konstatuojamąja dalimi, valstybės narės įpareigojamos imtis visų būtinų priemonių, kad šių paukščių rūšių populiacija būtų palaikoma tokiu lygiu, kuris visų pirma atitiktų ekologinius, mokslinius ir kultūrinius reikalavimus, derinant juos su ekonominiais ir rekreaciniais reikalavimais, arba būtų priartinama prie tokio lygio, kad jį būtų galima laikyti patenkinamu“ ([19]).

([14]) Žr. Sprendimą *Föreningen Skydda Skogen*, sujungtos bylos C-473/19 ir C-474/19, 36 punktą.

([15]) https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/f3bdeb3b-55c0-47a1-8482-e9a91b126b69/details.

([16]) Sprendimas *Vergy*, C-149/94, 18 punktas.

([17]) Sprendimas *Vergy*, C-149/94, 12–15 punktai.

([18]) Uolinio karvelio (*Columba livia*) atveju daugelyje miesto teritorijų prijaukinti individai ilgą laiką pabėgdavo iš veisimo įrenginių ir sudarė sulaukėjusias populiacijas, kurios kryžminosi su laukinėmis populiacijomis. Nors nelaisvėje išveisti individai į Direktyvos taikymo sritį nepatenka, sulaukėję karveliai patenka į Paukščių direktyvos taikymo sritį, nebent būtų galima aiškiai įrodyti, kad jie yra išveisti nelaisvėje ir juos įmanoma skirti nuo laukinės populiacijos. Jeigu toks skyrimas individo lygmeniu yra neįmanomas, kaip dažnai būna pagal realaus valdymo scenarijus, Paukščių direktyvoje nustatytas apsaugos režimas visapusiškai taikomas. Miesto sulaukėjusių balandžių populiacijoms kontroliuoti taikomos įvairios valdymo strategijos, įskaitant draudimus lesinti, maisto ir vandens šaltinių reguliavimą, vizualinių ir akustinių atbaidymo priemonių naudojimą, fizinių barjerų, pvz., tinklų ir spyglių, įrengimą siekiant neleisti tupėti ir sukti lizdus, vaisingų kiaušinių pakeitimą dirbtiniais kiaušiniais prižiūrimose balandinėse, lizdų šalinimą, sterilizaciją, kontraceptinio lesalo platinimą ir individų gaudymą bei pašalinimą arba perkėlimą. Jeigu pasirinktos valdymo priemonės kelia riziką pažeisti Paukščių direktyvos 5 straipsnyje nustatytus draudimus, pagal 9 straipsnio nuostatas turi būti nustatytos atitinkamos nukrypti leidžiančios nuostatos.

([19]) Sprendimas *Voore Mets ir Lemeks Põlva*, C-784/23, 51 punktas, taip pat žr. to sprendimo 54 punktą. Taip pat žr. Sprendimą *VIRUS ir kiti*, C-131/24, 40 punktą.

7. Kaip nustatyta 1 straipsnyje, Paukščių direktyva siekiama apsaugoti visas ES natūraliai paplitusias laukinių paukščių rūšis. 2 straipsnio formuluotėje ypač pabrėžiamas poreikis palaikyti šių rūšių populiacijas tokiu lygiu, kuris atitiktų ekologinius, mokslinius ir kultūrinius reikalavimus, derinant juos su ekonominiais ir rekreaciniais reikalavimais. Tai, kad šie reikalavimai nurodyti 2 straipsnyje, atspindi galimą jų įtaką pagal Paukščių direktyvą saugomų rūšių populiacijų lygiui. Todėl šių rūšių išsaugojimo tikslais „patenkinamas lygis“ turi būti suprantamas atsižvelgiant į šių skirtingų reikalavimų kontekstą ir tai, kaip jie gali paveikti paukščių populiacijų lygius ([20]). Tai, kad nurodytas poreikis atsižvelgti į ekonominius ir rekreacinius reikalavimus, taip pat atspindi faktą, kad ekonominė ir rekreacinė veikla yra ir priklausoma nuo paukščių apsaugos, ir jos veikiama. Todėl būtina užtikrinti, kad ekologiniai, moksliniai ir kultūriniai, taip pat ekonominiai ir rekreaciniai reikalavimai būtų įtraukiami į visų Direktyvos nuostatų įgyvendinimą.

8. Tai atitinka ESTT patvirtinimas, kad 2 straipsnyje atsižvelgiama, viena vertus, į būtinybę veiksmingai apsaugoti paukščius, kita vertus, į visuomenės sveikatos ir saugos, ekonomikos, ekologijos, mokslo, žemės ūkio ir rekreacijos reikalavimus ([21]). Tačiau ESTT taip pat patvirtino, kad 2 straipsnis nėra savarankiška nukrypti nuo Paukščių direktyvoje nustatytos bendros apsaugos sistemos leidžianti nuostata ([22]).

9. Todėl šie ekologiniai, moksliniai, kultūriniai, ekonominiai ir rekreaciniai reikalavimai nedaro poveikio Paukščių direktyvoje, įskaitant jos 5 straipsnį, nustatytiems reikalavimams ir į juos neatsižvelgiama taikant joje nustatytus draudimus ([23]). 9 straipsnyje numatytos galimybės taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas atitinka minėtus reikalavimus, kuriais siekiama suderinti skirtingus su Direktyvos įgyvendinimu susijusius politikos prioritetus. Be to, ekonominiai ir rekreaciniai reikalavimai gali būti reikšmingi vertinant galimų nukrypti leidžiančių nuostatų proporcingumą, kai atliekama priimtinų alternatyvų peržiūra.

10. Į ekonominius ir rekreacinius reikalavimus taip pat gali būti atsižvelgiama tiek, kiek tokia veikla gali būti viena iš rūšis veikiančių veiksnių. Taip pat patenkinamas lygis, kuris turi būti pasiektas ir palaikomas, turi būti nustatomas atsižvelgiant į rūšims dėl ekonominės ar rekreacinės veiklos tenkantį spaudimą.

11. Bendrieji Paukščių direktyvos tikslai neturi būti tapatinami su 5 straipsnio taikymo sritimi; šis straipsnis prisideda prie Direktyvos tikslų įgyvendinimo per bendrą apsaugos sistemą (aptariamą 3 skyriuje) ([24]).

12. Siekiant užtikrinti nuoseklų Paukščių direktyvos ir Buveinių direktyvos aiškinimą ir veiksmingą įgyvendinimą, Komisijos nuomone, „patenkinamas lygis“ gali būti suprantamas kaip lygis, kuriuo pasiekiama palanki apsaugos būklė ([25]).

([20]) Pagal analogiją žr. Sprendimą *Eesti Suurkiskjad*, C-629/23, 68 punktą.
([21]) Sprendimas *Komisija / Italija*, C-262/85, 8 punktas.
([22]) Sprendimas *Komisija / Belgija*, 247/85, 8 punktas; Sprendimas *Komisija / Italija*, C-262/85, 8 punktas.
([23]) Pagal analogiją dėl Paukščių direktyvos 4 straipsnio 4 dalies žr. Sprendimą *Komisija / Vokietija*, C-57/89, 22 punktą.
([24]) 5 straipsnis taikomas nepriklausomai nuo rūšies būklės ar poveikio, kurį atitinkamai rūšiai turėtų tam tikra veikla. Išsamesnį aptarimą žr. 3 skyriuje.
([25]) Komisija jau anksčiau yra pabrėžusi šią sąsają gairėse dėl tvarios medžioklės pagal Paukščių direktyvą (*Guidance on sustainable hunting under the Birds Directive*), p. 20. Toks aiškinimas kyla iš Paukščių direktyvos reikšmės užtikrinant, kad būtų vykdomi Sąjungos tarptautiniai įsipareigojimai pagal Migruojančių laukinių gyvūnų rūšių išsaugojimo konvenciją, visų pirma pagal Susitarimą dėl Afrikos ir Eurazijos migruojančių vandens paukščių išsaugojimo (AEWA), Susitarimo memorandumą dėl migruojančių plėšriųjų paukščių apsaugos Afrikoje ir Azijoje („Raptors MoU“) ir Veiksmų planą dėl Afrikos ir Eurazijos migruojančių sausumos paukščių (AEMLAP); kiekviename iš šių dokumentų reikalaujama saugoti paukščių rūšis, o jų tikslas yra palaikyti arba pasiekti palankią apsaugos būklę.

3. **PAUKŠČIŲ DIREKTYVOS 5 STRAIPSNIS**

3.1. **5 straipsnio tekstas**

„Nepažeisdamos 7 ir 9 straipsnių valstybės narės imasi būtinų priemonių, kad sukurtų bendrą apsaugos sistemą visoms 1 straipsnyje nurodytoms paukščių rūšims, ypač uždrausdamos:

a) tyčinį žudymą ar gaudymą bet kokiais būdais;

b) tyčinį jų lizdų ir kiaušinių naikinimą arba pažeidimą, arba jų lizdų pašalinimą;

c) jų kiaušinių rinkimą gamtoje ir šių kiaušinių laikymą, netgi jei jie yra tušti;

d) tyčinį paukščių trikdymą, ypač jų perėjimo ir jauniklių auginimo metu, jei toks trikdymas galėtų turėti reikšmės šios direktyvos tikslams;

e) draudžiamų medžioti ir gaudyti paukščių rūšių laikymą.“

3.2. **Bendrieji aspektai**

13. Paukščių direktyvos 5 straipsnyje reikalaujama sukurti bendrą visų natūraliai paplitusių laukinių paukščių rūšių, nurodytų 1 straipsnyje, apsaugos sistemą. 5 straipsnio a–e punktuose nurodyti draudimai, skirti šioms rūšims apsaugoti.

14. Kad 5 straipsnis būtų tinkamai taikomas, valstybės narės turi priimti išsamų ir veiksmingą teisinį paukščių apsaugos pagrindą, pagal kurį būtų įgyvendinamos konkrečios ir specialios apsaugos priemonės, kuriomis turi būti užtikrintas 5 straipsnyje nustatytų draudimų laikymasis ([26]). Taigi 5 straipsnyje reikalaujama ne tik priimti išsamų teisinį pagrindą, bet ir įgyvendinti konkrečias bei specialias apsaugos priemones ([27]).

15. Paukščių direktyva suteikia valstybėms narėms lankstumo nustatant šią bendrą apsaugos sistemą, be kita ko, pasirenkant metodus ir teisėkūros priemones, kurie gali būti naudojami draudimams įgyvendinti. Tai gali apimti specialių įstatymų ar kitų teisės aktų ar administracinių priemonių priėmimą siekiant veiksmingai uždrausti daryti 5 straipsnyje nurodytą žalą. Ši diskrecija yra ribojama, kaip nustatyta 5 straipsnyje, ir tai išsamiau aprašyta toliau ([28]); taip pat taikoma pareiga užtikrinti, kad tokios priemonės lemtų faktinį 5 straipsnyje nurodytos žalos išvengimą ([29]). Be to, bendros apsaugos sistemos nustatymas ir taikymas turėtų būti grindžiamas Direktyvos 2 straipsnyje nurodytu tikslu, t. y. paukščių rūšių populiacijas palaikyti tokiu lygiu, kuris visų pirma atitiktų ekologinius, mokslinius ir kultūrinius reikalavimus, derinant juos su ekonominiais ir rekreaciniais reikalavimais, arba šių rūšių populiacijas priartinti prie tokio lygio.

16. Pagal 1 straipsnį 5 straipsnyje nustatyti draudimai taikomi visoms valstybių narių europinėje teritorijoje, kuriai taikoma Sutartis, natūraliai paplitusioms laukinių paukščių rūšims. Kaip yra nusprendęs ESTT, „iš aiškaus ir nedviprasmiško Paukščių direktyvos 5 straipsnio teksto matyti, kad šioje nuostatoje nurodyti draudimai taikomi ne tik šios direktyvos I priede išvardytoms rūšims, kurioms kyla tam tikra rizika arba kurių populiacija turi tendenciją ilgainiui mažėti“ ([30]). Todėl net jeigu įprastos rūšies populiacija yra stabili ir tikėtina, kad artimiausioje ateityje tokia išliks, valstybės narės negali tokių rūšių neįtraukti į pagal 5 straipsnį privalomų draudimų taikymo sritį ([31]). ESTT taip pat yra nusprendęs, kad bet koks veiklos poveikio rūšies populiacijos lygiui ar apsaugos būklei vertinimas nėra

([26]) Sprendimas *Föreningen Skydda Skogen*, sujungtos bylos C-473/19 ir C-474/19, 35 punktas.
([27]) Pagal analogiją žr. Sprendimo *Föreningen Skydda Skogen*, sujungtos bylos C-473/19 ir C-474/19, 75 punktą.
([28]) Žr. analogišką Sprendimo *Komisija / Graikija*, C-518/04, 16 punktą.
([29]) Sprendimas *Föreningen Skydda Skogen*, sujungtos bylos C-473/19 ir C-474/19, 75 punktas.
([30]) Sprendimas *Föreningen Skydda Skogen*, sujungtos bylos C-473/19 ir C-474/19, 36 punktas.
([31]) Sprendimas *Komisija / Lenkija*, C-441/17, 262–263 punktai.

reikšmingas taikant 5 straipsnį, išskyrus 5 dalies d punkte nustatytą draudimą (žr. 3.4 skirsnį) ([32]). 5 straipsnio d punkto atveju tokie aspektai kaip rūšies gausumas ar apsaugos būklė yra reikšmingi tik nustatant, ar trikdymas yra reikšmingas atsižvelgiant į Paukščių direktyvos tikslą, tačiau nesuteikia pagrindo pašalinti rūšį iš 5 straipsnio d punkto taikymo srities.

17. 5 straipsnyje nustatyti draudimai taip pat taikomi Paukščių direktyvos II priede nurodytoms rūšims. Nors pagal 7 straipsnį leidžiama medžioti šių rūšių paukščius, įskaitant individų žudymą ar gaudymą nustatytais laikotarpiais ir laikantis tam tikrų 7 straipsnyje nustatytų apribojimų ([33]), veiksmai, atliekami ne medžioklės laikotarpiais, ir veikla, kuria būtų pažeidžiamas 5 straipsnis, pavyzdžiui, tyčinis lizdų ar kiaušinių naikinimas, II priede nurodytų rūšių atžvilgiu tebėra draudžiami. 7 straipsnio taikymo sritis apsiriboja medžiokle, o tai reiškia, kad kita veikla, galinti daryti žalą, II priede nurodytų rūšių atžvilgiu tebėra draudžiama. Komisijos gairėse dėl tvarios medžioklės ([34]) pateikiamos išsamesnės rekomendacijos dėl 7 straipsnyje nustatytų pareigų.

18. Remiantis ESTT jurisprudencija, akivaizdu, kad 5 straipsnyje nustatyti draudimai turi būti taikomi be jokių laiko apribojimų ([35]). Tačiau konkrečiose priemonėse ir taisyklėse, kuriomis šie draudimai įgyvendinami, gali būti atsižvelgiama į sezoninius veiksnius, jeigu tai tinkamai pagrįsta, ir jos gali būti taikomos tik tam tikrais laikotarpiais, pavyzdžiui, lizdų sukimo laikotarpiu. Taikant 5 straipsnio d punktą, valstybės narės turi skirti daugiau dėmesio jautriems paukščių rūšių gyvenimo ciklo etapams, tokiems kaip veisimosi (perėjimo) ar jauniklių auginimo laikotarpiai. Nors į tokius sezoninius veiksnius gali būti atsižvelgiama, paukščių rūšys negali būti pašalintos – net ir laikinai – iš bendrosios apsaugos sistemos, privalomos pagal 5 straipsnį ([36]). Kaip paaiškinta toliau, prevencinių priemonių taikymas veiklai, kuri yra potencialiai žalinga, gali užtikrinti, kad vykdant ekonominę veiklą būtų išvengta 5 straipsnyje nurodytos draudžiamos žalos ir ji taptų suderinama su šia nuostata.

19. Visiškai ir veiksmingai laukinių paukščių apsaugai taip pat reikalinga visapusiška apsauga geografinės taikymo srities požiūriu. Tai reiškia, kad 5 straipsnis taikomas visai Paukščių direktyvos geografinei taikymo sričiai, kaip apibrėžta jos 1 straipsnyje, nepriklausomai nuo to, kur paukščiai gali ilsėtis arba per kur keliauti, ir nuo to, ar teritorija yra tinkle „Natura 2000“, ar ne. Todėl bet kokie nacionalinės teisės aktai, kuriais laukinių paukščių apsauga ribojama konkrečia teritorija (pvz., gamtos paveldo teritorija), yra nesuderinami su Paukščių direktyva ([37]). Tačiau įgyvendindamos 5 straipsnyje nustatytus draudimus valstybės narės gali atsižvelgti į kiekvienai rūšiai reikšmingus geografinius kriterijus, taip pat atsižvelgdamos į 2 straipsnio tikslus.

Praktinio įgyvendinimo parama, 1 priemonė: lankstumas nustatant bendrosios apsaugos sistemos teisinį pagrindą

Valstybės narės turi didelių lankstumo galimybių perkeldamos Paukščių direktyvos nuostatas į nacionalinę teisę, kartu išlaikydamos aiškią teisės aktų sistemą ir įgyvendindamos veiksmingas prevencines priemones, kad būtų užtikrintas Paukščių direktyvos tikslų pasiekimas. Tai galėtų apimti naujų ar specialių įstatymų, kitų teisės aktų ar administracinių priemonių, pritaikytų jų savitoms valdymo sistemoms, priėmimą nacionaliniu ar regioniniu lygmeniu. Prevencinės priemonės taip pat gali būti integruojamos į sektorių teisės aktus, kuriais reglamentuojama tokia ekonominė veikla kaip energetika, miškų ūkis ar žemės ūkis, ir prireikus pritaikomos prie konkrečių regioninių ar vietos aplinkybių. Be to, valstybės narės gali palengvinti teisinės sistemos įgyvendinimą teikdamos paramą ekonominės veiklos vykdytojams per konsultavimo paslaugas, tikslines finansavimo programas ir informuotumo didinimo iniciatyvas.

([32]) Sprendimas *Voore Mets ir Lemeks Põlva*, C-784/23, 53–54 punktai, ir Sprendimas *VIRUS ir kiti*, C-131/24, 43 punktas.

([33]) Sprendimo *Komisija / Italija*, C-157/89, 14 punkte ESTT nurodė, kad reikalinga „visapusiškos apsaugos tais laikotarpiais, kai laukinių paukščių išlikimui kyla itin didelis pavojus, sistema“.

([34]) https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_en?prefLang=lt.

([35]) Sprendimo *Komisija / Prancūzija*, C-252/85, 9 punktas; nors šis sprendimas buvo susijęs su 5 straipsnio b ir c punktais, jis gali būti taikomas visam 5 straipsniui, nes jo formuluotė neapriboja nė vieno iš jame nustatytų draudimų taikymo srities.

([36]) Sprendimas *Komisija / Austrija*, C-507/04, 114 punktas.

([37]) Sprendimas *Komisija / Prancūzija*, C-252/85, 15 punktas.

3.3. **„Tyčios“ sąvoka pagal Paukščių direktyvos 5 straipsnį**

20. Prieš pereinant prie konkrečių 5 straipsnio nuostatų, svarbu paaiškinti „tyčios“ sąvoką – esminį veiksnį aiškinant ir įgyvendinant 5 straipsnio a, b ir d punktuose nustatytus draudimus:

a) tyčinio žudymo ar gaudymo bet kokiais būdais;

b) tyčinio paukščių lizdų ir kiaušinių naikinimo arba pažeidimo, arba jų lizdų pašalinimo, ir

d) tyčinio paukščių trikdymo, ypač jų veisimosi (perėjimo) ir jauniklių auginimo metu, jei toks trikdymas galėtų turėti reikšmės šios direktyvos tikslams.

21. Kita vertus, c ir e punktuose nurodyti draudimai taikomi nepriklausomai nuo veiksmą atliekančio asmens ketinimų.

22. Dėl „tyčios“ sąvokos yra nusistovėjusi ESTT praktika. ESTT konstatavo, kad „tyčios“ sąvoka apima tiek veiklą, kurios tikslas – gaudyti, žudyti ar trikdyti paukščius arba naikinti ar pažeisti jų lizdus, tiek veiklą, kuri, akivaizdžiai neturėdama tokio tikslo, apima susitaikymą su tokio gaudymo, žudymo, trikdymo, naikinimo ar pažeidimo galimybe ([38]). Taigi, jei veiklos vykdytojas susitaiko su galimybe, kad jo veiksmai padarys draudžiamą žalą, tačiau vis vien juos tęsia, tai patenka į 5 straipsnyje nustatytų draudimų taikymo sritį, net jei padaryti tokios žalos nebuvo jo ketinimas ([39]). Tačiau II priede nurodytoms rūšims taikoma išimtis, nes šių rūšių individus galima medžioti, t. y. žudyti ar gaudyti nustatytais laikotarpiais ir laikantis tam tikrų 7 straipsnyje nustatytų apribojimų.

23. Kad būtų galima konstatuoti informuotumą, reikšmingą sprendžiant dėl tyčios, turi būti įvykdytos abi šios sąlygos: i) informuotumas apie paukščių buvimą ir ii) žinojimas, kad nagrinėjama veikla gali padaryti draudžiamo pobūdžio žalą tiems paukščiams. Abu elementai turi būti vertinami atsižvelgiant į turimą informaciją ir jos sklaidą.

24. Siekdamos padėti ekonominės veiklos vykdytojams, vykdantiems veiklą, galinčią padaryti draudžiamos žalos, valstybės narės turėtų didinti jų informuotumą apie esamas prevencines priemones.

25. Pirma, informuotumas apie paukščių buvimą apima situacijas, kai paukščiai ar jų lizdai pastebėti teritorijoje, kurią paveiks atitinkama veikla, arba kai esama paukščių buvimo tokioje teritorijoje mokslinių duomenų ir dokumentuotų stebėjimų. ESTT yra konstatavęs, kad tai taip pat gali apimti aplinkybes, kai jų buvimo galima pagrįstai tikėtis remiantis ekologiniais veiksniais, pavyzdžiui, miško tipu ir amžiumi arba pievomis, kurioms būdingos tam tikros paukščių rūšys ([40]).

26. Vien informuotumo apie paukščių buvimą nepakanka; taip pat turi būti pagrįsta rizika, kad nagrinėjama veikla galėtų padaryti draudžiamą žalą esantiems paukščiams. Šiame kontekste svarbu atsižvelgti į rūšies poreikius ir jautrumą, įvertinant, kur tos rūšies paukščiai suka lizdus, jų lizdų sukimo įpročius, kokiose teritorijose jie maitinasi ar medžioja, ir kitas konkrečiai rūšiai būdingas aplinkybes. Tokios žinios gali būti grindžiamos informacija, pateikta konkrečioms rūšims skirtuose veiksmų planuose, „Natura 2000“ teritorijų tvarkymo planuose ar miškininkystės planuose, taip pat bet kokiais kitais aktualiais moksliniais duomenimis ir tyrimais dėl atitinkamos rūšies.

([38]) Sprendimas *Voore Mets ir Lemeks Põlva*, C-784/23, 49 punktas, ir Sprendimas *VIRUS ir kiti*, C-131/24, 39 punktas.

([39]) Žr. Sprendimo *Voore Mets ir Lemeks Põlva*, C-784/23, 47–48 punktus, kuriuose Teismas patvirtino, kad „tyčios“ sąvoka tiek Paukščių direktyvos 5 straipsnyje, tiek Buveinių direktyvos 12 straipsnyje turi būti aiškinama nuosekliai. Todėl Teismas Paukščių direktyvos 5 straipsnyje įtvirtintai analogiškai sąvokai pritaikė nusistovėjusią jurisprudenciją, taikomą „tyčios“ sąvokai pagal Buveinių direktyvos 12 straipsnį.

([40]) Sprendimas *Voore Mets ir Lemeks Põlva*, C-784/23, 61 punktas.

27. Todėl rizikos nustatymas grindžiamas nagrinėjamos veiklos poveikio ir atitinkamos rūšies poreikių bei jautrumo sąveika. Tai galėtų būti susiję, pavyzdžiui, su medžių kirtimu lizdų sukimo laikotarpiu vietose, kur žinoma, kad lizdus suka miško paukščiai, arba su tam tikra žemės ūkio praktika, darančia poveikį kai kuriems ant žemės lizdus sukantiems paukščiams, dėl kurios gali būti žudomi paukščiai, naikinami jų lizdai arba jie gali būti reikšmingai trikdomi. Tai nereiškia kirtimo ir šienavimo draudimo, o reiškia užtikrinimą, kad tokia praktika būtų suderinama su paukščių apsauga.

28. Lygiai taip pat, pavyzdžiui, jeigu veikla planuojama ne paukščių rūšių lizdų sukimo laikotarpiu arba imamasi kitų atsargumo priemonių (žr. toliau apie prevencines priemones), tai gali nepatekti į tyčinės žalos apimtį. Toks planavimas galėtų būti grindžiamas metų laiku, kai galima tikėtis, kad veiklos teritorijoje paukščių individų nebus. Taip pat platesnėje teritorijoje ar buveinėje galėtų būti įmanoma nustatyti konkrečias zonas, kuriose paukščių nėra. Tokios aplinkybės yra labai priklausomos nuo konteksto, todėl turi būti vertinamos kiekvienu konkrečiu atveju.

29. Visais atvejais nacionalinių valdžios institucijų vaidmuo yra esminis. Reguliuodamos ekonominę veiklą, nacionalinės valdžios institucijos turėtų remtis moksliniais duomenimis apie paukščių paplitimą geografiniu ir laiko atžvilgiais. Jos turėtų visomis tinkamomis priemonėmis iniciatyviai skleisti informaciją apie paukščių buvimą ir apie visas galiojančias jų apsaugos taisykles, taip pat apie prieinamas prevencines priemones. Atsižvelgdamos į 2 straipsnį, nacionalinės valdžios institucijos taip pat turėtų užtikrinti, kad ši informacija būtų prieinama atitinkamiems suinteresuotiesiems subjektams, kad jų ekonominė ar rekreacinė veikla galėtų būti suderinta su paukščių apsaugos reikalavimais.

30. Kadangi 5 straipsnyje nustatyti draudimai taikomi neatsižvelgiant į jų faktinį poveikį atitinkamoms rūšims, išskyrus 5 straipsnio d punktą, galimybės padaryti žalą pripažinimas negali būti nustatomas remiantis atitinkamos rūšies populiacijos lygiu ar poveikiu jai ([41]).

3.4. **Prevencinių priemonių taikymas siekiant išvengti tyčinės žalos**

31. Kaip paaiškinta toliau, veiksmingų prevencinių priemonių taikymas reaguojant į potencialiai žalingą veiklą gali lemti, kad tyčinė žala, draudžiama pagal 5 straipsnio a, b arba d punktą, būtų nepripažįstama, kai įvykdomos konkrečios sąlygos. Toks požiūris gali suteikti aiškų pagrindą ekonominės veiklos vykdytojams ir nacionalinėms valdžios institucijoms ir sumažinti nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo poreikį, taigi ir administracinę naštą.

32. Kai vykdant veiklą gali būti pažeisti 5 straipsnio a, b arba d punkte nustatyti draudimai, nacionalinės kompetentingos institucijos gali nustatyti prevencines priemones, kurias veiklos vykdytojai – ekonominiai ar kitokie – gali taikyti planavimo ir (arba) įgyvendinimo etapu, kad nagrinėjama veikla galėtų būti vykdoma ir kartu būtų kiek įmanoma išvengta žalos esamoms paukščių rūšims. Tokios prevencinės priemonės turi būti konkrečios ir tikslinės, taikomos atsižvelgiant į aktualią informaciją apie atitinkamą rūšį ir parengtos taip, kad kiek įmanoma būtų išvengta bet kokio draudžiamo poveikio, kurį nagrinėjama veikla gali padaryti, siekiant užtikrinti realų 5 straipsnyje nurodytų draudimų laikymąsi ([42]). Kai veikla grindžiama prevenciniu požiūriu ([43]) ir yra didelė tikimybė, kad žalos bus išvengta, vėlesnis liekamasis poveikis gali būti laikomas atsitiktiniu, o ne tyčiniu. Šio požiūrio pranašumas tas, kad veikla gali būti vykdoma be poreikio taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą pagal Paukščių direktyvos 9 straipsnį.

33. Kai tokios žalos išvengti neįmanoma, reikės remtis 9 straipsnyje nustatyta nukrypti leidžiančia nuostata (žr. kitą skyrių).

([41]) Sprendimas *Voore Mets ir Lemeks Põlva*, C-784/23, 49–54 punktai.

([42]) Žr. Sprendimo *Komisija / Lenkija*, C-441/17, 259 punktą, kuriame ESTT konstatavo, kad nacionalinių valdžios institucijų sprendimas leisti kirsti medžius, kurie, kaip žinoma, buvo svarbios daugelio rūšių paukščių buveinės, pažeidė 5 straipsnio b ir d punktus, iš dalies dėl to, kad nebuvo nustatyta konkrečių ir specialių apsaugos priemonių, kuriomis būtų pašalinta draudžiama žala ir užtikrintas atitinkamų reikalavimų laikymasis.

([43]) Pagal analogiją žr. Sprendimo *Föreningen Skydda Skogen*, sujungtos bylos C-473/19 ir C-474/19, 77 punktą.

34. Į šias prevencines priemones galima atsižvelgti vertinant, ar projektu arba veikla pažeidžiami 5 straipsnyje nustatyti draudimai ([44]). ESTT patvirtino, kad projekto poveikio nebūtina vertinti atsietai nuo siūlomų susijusių priemonių, skirtų tokiam poveikiui išvengti arba, 5 straipsnio d punkto atveju, jam sumažinti iki nereikšmingo lygio. Reikšmingas yra tik poveikis, kurį paukščiai faktiškai patirs dėl projekto įgyvendinimo ([45]).

35. Kalbant apie tokių prevencinių priemonių nustatymą ir jų integravimą į projektų ar veiklos planavimą ir įgyvendinimą, kompetentingos institucijos, vertindamos prevencinių priemonių veiksmingumą, privalo atsižvelgti į „patikimiausi[us] turim[us] mokslo duomeni[s] ir naujausi[us] tarptautinių mokslinių tyrimų rezultat[us]“ ([46]). Tačiau veiklos vykdytojams ir kompetentingoms institucijoms neturėtų būti nepagrįstai apsunkinama galimybė įrodyti, kad draudžiamos žalos nebus padaryta ([47]). ESTT yra nusprendęs, kad nėra pareigos reikalauti prevencinių priemonių veiksmingumo įrodymo moksliniais dokumentais, kuriais patvirtinamas sėkmingas tokių priemonių įgyvendinimas, nes tokie dokumentai ne visada gali būti prieinami ([48]). Svarstant prevencinių priemonių taikymą, pavyzdžiui, leidimų išdavimo procedūros kontekste, jų veiksmingumas gali būti įrodytas pagrįstu teismo eksperto vertinimu ([49]) ir, priklausomai nuo nacionalinių įstatymų, gali būti naudojamos ir kitos panašios priemonės.

36. Pradėjus taikyti prevencines priemones, jų veiksmingumas turi būti stebimas siekiant užtikrinti, kad šios priemonės būtų įgyvendinamos ir faktiškai užtikrintų atitiktį 5 straipsniui, užkirsdamos kelią žalai paukščiams ir (arba) jų lizdams bei kiaušiniams. Prireikus gali būti įdiegtas mechanizmas, skirtas reaguoti į pastebėtą draudžiamą žalą, kad būtų užtikrinta atitiktis 5 straipsniui. Be šių stebėsenos ir reagavimo mechanizmų nebūtų įmanoma užtikrinti, kad prevencinėmis priemonėmis iš tikrųjų būtų užtikrinta atitiktis reikalavimams. Nustačius žalą, gali prireikti atlikti koregavimus, kad būtų pašalinta bet kokia tolesnė atsirandanti žala, taigi būtų užtikrinta atitiktis 5 straipsniui ir atitinkama veikla galėtų būti tęsiama.

Praktinio įgyvendinimo parama, 2 priemonė: administracinės naštos mažinimas ir teisinio tikrumo užtikrinimas integruotomis prevencinėmis priemonėmis

Nacionalinės valdžios institucijos gali sudaryti ekonominei ar rekreacinei veiklai, kuri galėtų kelti Paukščių direktyvos 5 straipsnio pažeidimo riziką, palankesnes sąlygas nustatydamos konkrečias prevencines priemones, skirtas veiksmingai išvengti žalos paukščiams. Kai įgyvendinamas veiksmingas prevencinis požiūris, bet koks likęs poveikis neturėtų būti laikomas tyčiniu, todėl veikla gali būti vykdoma be poreikio taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą pagal 9 straipsnį. Tai gali supaprastinti įgyvendinimą ir reikšmingai sumažinti administracinę naštą ir kaštus valdžios institucijoms ir įmonėms, kartu suteikiant veiklos vykdytojams teisinį tikrumą. Šis požiūris turėtų būti įgyvendinamas glaudžiai bendradarbiaujant kompetentingoms nacionalinėms institucijoms ir ekonomikos sektoriams, be kita ko, konsultuojant veiklos vykdytojus, kaip laikytis 5 straipsnio reikalavimų (žr. 3.3 ir 3.5 skyrius).

3.5. **Konkretūs draudimai pagal 5 straipsnį**

37. Kiekvienu iš 5 straipsnyje nurodytų draudimų nustatoma žala, kurią valstybės narės privalo uždrausti. ESTT dėl a ir b punktų yra patvirtinęs, kad nagrinėjant tų nuostatų taikymo klausimą nėra svarbu vertinti žmogaus veiklos poveikio atitinkamos paukščių rūšies populiacijos lygiui ([50]). Šis aiškinimas taip pat gali būti taikomas c ir e punktams pagal analogiją (nes ir šiuose draudimuose nėra nurodyta, kad žala turi turėti reikšmingą poveikį rūšies populiacijai) arba

([44]) Pagal analogiją žr. Sprendimo *VIRUS ir kiti*, C-131/24, 44 punktą. Ši byla buvo susijusi tik su 5 straipsnio d punkte nustatytu draudimu, tačiau joje pateiktas išaiškinimas taip pat naudingas aiškinant 5 straipsnio a ir b punktus.
([45]) Pagal analogiją žr. Sprendimo *VIRUS ir kiti*, C-131/24, 45 punktą.
([46]) Pagal analogiją žr. Sprendimo *VIRUS ir kiti*, C-131/24, 57 punktą.
([47]) Pagal analogiją žr. Sprendimo *VIRUS ir kiti*, C-131/24, 50–53 punktus, kuriuose Teisingumo Teismas nurodo veiksmingumo principą.
([48]) Pagal analogiją žr. Sprendimo *VIRUS ir kiti*, C-131/24, 57 punktą.
([49]) Pagal analogiją žr. Sprendimo *VIRUS ir kiti*, C-131/24, 51 ir 57–58 punktus.
([50]) Sprendimas *Voore Mets ir Lemeks Põlva*, C-784/23, 54 punktas.

remiantis Paukščių direktyvos tikslais. ESTT pažymėjo, kad į veiklos padarinius rūšies populiacijos lygiui bus atsižvelgiama tik tiek, kiek tai reikšminga vertinant pagal 9 straipsnį prašomos taikyti nukrypti leidžiančios nuostatos proporcingumą ([51]) (žr. 4 skyrių). Kita vertus, žmogaus veiklos poveikio atitinkamų paukščių rūšių populiacijos lygiui vertinimas bus reikšmingas taikant 5 straipsnio d punktą ([52]).

5. straipsnio a punktas. Tyčinis žudymas ar gaudymas bet kokiais būdais

38. 5 straipsnio a punktas taikomas visiems paukščių rūšių gyvenimo etapams. Tai matyti iš to, kad šios nuostatos formuluotėje nėra jokios tokios išlygos.

39. Tam tikrų direktyvos II priede nurodytų rūšių paukščių žudymas ar gaudymas medžioklės tikslais gali būti leidžiamas, laikantis 7 straipsnyje nustatytų apribojimų. Pagal 7 straipsnį, II priede nurodytų rūšių paukščiai gali būti medžiojami, jeigu medžioklė nevykdoma šių rūšių jauniklių auginimo laikotarpiu ar įvairiais jų veisimosi etapais ir nekelia pavojaus apsaugos pastangoms rūšies paplitimo areale. II priede nurodytų migruojančių paukščių atveju medžioklės draudimas taip pat taikomas jų grįžimo į jauniklių auginimo vietas metu. Paaiškinimai dėl nuostatų, susijusių su II priede nurodytų rūšių paukščių medžiokle, pateikiami Tvarios medžioklės pagal Paukščių direktyvą gairėse ([53]).

5. straipsnio b punktas. Tyčinis paukščių lizdų ir kiaušinių naikinimas arba pažeidimas, arba jų lizdų pašalinimas

40. Lizdų ([54]) ir kiaušinių apsaugos tikslas – užtikrinti sėkmingą saugomų rūšių paukščių dauginimąsi. Kai kurių rūšių paukščiai kasmet grįžta į tą patį lizdą, o kitų – kasmet suka naują lizdą. Todėl ESTT yra nurodęs, kad pagal 5 straipsnio b punktą yra privaloma nenutrūkstama lizdų apsauga, pažymėdamas, kad „nenutrūkstama paukščių buveinės apsauga yra būtina, nes daugelio rūšių paukščiai kasmet vėl naudoja ankstesniais metais susuktus lizdus“ ([55]). Tačiau rūšių, kurios paprastai nenaudoja tų pačių lizdų iš metų į metus ir kurių lizdų paprastai nenaudoja kitos rūšys, atveju nebūtina toliau saugoti tokių lizdų, kai jie jau yra apleisti.

5. straipsnio c punktas. Paukščių kiaušinių rinkimas gamtoje ir šių kiaušinių laikymas, netgi jei jie yra tušti

41. Paukščių kiaušinių rinkimas gamtoje kelia didelę grėsmę jų apsaugai, nes nutraukia natūralų veisimosi ciklą ir neleidžia paukščiams sėkmingai išauginti palikuonių. Tai ypač didelė grėsmė retoms ir nykstančioms rūšims arba rūšims, kurių paklausa neteisėtoje prekyboje laukiniais augalais ir gyvūnais yra didelė. Kai kurių rūšių, pavyzdžiui, tauriojo sakalo (*Falco cherrug*), populiacijoms kiaušinių ėmimas iš lizdų padarė tokį poveikį, kad populiacijos labai sumažėjo. Todėl draudimas laikyti kiaušinius, net ir tuščius, padeda mažinti kiaušinių ėmimo, rinkimo ir prekybos jais paklausą. ESTT yra nusprendęs, kad šis draudimas taip pat turi būti taikomas be jokio laiko apribojimo, t. y. turi būti užtikrinama nenutrūkstama laukinių paukščių kiaušinių apsauga ([56]).

5. straipsnio d punktas. Tyčinis paukščių trikdymas, ypač jų perėjimo ir jauniklių auginimo metu, jei toks trikdymas galėtų turėti reikšmės Direktyvos tikslams

42. 5 straipsnio d punktu draudžiamas toks paukščių trikdymas, kuris būtų reikšmingas siekiant Paukščių direktyvos tikslų. Todėl, be „tyčios“ sąlygos, 5 straipsnio d punktas taikomas tik tiek, kiek trikdymas „daro reikšmingą poveikį

([51]) Sprendimas *Voore Mets ir Lemeks Põlva*, C-784/23, 54–56 punktai.
([52]) Sprendimas *VIRUS ir kiti*, C-131/24, 43 punktas.
([53]) https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_en?prefLang=lt.
([54]) Lizdas – tai įdubusi vieta arba statinys, kurį paukštis susikuria arba pasirenka kiaušiniams dėti, perėti ir jaunikliams apsaugoti.
([55]) Sprendimas *Komisija / Prancūzija*, C-252/85, 9 punktas.
([56]) Sprendimas *Komisija / Prancūzija*, C-252/85, 9 punktas.

tikslui atitinkamų paukščių rūšių populiacijas palaikyti patenkinamo lygio arba jas priartinti prie tokio lygio“ ([57]). Nors šis draudimas taikomas be griežtų laiko apribojimų, jis ypač aktualus trikdymui veisimosi (perėjimo) ir jauniklių auginimo laikotarpiais, nes tai yra jautriausi paukščių rūšių išlikimo, o kartu ir Direktyvos tikslų įgyvendinimo, etapai.

43. ESTT patvirtino, kad šis draudimas taikomas tik tokiam trikdymui, kuris turi reikšmingą poveikį rūšies populiacijų patenkinamo lygio palaikymui, o ne pavieniams tos rūšies individams. Kitaip yra tik tuo atveju, jeigu „tam tikros laukinių paukščių rūšies populiacija tiek sumažinta, kad šios rūšies pavienių egzempliorių trikdymas gali pakenkti jos apsaugai“ ([58]).

44. Todėl kompetentingos institucijos turi atidžiai įvertinti, koks trikdymo lygis gali būti laikomas reikšmingu, atsižvelgdamos į rūšies savybes ir jautrumą, jos poreikius ir nagrinėjamą veiklą. 5 straipsnio d punkte nustatytas draudimas turės būti griežčiau taikomas retų ir (arba) pažeidžiamų rūšių, taip pat, pavyzdžiui, rūšių, kurių būklė yra nepalanki, atžvilgiu. Tų rūšių, kurių populiacijos viršija patenkinamą lygį, paukščių didesnis trikdymas galėtų būti leidžiamas.

45. Veiksniai, į kuriuos reikia atsižvelgti nustatant trikdymo reikšmingumą, apima jo trukmę (laikinas ar nuolatinis trikdymas), intensyvumą (mastas, triukšmo lygis, aplinkos pokyčių laipsnis), dažnumą, paveikiamą plotą ir atitinkamų paukščių artumą. Todėl taip pat būtina įvertinti kaupiamąjį trikdymo poveikį, atsižvelgiant ir į kitą toje teritorijoje vykdomą veiklą, kad būtų galima tiksliai nustatyti, ar trikdymas yra reikšmingas.

46. Kaip nurodyta 5 straipsnio d punkte, trikdymas veisimosi (perėjimo) ir jauniklių auginimo laikotarpiais yra ypač reikšmingas, tačiau dėmesio turėtų sulaukti ir kiti jautrūs gyvenimo ciklo etapai, kurių trikdymas galėtų kelti grėsmę išlikimui (pavyzdžiui, trikdymas svarbiose maitinimosi ir žiemojimo vietose).

47. Vertinant, ar trikdymas yra reikšmingas, atsižvelgiant į tikslą palaikyti arba atkurti patenkinamo lygio populiacijas, galima atsižvelgti į bet kokias prevencines priemones (žr. 3.3 skirsnį), kuriomis veiksmingai užkertamas kelias tam, kad projektas ar veikla trikdytų paukščius, arba trikdymas sumažinamas tiek, kad neturėtų reikšmingo poveikio ([59]). Įrodyti, kad toks trikdymas neturėtų reikšmingo poveikio Direktyvos tikslams, neturi būti „pernelyg sudėtinga“ ([60]).

5. straipsnio e punktas. Draudžiamų medžioti ir gaudyti rūšių paukščių laikymas

48. Šis draudimas taikomas visiems gyvo ar negyvo individo gyvenimo etapams ir bet kuriai jo gyvenimo ciklo daliai. Jis netaikoma II priede nurodytoms medžiojamų paukščių rūšims (laikantis 7 straipsnyje nustatytų apribojimų), taip pat paukščiams, kuriems Direktyva netaikoma (žr. 2.1 skirsnį), ir paukščiams, kurie kitu būdu teisėtai sugauti gamtoje pagal teisėtai nukrypti leidžiančią nuostatą, taikomą pagal 9 straipsnį.

49. Laikomus individus turi būti įmanoma identifikuoti naudojant nacionaliniu lygmeniu veikiančią oficialią registravimo sistemą. Tai galima užtikrinti naudojant oficialią žiedavimo sistemą ([61]) arba, pageidautina, mikrolustų atsakiklius ar DNR pėdsako nustatymą, nes tai yra patikimesni metodai. Bet kuriuo atveju bent jau tinkamo dydžio uždaras registruotas kojos žiedas, kuris nebuvo pažeistas, yra sąlyga, rodanti, kad paukštis buvo veisėjo laikomas pirmąsias 10 jo gyvenimo dienų, taigi jis, tikėtina, gimė nelaisvėje.

([57]) Sprendimas *Voore Mets ir Lemeks Põlva*, C-784/23, 62 punktas.
([58]) Sprendimas *VIRUS ir kiti*, C-131/24, 41 punktas.
([59]) Sprendimas *VIRUS ir kiti*, C-131/24, 44 punktas. Šiuo atveju prevencinės priemonės buvo susijusios su kelio projektu, tačiau tas pats būtų taikoma ir kitokiai veiklai.
([60]) Sprendimas *VIRUS ir kiti*, C-131/24, 53 punktas.
([61]) Tinkamo dydžio uždaras kojos žiedas, kuris nebuvo pažeistas, yra minimali sąlyga įrodyti, kad paukštis buvo veisėjo laikomas pirmąsias 10 jo gyvenimo dienų, taigi jis, tikėtina, gimė nelaisvėje.

3.6. **5 straipsnio įgyvendinimas**

3.6.1. *Visapusiškos ir veiksmingos teisės aktų sistemos poreikis*

50. Kaip paaiškinta 1 skyriuje, Direktyvos nuostatos turi būti įgyvendinamos suteikiant joms neabejotiną privalomąją galią, konkrečiai, tiksliai ir aiškiai, kaip būtina teisinio tikrumo reikalavimams atitikti. Todėl pagal 5 straipsnį turi būti priimta visapusiška ir veiksminga teisės aktų sistema, įgyvendinant konkrečias ir specialias apsaugos priemones, kuriomis būtų užtikrinama, kad draudimų būtų iš tiesų laikomasi ([62]). Apskritai valstybės narės turi užtikrinti, kad veikla, įskaitant kartotinę veiklą, būtų vykdoma laikantis rūšių apsaugos nuostatų, siekiant veiksmingai išvengti draudžiamos žalos. Bendroji apsaugos sistema turėtų apimti veiklos vykdytojams nustatytas taisykles ir praktiką, taip pat informuotumo didinimo kampanijas, skatinimo priemones ir, prireikus, vykdymo užtikrinimo veiksmus. Tai galima pasiekti įvairiomis priemonėmis, pavyzdžiui, planavimo priemonėmis, išankstinio sutikimo sistemomis arba konkrečiomis taisyklėmis, taikomomis asmenims ar ekonominės veiklos vykdytojams sektoriuose, kurie gali daryti poveikį paukščių rūšims.

51. Priemonės turėtų būti pritaikytos prie konkrečios rūšies gyvenimo ciklo, atsižvelgiant į jos veisimosi sezoną, maitinimosi buveines, migracijos kelius, poilsio ar lizdų sukimo vietas. Kai tinkama, priemonės gali būti taikomos rūšių grupėms, kurioms būdingos tos pačios grėsmės ir ypatybės. Remiantis 2 straipsniu, rūšies išsaugojimo ir atkūrimo tikslais gali būti pateisinamos konkretesnės ar griežtesnės priemonės, kuriomis būtų pašalintas bet koks veiklos, draudžiamos pagal 5 straipsnį, poveikis.

52. Valstybių narių kompetentingos institucijos turi aiškiai informuoti atitinkamus žemės ir jūrų naudotojus bei plačiąją visuomenę apie draudimus, taip pat suteikti turimą informaciją apie rūšies buvimą ir apie prieinamas ar nustatytas apsaugos priemones. Stebėsena yra būtina priemonių veiksmingumui nustatyti. Ji galėtų apimti GPS sekimą, lizdų ir kolonijų stebėjimą, o rekreacinės veiklos atveju – dalyvių stebėjimą, kurį vykdo organizatoriai. Tokios stebėsenos apimtį ir mastą (pavyzdžiui, sklypo ar vietovės, kraštovaizdžio arba regiono lygmeniu) turėtų nustatyti nacionalinės kompetentingos institucijos, siekdamos užtikrinti, kad kiekvienu konkrečiu atveju būtų veiksmingai apžvelgiamas priemonių poveikis paukščiams.

53. Net ir tais atvejais, kai imamasi visų prevencinių priemonių, neįmanoma garantuoti, kad bus pašalinta visa rizika. Valstybės narės turėtų sukurti sistemą, pagal kurią būtų vertinamas prevencinių priemonių veiksmingumas ir šios priemonės būtų periodiškai peržiūrimos kaip bendrosios apsaugos sistemos, kurios reikalaujama pagal 5 straipsnį, dalis.

54. Šios priemonės, kurių imamasi Paukščių direktyvai įgyvendinti, turėtų būti papildytos kitomis įgyvendinimo ar skatinamosiomis priemonėmis, pavyzdžiui, tiksline informacija apie apsaugos reikalavimus. Tokios priemonės gali apimti konkrečiai sektoriui parengtas gaires ir brošiūras, suinteresuotųjų subjektų informuotumo didinimą ir patikimą paukščių bei lizdų buvimo stebėseną, pasitelkiant ir piliečių mokslo indėlį.

55. Konkrečiais atvejais ir kai įvykdomos sąlygos, gali būti leidžiama nuo bendrosios apsaugos sistemos nukrypti leidžianti nuostata (žr. 4 skyrių).

56. Kad nereikėtų taikyti nukrypti leidžiančios nuostatos, taigi sumažėtų administracinė našta, valstybės narės gali imtis prevencinių priemonių Direktyvos 5 straipsnio reikalavimų laikymuisi užtikrinti. Imantis tokių prevencinių priemonių atsižvelgiama į sektorių ypatumus, kaip numanoma iš Direktyvos 2 straipsnio, ir jos palengvina reikalavimų laikymąsi.

57. Prevencinės priemonės (kaip paaiškinta 3.3 skirsnyje) gali būti susijusios su konkrečios veiklos ar projekto rūšimi, vieta, planu ir laiku. Šios priemonės gali būti taikomos projekto ar veiklos planavimo, statybos ir eksploatavimo etapais. Pavyzdžiui, gali būti įrengiamos pakelės užtvaros, neleidžiančios paukščiams skristi į kelią ir susidurti su automobiliais, arba, jau nutiesus greitkelį, nustatomi griežtesni greičio apribojimai, jei draudžiamos žalos galimybės atmesti neįmanoma. Tokios priemonės turi būti visiškai veikiančios visą projekto ar veiklos vykdymo laikotarpį.

([62]) Sprendimas *Komisija / Lenkija (Belovežo giria)*, C-441/17, 252 punktas.

3.6.2. *5 straipsnio reikalavimų integravimas į leidimų išdavimo procedūras*

58. 5 straipsnyje nereikalaujama atlikti konkrečių poveikio vertinimų ar leidimų išdavimo procedūrų, kad būtų užtikrinta atitiktis jo reikalavimams. Kadangi 5 straipsnis yra direktyvos nuostata, valstybės narės gali lanksčiai pasirinkti tinkamiausius būdus įgyvendinti reikalavimus, įskaitant priemonių integravimą į esamas leidimų išdavimo ar aplinkosaugines procedūras. Tai atitinka valstybių narių procesinės autonomijos principą ([63]).

59. Planuojamos veiklos ar projekto, kuriam reikalingas leidimas, pavyzdžiui, elektros perdavimo linijų, vėjo elektrinių parkų, greitkelių, kasyklų ar akvakultūros įrenginių statybos atveju, valstybės narės gali integruoti apsaugos priemones į patvirtinimo ar leidimų išdavimo procedūras ir poveikio aplinkai vertinimus, nustatytus Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalyje, arba į Poveikio aplinkai vertinimo (PAV) direktyvoje ([64]) ir Strateginio poveikio aplinkai vertinimo (SPAV) direktyvoje ([65]) nustatytas procedūras, siekdamos užtikrinti, kad veikla, kuriai reikalingas leidimas, nebūtų žalinga paukščių rūšims. Tai taip pat įmanoma kartotinės ar tęstinės veiklos atveju, kad į rūšių apsaugos reikalavimus būtų atsižvelgiama svarstant jos leidimų atnaujinimą.

60. Šiame kontekste tikimybė, kad atitinkama veikla bus padaryta žalos, draudžiamos pagal 5 straipsnį, galėtų būti įvertinta ir apibrėžta per esamus sprendimų priėmimo procesus. Šiuo tikslu pagal PAV direktyvą atliekami poveikio aplinkai vertinimai arba priimami tikrinimo sprendimai gali būti naudingas pagrindas rizikai paukščių rūšims nustatyti. Pavyzdžiui, PAV direktyvos 3 straipsnio 1 dalies b punkte reikalaujama, kad valstybės narės nustatytų, apibūdintų ir įvertintų tiesioginį ir netiesioginį reikšmingą projekto poveikį, be kita ko, tokiam aplinkos komponentui kaip biologinė įvairovė, ypatingą dėmesį skiriant rūšims, saugomoms pagal Paukščių direktyvą. Toks tikėtino poveikio apibūdinimas gali būti naudojamas siekiant nustatyti, ar būtina taikyti prevencines priemones ir pritaikyti atitinkamą projektą taip, kad jis atitiktų 5 straipsnyje nustatytus draudimus. Panašiai ir SPAV taikymas planams (pvz., miškotvarkos planams) galėtų būti naudojamas atitinkamoms prevencinėms priemonėms nustatyti ir 5 straipsnio reikalavimų laikymuisi užtikrinti.

61. Kai planas ar projektas atskirai arba kartu su kitais planais ar projektais gali turėti reikšmingą poveikį „Natura 2000“ teritorijoms, dėl jo turėtų būti atliekamas tinkamas vertinimas pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalį (išsamiau apie Paukščių direktyvos bendrąją sistemą žr. 1 skyriuje). Tai reiškia, kad galimos žalos paukščiams vertinimas gali būti įtrauktas į vertinimus, kurie yra sprendimų priėmimo procesų įvairiais lygmenimis valstybėje narėje dalis. Taip galima tinkamai ir laiku nustatyti galimą projekto poveikį paukščių rūšims, siekiant užtikrinti Paukščių direktyvos 5 straipsnio nuostatų laikymąsi prieš pradedant projektą.

62. Kai kurios valstybės narės integravo poveikio rūšims vertinimus į esamas leidimų išdavimo procedūras ([66]), be kita ko, siekdamos sumažinti administracinę naštą. Kitos valstybės narės nustatė specialias procedūras, kad 5 straipsnio reikalavimai būtų įvykdyti tais atvejais, kai minėti poveikio aplinkai vertinimai netaikomi. Taip pat galima sektorių teisės aktuose nustatyti standartines prevencijos priemones veiklai, kuri, kaip žinoma, lemia paukščių žūtį ar labai reikšmingą trikdymą, parengti sektorines gaires ar standartus arba nustatyti sezoninius tam tikros veiklos apribojimus. Pasirinkdamos tinkamiausią 5 straipsnio reikalavimų įgyvendinimo metodą, valstybės narės taip pat turėtų atsižvelgti į galimą administracinę naštą.

([63]) Žr. Sprendimo *VIRUS ir kiti*, C-131/24, 50–53 punktus.

([64]) 2011 m. gruodžio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2011/92/ES dėl tam tikrų valstybės ir privačių projektų poveikio aplinkai vertinimo (OL L 26, 2012 1 28, p. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2011/92/oj), su pakeitimais, padarytais 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2014/52/ES. Taip pat žr. gaires dėl PAV direktyvos I ir II prieduose pateiktų projektų kategorijų apibrėžčių aiškinimo (https://op.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/e7f9c73c-86ba-11ef-a67d-01aa75ed71a1.

([65]) 2001 m. birželio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/42/EB dėl tam tikrų planų ir programų pasekmių aplinkai vertinimo (OL L 197, 2001 7 21, p. 30, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2001/42/oj).

([66]) Prancūzijoje projekto poveikio rūšims vertinimas yra panašus į procedūrą, pagal Buveinių direktyvos 6 straipsnio 3 dalį taikomą „Natura 2000“ teritorijoms. Bet kuriam projektui, galinčiam daryti reikšmingą poveikį paukščiams, taikomas tinkamas jo poveikio paukščių apsaugai vertinimas. Jei projektas daro didelį poveikį paukščių rūšiai, institucija taiko nukrypti leidžiančias nuostatas.

3.6.3. *Veiklos, kuri gali patekti į 5 straipsnio taikymo sritį, ir galimų prevencinių priemonių pavyzdžiai*

Keliai ir geležinkeliai

63. Kelių ar geležinkelių eismas gali daryti poveikį paukščių rūšims, nes paukščiai gali susidurti su transporto priemonėmis ir transporto infrastruktūra, taip pat eismo triukšmas gali lemti reikšmingą trikdymą ([67]). Kompetentingos nacionalinės institucijos atsako už priemonių, reikalingų draudžiamos su transporto infrastruktūros statyba ir eksploatavimu susijusios žalos prevencijai, taikymą. Atitinkamos priemonės gali apimti nuolatinių ar laikinų greičio apribojimų nustatymą, kelio uždarymą tam tikrais laikotarpiais, susidūrimams išvengti skirtų ekranų su pasikartojančiais plėšriųjų paukščių atvaizdais ar lipdukais įrengimą ant skaidrių akustinių užtvarų ir kitų tinkamų konstrukcijų įrengimą, pavyzdžiui, siekiant išvengti taršos dėl nuotėkio arba kitų rūšių trikdymo.

Energetika

64. Energijos gamyba ir infrastruktūra, ypač tokia, kurios pagrindą sudaro iškastinio kuro naudojimas, gali turėti didelį neigiamą poveikį paukščių rūšims. Ypač atsižvelgiant į kaupiamąjį poveikį klimatui, iškastiniu kuru kūrenamų elektrinių išmetami teršalai, skaičiuojant pagamintai GWh, pražudo daugiau kaip 30 kartų daugiau paukščių nei vėjo elektrinių parkai ([68]). Paukščiai gali nukentėti atsitrenkdami į iškastiniu kuru kūrenamų elektrinių kaminus, vėjo turbinas, branduolinių elektrinių aušinimo įrenginius ir perdavimo bei paskirstymo linijas. Todėl planuojant tokią infrastruktūrą ir atskirus projektus reikia integruoti tinkamas prevencines priemones.

65. Vėjo energijai tenka didžiausia ES atsinaujinančiųjų išteklių energijos gamybos dalis; ji prisideda prie kovos su klimato kaita, kuri yra pagrindinė biologinės įvairovės nykimo priežastis. Vis dėlto vėjo elektrinių parkai gali neigiamai paveikti paukščių populiacijas. Nors vėjo turbinos lemia mažiau nei 0,1 proc. su žmogaus veikla susijusių paukščių žūčių – kur kas mažiau nei tradicinės energijos gamybos jėgainės ar dangoraižiai ([69]) – dėl šio klausimo aktualumo galimas poveikis buvo plačiai tirtas tiek ES, tiek už jos ribų. Yra daug nacionalinių rekomendacinių dokumentų dėl poveikio ir galimų švelninimo priemonių, taip pat Komisijos rekomendacinis dokumentas dėl vėjo energetikos plėtros ir ES gamtos apsaugos teisės aktų ([70]).

66. Vienas pagrindinių pavojų vėjo turbinų keliamų pavojų yra paukščių susidūrimai su turbinų mentėmis. Svarstant švelninimo priemones būtina vadovautis hierarchiniu požiūriu. Pirmiausia reikėtų svarstyti priemones, kuriomis siekiama poveikio išvengti, t. y. pirmiausia užkirsti kelią reikšmingam poveikiui, pradedant strateginiu vietos parinkimu vėjo elektrinių parkams, kad būtų išvengta migracijos kelių, veisimosi ir maitinimosi teritorijų. Jei tai neįmanoma, turėtų būti įgyvendinamos priemonės, kuriomis siekiama poveikį sumažinti.

1 atvejo pavyzdys. Su vėjo elektrinių parkais susijusi paukščių ir šikšnosparnių pažeidžiamumo zonų Flandrijoje kartograma

Flandrija parengė bendrą pažeidžiamumo zonų kartogramą, kurioje siekiama nurodyti teritorijas, kuriose vėjo jėgainių įrengimas gali kelti riziką paukščiams ar šikšnosparniams. Ji skirta informuoti ir suteikti orientyrą išsamesniems vietos lygmens vertinimams ir strateginiam planavimui. Tai yra kelių rūšių pažeidžiamumo zonų kartogramos pavyzdys, parodantis, kaip skirtingos organizmų grupės gali būti vertinamos naudojant vieną priemonę. Kartogramoje regionas suskirstytas į keturias kategorijas: didelės, vidutinės ir galimos rizikos, taip pat mažos rizikos / duomenų nebuvimo. Nors kai kurie kartogramos aspektai yra būdingi Flandrijai, jos principus būtų galima nesunkiai pritaikyti ir kitur.

([67]) Sprendimo *VIRUS ir kiti*, C-131/24, 39 punkte Teisingumo Teismas patvirtino, kad kelio tiesimo projektai gali patekti į 5 straipsnio d punkto taikymo sritį net ir tuo atveju, kai žala paukščiams nebuvo šios veiklos tikslas.

([68]) 5 dalykai, kuriuos turėtumėte žinoti apie vėjo energiją. Europos Komisija.

([69]) 5 dalykai, kuriuos turėtumėte žinoti apie vėjo energiją. Europos Komisija.

([70]) https://op.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/2b08de80-5ad4-11eb-b59f-01aa75ed71a1.

Priemonė apima GIS pagrindu sudarytą paukščių pažeidžiamumo kartogramą, kurią sudaro devyni teminiai žemėlapiai (pvz., neperinčių laukinių vandens paukščių maitinimosi ir poilsio vietos, sezoninės migracijos maršrutai) ir prognostinis buveinių žemėlapis. Šiuos sluoksnius geriausia nagrinėti atskirai, tačiau jie taip pat gali būti perdengiami siekiant gauti bendrą visų galimų pažeidžiamumo aspektų apžvalgą. Sudėti sluoksniai (kaip apibendrinamasis žemėlapis) pateikiami nurodant pažeidžiamumo kategorijas: didelė rizika (3), vidutinė rizika (2), galima rizika (1), taip pat maža rizika / nėra duomenų (0). Šį žemėlapį galima išsamiai peržiūrėti internetinėje taikomojoje programoje, kurioje taip pat pateikiami kiti svarbūs žemėlapiai, pavyzdžiui, saugomų gamtos draustinių, „Natura 2000“ teritorijų ir kt.

Flandrijoje pažeidžiamumo zonų kartogramos ir prie jų pridedamos gairės dažnai naudojamos priimant sprendimus dėl vietos projektams parinkimo. Projektų plėtotojai ir konsultacinės įmonės jas naudoja strateginiam planavimui ir kaip atspirties tašką išsamesniems projektų vertinimams vietos lygmeniu. Vietos ir regionų valdžios institucijos jas taiko tuo pačiu tikslu, taip pat tikrindamos, ar projektų plėtotojai ir konsultacinės įmonės tinkamai atsižvelgė į prieinamą informaciją. Reikia pabrėžti, kad didelės rizikos teritorijose vietos lygmens vertinimas turėtų būti išsamesnis.

Internetinė taikomoji programa: https://geo.inbo.be/windturbines/index.html.

Daugiau informacijos:

Rizikos paukščiams ir šikšnosparniams Flandrijoje atlasas – vėjo jėgainės: https://www.vlaanderen.be/inbo/en-gb/data-applications/de-vlaamse-risicoatlas-vogelsvleermuizen-windturbines/

67. Po išvengimo, laikinas koregavimas pagal poreikį gali būti taikomas kaip svarbi poveikio švelninimo strategija siekiant sumažinti paukščių susidūrimų su vėjo turbinomis, visų pirma svarbiausiuose migracijos keliuose. Tai gali apimti laikiną eksploatavimo pritaikymą, atsižvelgiant į rūšių sezoninius ir paros elgsenos modelius, pavyzdžiui, laikinai sustabdant turbinų mentes, kai netoli vėjo turbinų aptinkama paukščių. Iš pradžių toks laikinas pritaikymas pagal poreikį buvo grindžiamas žmogaus atliekamais stebėjimais, tačiau dabar jis vis labiau automatizuojamas naudojant radarus, kameras, GPS siųstuvus, geografinį atribojimą ir dirbtinį intelektą paukščių judėjimui tikruoju laiku sekti. Kai kuriose sistemose derinamas tiek žmonių, tiek technologijomis atliekamas aptikimas, o operatoriai priima galutinį sprendimą dėl sustabdymo.

68. Jei išvengimo priemonės nelaikomos tinkamomis ar proporcingomis, reikėtų apsvarstyti galimas poveikio mažinimo priemones. Jos gali apimti projekto rengimo priemones, kuriomis galima sumažinti poveikio intensyvumą (pvz., vizualines atgrasomąsias priemones ant vėjo turbinų, didinančias jų matomumą paukščiams ir galinčias sumažinti susidūrimo riziką, taip pat akustinius atgrasomuosius prietaisus, kurie gali būti naudojami statant ir eksploatuojant jūrinius projektus siekiant sumažinti povandeninį triukšmą).

2 atvejo pavyzdys. Radarais paremta sustabdymo pagal poreikį sistema Baraun de San Žoauno vėjo elektrinių parke Portugalijoje

Energetikos bendrovės „E.ON“ 50 megavatų galios Baraun de San Žoauno vėjo elektrinių parke, esančiame paukščių migracijos kelyje, taikytas radarais paremtas sustabdymo pagal poreikį (RASOD, angl. *radar-assisted shutdown on demand*) protokolas, grindžiamas iš anksto nustatytų kriterijų rinkiniu. Migruojančių paukščių skrydžių aktyvumui stebėti buvo pasitelkta stebėsenos komanda, vykdžiusi stebėjimus iš apžvalgos taškų. Tikruoju laiku gaunami radarų duomenys stebėsenos komandos koordinatoriui suteikė kokybiškesnę informaciją, kuria remiantis buvo galima inicijuoti sustabdymą.

Ilgainiui stebėsenos komandos patirtis turėjo teigiamos įtakos RASOD metodo veiksmingumui: vidutinis laikas, per kurį sustabdymas buvo įvykdomas po nurodymo jį atlikti, 2010–2014 m. sutrumpėjo 91 proc., o vidutinis metinis ekvivalentinis sustabdymo valandų skaičius sumažėjo 86 proc. Naudojant priežiūros kontrolės ir duomenų surinkimo sistemą SCADA, kuri suteikia prieigą tikruoju laiku prie atskirų vėjo jėgainių ir vėjo elektrinių parkų ir galimybę juos valdyti, turbinų mentes buvo galima imobilizuoti maždaug per 15 sekundžių nuo sustabdymo inicijavimo.

Be to, turbinos buvo vėl paleidžiamos be papildomo ryšio su eksploatavimo darbuotojais. Taikant sustabdymo protokolą, nebuvo užfiksuota jokių migruojančių sklendžiančių paukščių susidūrimų. Paskutiniais penkerių metų tyrimo metais bendras ekvivalentinis sustabdymo laikotarpis sudarė 0,2 proc. metinio turimo ekvivalentinio laiko, o daugiau kaip 40 proc. ekvivalentinių sustabdymo laikotarpių lėmė nereikšmingus energijos nuostolius dėl mažo vėjo greičio.

69. Atsinaujinančiųjų išteklių energijos elektrinių, kartu su jomis įrengtų energijos kaupimo įrenginių ir tokių elektrinių bei kaupimo įrenginių prijungimo prie tinklo atžvilgiu Direktyva (ES) 2023/2413 (peržiūrėta Atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyva) ([71]) nustatytos atitinkamos nuostatos dėl poveikio švelninimo priemonių taikymo paspartintos atsinaujinančiųjų išteklių energijos plėtros zonose (peržiūrėtos Atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyvos 15c straipsnis), specialiose infrastruktūros zonose (peržiūrėtos Atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyvos 15e straipsnis), taip pat atsinaujinančiųjų išteklių energijos projektams už šių zonų ribų (Atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyvos 16b straipsnis).

70. Peržiūrėtos Atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyvos 15c straipsnio 1 dalies b punkte numatyta, kad rengiant paspartintos atsinaujinančiųjų išteklių energijos plėtros zonoms skirtus planus turi būti nustatytos tinkamos taisyklės dėl veiksmingų poveikio švelninimo priemonių. Jame numatyta, kad valstybės narės, kai tinkama, turi užtikrinti, kad tinkamos poveikio mažinimo priemonės būtų taikomos proporcingai ir laiku, siekiant, užtikrinti, be kita ko, Paukščių direktyvos 5 straipsnio laikymąsi. Peržiūrėtos Atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyvos 15e straipsnio 2 dalyje yra panaši nuostata dėl specialių infrastruktūros zonų planų, skirtų tinklų ir kaupimo infrastruktūrai, būtinai atsinaujinančiųjų išteklių energijai integruoti į elektros energijos sistemą, rengimo. Parengtos paspartintos atsinaujinančiųjų išteklių energijos plėtros zonų nustatymo gairės ([72]) ir specialus tyrimas ([73]), taip pat specialių infrastruktūros zonų nustatymo gairės ([74]), be kita ko, dėl poveikio švelninimo priemonių naudojimo.

71. Formuluotė „tinkamos poveikio mažinimo priemonės“ reiškia, kad poveikio mažinimo priemonės turėtų būti adekvačios ir veiksmingos užtikrinant Paukščių direktyvos 5 straipsnio laikymąsi (pvz., siekiant išvengti paukščių žudymo ir reikšmingo trikdymo), tačiau kartu proporcingos. Pavyzdžiui, jeigu įrodyta, kad konkrečiame vėjo elektrinių parke vizualinių ar akustinių atgrasomųjų priemonių naudojimo pakanka siekiant išvengti paukščių susidūrimų su vėjo turbinomis, kitos poveikio mažinimo priemonės, tokios kaip laikinas veiklos apribojimas, kai netoliese yra paukščių, taikyti nereikėtų.

72. Peržiūrėtos Atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyvos (ES) 2023/2413 16b straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad projektų, vykdomų už paspartintos atsinaujinančiųjų išteklių energijos plėtros zonų ribų, atveju, „[jei] įgyvendinant atsinaujinančiųjų išteklių energijos projektą buvo imtasi tinkamų poveikio mažinimo priemonių, pagal Direktyvos 92/43/EEB 12 straipsnio 1 dalį ir Direktyvos 2009/147/EB 5 straipsnį saugomų rūšių žudymas ar trikdymas neturi būti laikomas tyčiniu. Peržiūrėtos Atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyvos 37 konstatuojamojoje dalyje taip pat paaiškinama, kad bet koks žudymas ar reikšmingas trikdymas neturėtų būti laikomas tyčiniu, jei atsinaujinančiųjų išteklių energijos įrenginių statybos ir eksploatavimo projekte [patenkančiame į Atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyvos taikymo sritį] imtasi tinkamų poveikio mažinimo priemonių, kuriomis siekiama išvengti tokio žudymo, užkirsti kelią trikdymui, įvertinti tokių priemonių veiksmingumą vykdant tinkamą stebėseną ir, atsižvelgiant į surinktą informaciją, imtis papildomų priemonių, kai to reikia siekiant užtikrinti, kad nebūtų reikšmingo neigiamo poveikio atitinkamos rūšies populiacijai. Nors 37 konstatuojamojoje dalyje nedaroma skirtumo tarp projektų, vykdomų paspartintos atsinaujinančiųjų išteklių energijos plėtros zonų viduje ir už jų ribų, numanoma, kad toks paaiškinimas būtų taikomas abiem atvejais ([75]).

73. Kalbant apie naujų poveikio mažinimo priemonių taikymą (kai jų veiksmingumas dar nėra plačiai patikrintas), Atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyvos 15c straipsnio 1 dalimi ir 16b straipsnio 2 dalimi leidžiama jas taikyti bandomuosiuose projektuose atsinaujinančiųjų išteklių energijos įrenginiams, esantiems tiek paspartintos atsinaujinančiųjų išteklių energijos plėtros zonose, tiek už jų ribų, su sąlyga, kad jų veiksmingumas būtų stebimas ir, jei paaiškėtų, kad jos nėra veiksmingos, būtų imamasi taisomųjų priemonių.

74. Vis dėlto turi būti užtikrinta tokių priemonių veiksmingumo stebėsena. Atsižvelgiant į surinktą informaciją, jeigu paaiškės, kad jos nėra veiksmingos, prireikus bus būtina imtis papildomų priemonių.

([71]) 2023 m. spalio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2023/2413, kuria iš dalies keičiami Direktyva (ES) 2018/2001, Reglamentas (ES) 2018/1999 ir Direktyva 98/70/EB, kiek tai susiję su skatinimu naudoti atsinaujinančiųjų išteklių energiją, ir panaikinama Tarybos direktyva (ES) 2015/652 (OL L, 2023/2413, 2023 10 31, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2023/2413/oj).

([72]) https://energy.ec.europa.eu/publications/guidance-designating-renewables-acceleration-areas_en?prefLang=lt.

([73]) https://op.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/354ebc7c-496d-11ef-acbc-01aa75ed71a1.

([74]) https://commission.europa.eu/document/download/76fa5c90-909c-4bda-b655-edf564f5542e_en?filename=C_2025_4012_1_EN_annexe_acte_autonome_cp_part1_v2.pdf.

([75]) Direktyvos (ES) 2023/2413 16b straipsnio 2 dalyje aiškiai reglamentuojami projektai, vykdomi ne paspartintos atsinaujinančiųjų išteklių energijos plėtros zonose. Atsižvelgiant į tai, projektams, vykdomiems paspartintos atsinaujinančiųjų išteklių energijos plėtros zonose, kuriems taikomos supaprastintos leidimų išdavimo procedūros, neturėtų būti taikomos griežtesnės rūšių apsaugos taisyklės nei tos, kurios taikomos ne paspartintos atsinaujinančiųjų išteklių energijos plėtros zonose.

Elektros perdavimo ir skirstymo įrenginiai

75. Elektros linijos gali kelti paukščiams keliais atžvilgiais reikšmingą riziką, pirmiausia dėl susidūrimo su elektros laidais ir žūties nuo elektros smūgio.

76. Susidūrimai įvyksta tiek su perdavimo, tiek su skirstymo linijomis, kai paukščiai, ypač didesnių rūšių, pavyzdžiui, plėšrieji paukščiai ar vandens paukščiai, nepastebi jų skrydžio kelyje esančių laidų, todėl susižaloja arba žūsta. Tai ypač problemiška teritorijose, kuriose elektros linijos kerta migracijos kelius, šlapynes ar atvirą kraštovaizdį, kur paukščiai orientuojasi pagal regimuosius orientyrus. Kai kurios rūšys yra pažeidžiamesnės dėl savo elgsenos skrendant, dydžio ar riboto manevringumo.

77. Dar viena didelė vidutinės ir žemos įtampos elektros linijų keliama grėsmė yra žūtis nuo elektros smūgio. Ji ypač aktuali didesniems paukščiams, kurie tupi ant stulpų arba laidų ir vienu metu paliečia dviejų fazių laidus arba vieną laidą ir įžemintą įtaisą, ypač kai plunksnos yra šlapios, taip uždarydami elektros grandinę. Labiausiai nukenčia plėšrieji paukščiai, gandrai ir kiti dideli paukščiai, o mirtingumas dažnai telkiasi teritorijose, kuriose stulpų konstrukcija arba atstumai tarp laidų yra netinkami. Ypač dažnai nuo elektros smūgių nukenčia šios rūšių grupės: *Ciconiiformes*, *Falconiformes*, *Accipitriformes*, *Strigiformes* ir *Passeriformes* ([76]).

78. Be tiesioginių žūčių, elektros linijos gali daryti antrinį ekologinį poveikį, pavyzdžiui, tokį kaip populiacijos mažėjimas, rūšių sudėties pokyčiai ir didesnis pažeidžiamumas plėšrūnams. Tokios poveikio mažinimo priemonės kaip paukščių nukreiptuvai, izoliuoti laidininkai ir strategiškai parinktos linijų trasos yra būtinos šiam poveikiui sumažinti, tačiau siekiant suderinti energetikos infrastruktūros plėtrą su paukščių apsauga tebėra itin svarbu kruopštus planavimas ir stebėsena. Be to, aukštos įtampos linijos gali skaidyti buveines ir sudaryti kliūtis, keisdamos paukščių judėjimo modelius ir galbūt mažindamos svarbių maitinimosi ar veisimosi teritorijų prieinamumą.

79. Komisija šiuo klausimu yra parengusi specialų rekomendacinį dokumentą, kad padėtų valstybėms narėms, suinteresuotiesiems subjektams ir verslo subjektams spręsti šias problemas pagal ES gamtos apsaugos teisės aktų nuostatas ([77]). Panašių gairių parengta ir kitur ([78]).

3 atvejo pavyzdys. Projektas „SafeLines4Birds“

Tai šešerių metų trukmės projektas, bendrai finansuojamas pagal ES programą LIFE. Jo tikslas – sumažinti nenatūralų paukščių mirtingumą dėl elektros linijų Prancūzijoje, Belgijoje ir Portugalijoje. Tokios sąveikos – susidūrimai, žūtys nuo elektros smūgio ir trikdymas veisimosi metu – kelia didelę grėsmę įvairioms paukščių rūšims, įskaitant avėdrą, tamsųjį grifą ir mažąjį einį. Projekte daugiausia dėmesio skiriama 13 rūšių, kurios dėl savo dydžio, elgsenos ir paplitimo yra ypač pažeidžiamos.

Prie šio projekto įgyvendinimo prisideda įvairialypis 15 partnerių konsorciumas, kurį sudaro perdavimo sistemos operatoriai (PSO), skirstymo sistemos operatoriai (SSO), aplinkosaugos NVO ir mokslo ekspertai iš Prancūzijos, Belgijos, Portugalijos, Vokietijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų. Prancūzijos nacionalinio avifaunos komiteto (CNA) inicijuotas projektas „SafeLines4Birds“ yra retas ir veiksmingas gamtos apsaugos organizacijų ir elektros tinklų operatorių koordinavimo pavyzdys. Šis bendradarbiavimas palengvina tikslinius ir koordinuotus veiksmus, kuriais mažinamas elektros linijų poveikis paukščiams.

([76]) https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0006320797001766.

([77]) https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/HTML/?uri=CELEX:52018XC0618(02).

([78]) *Bern Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, 2004. Recommendation No. 110 on minimising adverse effects of above-ground electricity transmission facilities (power lines) on birds*; *https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=847305&Site=COE*; *UN Convention on the Conservation of Migratory Species of Wild Animals (CMS), 2002. Resolution 7.4 on Electrocution of Migratory Birds*; *http://www.cms.int/sites/default/files/document/RES_7_04_Electrocution_0_0.pdf*.

Projekte taikomas daugialypis požiūris į paukščių mirtingumo mažinimą. Svarbiausia priemonė – pažeidžiamumo kartogramų rengimas, nustatant kritiškiausias teritorijas ir tada jose diegiant modifikavimo priemones arba padedant planuoti būsimą elektros tinklo plėtrą. Viena pagrindinių projekte numatytų poveikio mažinimo priemonių – 3 880 kovos su susidūrimu įtaisų įrengimas didelės rizikos vietose. Taip pat bus išbandomi inovaciniai sprendimai, pavyzdžiui, paukščių susidūrimų prevencijos sistema (ACAS, angl. *Avian Collision Avoidance System*), kurioje naudojama ultravioletinė šviesa, kad laidai naktį būtų geriau matomi, ir įgyvendinamos priemonės, padedančios išvengti žūčių nuo elektros smūgio. Be to, projektu „SafeLines4Birds“ siekiama sumažinti trikdymą per veisimosi sezoną, taip pat gerinti ir skleisti žinias visoje Europoje. Ilgalaikis tikslas – užtikrinti tikslinių paukščių rūšių gyvybingumą kuo labiau sumažinant jų sąveiką su elektros linijomis.

Daugiau informacijos:

https://www.safelines4birds.eu/.

1 intarpas. Konferencija „Wingspan“

Konferencija „Wingspan 2024“: partnerystė siekiant paukščiams palankios energetikos pertvarkos įvyko Briuselyje 2024 m. Tai buvo pirmoji konferencija „Wingspan“, nuo šiol šios konferencijos dėl gamtai palankios energetikos pertvarkos vyks kas dvejus metus.

2024 m. konferencijoje buvo pristatytos elektros tinklų operatorių, atsinaujinančiųjų išteklių energetikos plėtotojų bei operatorių ir aplinkosaugos pilietinės visuomenės partnerystės iniciatyvos, taip pat sudarytos palankios sąlygos rastis naujoms partnerystės iniciatyvoms. Tai buvo pirmoji iš kas dvejus metus vyksiančių konferencijų, skirtų gamtosaugininkams, mokslininkams, tinklų operatoriams, atsinaujinančiųjų išteklių energetikos plėtotojams ir valdžios atstovams dalytis strategijomis ir sprendimais, padedančiais siekti gamtai palankios energetikos pertvarkos. Tarptautinei auditorijai skirtos temos apėmė naujausias mokslo žinias, pažangiausias apsaugos strategijas ir gamtos perspektyvą įtraukiančias technologines inovacijas.

Šiame renginyje, kuriame nuotoliniu būdu ir gyvai dalyvavo 320 dalyvių, suburtas platus suinteresuotųjų subjektų ratas: tinklų operatoriai, NVO, atsinaujinančiųjų išteklių energetikos plėtotojai, akademinės bendruomenės atstovai ir valdžios institucijos iš viso pasaulio, kad būtų tenkinamas neatidėliotinas poreikis vykdyti gamtai palankią energetikos pertvarką. Konferencijoje vyko informatyvios podiumo diskusijos, moksliniai pranešimai, praktinis seminaras, plakatų sesija ir mugė, kurioje pristatyti paukščių apsaugos įtaisai, naudojami prie elektros linijų ir vėjo energetikos infrastruktūroje.

Visa konferencijos medžiaga prieinama čia: https://wingspan-conference.eu/wingspan-2024/.

Santraukų leidinys: https://acrobat.adobe.com/id/urn:aaid:sc:EU:ccde2a24-f6a9-4347-bfd1-43daa5280358.

Gavybos pramonė

80. Naudingųjų iškasenų gavyba dėl jos pobūdžio neišvengiamai daro poveikį žemei, kurioje ji vykdoma. Daugumoje kasyklų ir karjerų per gavybos procesą reikia pašalinti paviršinius elementus, taip pat reikia vietos sandėliavimo sąvartoms, kasybos atliekų sąvartoms ir nusodinimo baseinams, taip pat susijusiai infrastruktūrai, pastatams ir privažiuojamiesiems keliams. Vykdant tokią veiklą taip pat kartais gali būti sunaikinami lizdai ir kiaušiniai, smarkiai trikdomi paukščiai, tai gali lemti jų buveinių praradimą ar būklės pablogėjimą. Tačiau taip nutinka tikrai ne visada, todėl poveikio rizika turi būti vertinama kiekvienu konkrečiu atveju. Būtina nuolat stebėti paukščių buvimą, o gavybos vietoje ir aplinkinėse teritorijose atitinkamai imtis tinkamų priemonių. Komisija šiuo klausimu yra parengusi specialias gaires, kad padėtų valstybėms narėms, suinteresuotiesiems subjektams ir verslo subjektams spręsti šias problemas pagal ES gamtos apsaugos teisės aktų nuostatas ([79]).

([79]) *European Commission: Directorate-General for Environment, EC guidance on undertaking non-energy extractive activities in accordance with Natura 2000 requirements*, Publications Office, 2011, https://data.europa.eu/doi/10.2779/98870, ir Rekomendacinis dokumentas *Neenergetinių mineralinių žaliavų gavyba ir „Natura 2000“. Santrauka*, Leidinių biuras, 2019, https://data.europa.eu/doi/10.2779/985239.

4 atvejo pavyzdys. „LIFE in Quarries“

„Life in Quarries“ – tai projektas, kuriam vadovauja Belgijos gavybos ir perdirbimo pramonės federacija *Fédération de l'Industrie Extractive et Transformatrice de Belgique* (FEDIEX), bendradarbiaudama su Valonijos regionu (Gamtos ir miškų departamentu), Lježo universiteto Žamblu agrobiotechnologijų, biologinės įvairovės ir kraštovaizdžio padaliniu, organizacija „Natagora asbl“ ir Šeldės upės lygumų gamtos parku. Projektas parodė, kad veikiančiuose karjeruose, kuriuose susidaro skardžiai, smėlingi šlaitai, pliki dirvožemiai, laikini ar nuolatiniai vandens telkiniai ir įvairus reljefas, gali būti netikėtai didelė rūšių įvairovė, įskaitant paukščius, kurie renkasi tokias atviras, uolėtas ar smėlėtas buveines, o ne miškus ar žemės ūkio paskirties žemę.

Taikant tokias priemones kaip stačių skardžių ir smėlingų krantų (smėlio seklumų, birių skardžių) atnaujinimas, laikinų tvenkinių ir pievų tvarkymas, nuolatinių vandens telkinių ar plūduriuojančių platformų kūrimas, įgyvendinant projektą sukurtos paukščiams palankios lizdų sukimo ir maitinimosi vietos. Tarp rūšių, kurioms tai naudinga, yra skardžiuose ar krantuose perintys paukščiai, tokie kaip urvinė kregždė, europinis bitininkas ir tulžys. Labai urbanizuotuose ir stabilizuotuose kraštovaizdžiuose karjerai padeda išlaikyti šių rūšių populiacijas. Vertikalių šlaitų ir smėlingų krantų išsaugojimas, tikslinis kūrimas ir priežiūra suteikia šioms urvus kasančioms rūšims idealią buveinę. Be žmogaus įsikišimo vertikalūs šlaitai ilgainiui nugriūva, o plikus smėlynus užima augmenija, todėl buveinė tampa netinkama.

Užuot laukus, kol karjerai bus uždaryti, pagal projektą „LIFE in Quarries“ buvo taikomas dinamiškas biologinės įvairovės valdymas vykdant gavybą – tai reiškia, kad paukščiams palankių buveinių kūrimas ir priežiūra vyko lygiagrečiai su karjerų eksploatavimu. Tai parodė, kad įmanoma derinti tęstinę pramoninę veiklą su paukščių ir kitų laukinių gyvūnų populiacijų apsauga.

27 dalyvavusių veikiančių karjerų tinklo biologinė stebėsena patvirtino, kad tikslinės rūšys, įskaitant paukščius, greitai kolonizavo naujai sukurtas buveines. Tai parodė, kad tvarkymo veiksmai davė realių biologinės įvairovės rezultatų, o ne tik turėjo teorinį potencialą.

Projektas padėjo pagrindus gerajai biologinės įvairovės valdymo praktikai, kurią galima taikyti ir kitur: gairės, stebėsenos protokolai ir ilgalaikiai įsipareigojimai (pvz., išlaikyti svarbiausias buveines 15 metų), suteikia karjerų eksploatuotojams modelį, kaip paukščių ir laukinių gyvūnų apsaugą įtraukti į įprastą veiklą.

Daugiau informacijos:

https://www.lifeinquarries.eu/en/.

Būstas ir pastatai

81. Pastatai paukščiams daro poveikį keliais būdais. Didelių stiklo paviršių naudojimas šiuolaikiniuose pastatuose kelia susidūrimo riziką. Paukščiai dažnai negali atskirti šviesą atspindinčio ar skaidraus stiklo nuo atviro dangaus ar augmenijos, todėl į jį atsitrenkia, susižeidžia arba žūsta. Daugelis stiklinimo medžiagų gamintojų Europoje šiuo metu tiekia paukščiams nekenksmingą stiklą, kuriame naudojami matomi raštai (taškai, linijos) arba specialios dangos, kad stiklas būtų paukščiams pastebimas. Esamus stiklo paviršius taip pat galima pritaikyti naudojant plėveles, kurios gali sumažinti atspindžius ir, jeigu yra tinkamai suprojektuotos, reikšmingai sumažinti susidūrimų. Sprendimų taip pat suteikia architektūriniai pastatų projektavimo pakeitimai, pavyzdžiui, pasviras stiklas, briaunos ir atspindžių pertrūkiai, kad stiklas paukščiams mažiau sudarytų iliuziją, jog tai vieta, kur galima tiesiai praskristi.

5 atvejo pavyzdys. LIFE BooGI-BOP: paukščių susidūrimų su pastatais prevencija

„LIFE BooGI-BOP“ (LIFE17 GIE/DE/000466) yra pagal programą LIFE finansuojamas projektas, kuriame pripažinta, kad paukščių susidūrimai su pastatais stikliniais fasadais yra iš esmės nepakankamai įvertinta grėsmė biologinei įvairovei. Pagal projekto „BooGI-BOP“ iniciatyvą *Bird strike on buildings: what can companies do?* („Paukščių atsitrenkimai į pastatus: ką gali padaryti įmonės?“) įmonėms ir teritorijų savininkams suteikiama informacijos suvestinė ir rekomendacinis dokumentas, kuriuose paaiškinama, kodėl paukščiai skrisdami atsitrenkia į langus: pavyzdžiui, dėl augmenijos ar dangaus atspindžių, taip pat dėl dezorientacijos, kurią sukelia vidaus apšvietimas ir išorinis naktinis apšvietimas. Rekomendacijose paukščių susidūrimai su pastatais apibrėžiami kaip platesnio biologinei įvairovei dėmesingo patalpų projektavimo klausimas, skatinant įmones įtraukti susidūrimų prevenciją į savo vietos vertinimus, pirkimo procedūras ir objektų valdymo praktiką.

Praktiškai pagal projektą „BooGI-BOP“ remiamos įmonės, padedant nustatyti rizikos zonas jų teritorijose (pvz., didelius nenutrūkstamus stiklinius fasadus, intensyviai naktį apšviestas vietas, pastatus šalia augmenijos ar žaliųjų koridorių) ir tada taikyti poveikio mažinimo priemones. Tai, be kita ko, paukščiams saugaus stiklinimo priemonių ar plėvelių naudojimas, matomų raštų klijavimas ant stiklo paviršių, vidaus ir (arba) išorės apšvietimo mažinimas arba nukreipimas taip, kad būtų sumažintas paukščių pritraukimas ir atspindžiai, taip pat ne piko metu veikiančių arba judesio jutikliais valdomų apšvietimo sistemų integravimas. Projektas parodė, kad tokios intervencinės priemonės padeda siekti biologinės įvairovės tikslų ir kartu stiprina įmonės tvarumo reputaciją.

Daugiau informacijos:

https://www.biodiversity-premises.eu/en/eu-life-project.html,

https://www.biodiversity-premises.eu/files/Bilder/Documents/Publikationen/Fact%20Sheet%20Bird%20Strike.pdf.

82. Dirbtinis pastatų apšvietimas paukščių elgseną trikdo keliais būdais. Naktį migruojantys paukščiai dažnai orientuojasi pagal natūralius šviesios signalus – žvaigždes, mėnulio šviesą ar horizontą. Kai ryškios pastatų ar miesto infrastruktūros šviesos ima dominuoti nakties danguje, jos gali šiuos paukščius dezorientuoti. Paukščiai gali sukti ratus aplink apšviestus statinius, nukrypti nuo kurso, išeikvoti gyvybiškai svarbias energijos atsargas, nutūpti pavojingose vietose, atsitrenkti į stiklinius fasadus ar apšviestus paviršius arba tapti lengvu grobiu.

6 atvejo pavyzdys. „LIFE Natura@night“ kovoja su šviesine tarša

Projektui „LIFE Natura@night“ vadovauja Portugalijos paukščių tyrimų organizacija „Sociedade Portuguesa para o Estudo das Aves“, palaikanti partnerystės ryšius su šešiomis savivaldybėmis ir keliais institutais; projektas vykdomas Makaronezijos salynuose – Azoruose, Madeiroje ir Kanarų salose – ir skirtas augančiai šviesinės taršos problemai spręsti. Šiose Atlanto vandenyno salose peri 10 dirbtinei šviesai itin jautrių jūrų paukščių rūšių, taip pat gyvena kiti naktiniai gyvūnai, pavyzdžiui, šikšnosparniai. Tačiau pastaraisiais metais sparčiai plečiantis miestams dirbtinio apšvietimo labai padaugėjo. Pagal ankstesnį projektą „Interreg EELabs“ 14 salų įrengtų fotometrų tinklas surinko duomenis, kurie patvirtino nuoseklų šviesinės taršos didėjimą ir parodė, kad būtina skubiai imtis jos mažinimo priemonių.

Šviesinė tarša kelia ypatingą grėsmę jauniems jūrų paukščiams, ypač tokioms rūšims kaip madeirinė audronaša (*Calonectris borealis*). Vėlyvą rudenį palikdami lizdus šie paukščiai orientuojasi pagal mėnulį ir žvaigždes, kad pasiektų vandenyną, kuriame praleis kelerius metus prieš grįždami perėti. Dirbtinė gatvių, automobilių ir pastatų šviesa gali juos sutrikdyti: paukščiai išsenka, susiduria su kliūtimis arba nusileidžia miestuose, kur tampa plėšrūnų, pavyzdžiui, kačių ir žiurkių, grobiu. Tai tapo viena pagrindinių jūrinių paukščių mirtingumo šiame regione priežasčių.

Pagal projektą „LIFE Natura@night“ žemėlapiuose fiksuojamas šviesinės taršos mastas salose ir, bendradarbiaujant su keliomis savivaldybėmis, remiantis šiais duomenimis rengiami mažiau žalingi viešojo apšvietimo bendrieji planai. Tai apima įprastinių lempučių keitimą naujomis LED lemputėmis, kurios yra daug efektyvesnės – jos ne tik padeda paukščiams, bet ir suteikia galimybę savivaldybėms nemažai sutaupyti. Pavyzdžiui, Kamara de Loboso savivaldybė Madeiroje neseniai įrengė 66 naujus LED šviestuvus, kuriais sumažinamas mėlynos šviesos spinduliavimas, kuris, kaip žinoma, ypač veikia paukščius ir vabzdžius. Iki projekto pabaigos siekiama iš jautrių teritorijų pašalinti daugiau kaip 400 apšvietimo įrenginių ir įdiegti žemyn nukreiptą apšvietimą, kad būtų sumažintas nakties dangaus švytėjimas.

Ši iniciatyva naudinga ne tik jūrų paukščiams, bet ir platesnei biologinei įvairovei bei vietos bendruomenėms. Dirbtinio apšvietimo sumažinimas padeda šikšnosparniams ir vabzdžiams išlaikyti natūralią elgseną, taip pat gerina žmonių sveikatą, mažindamas miego sutrikimus ir kitas problemas, susijusias su pertekliniu naktiniu apšvietimu. Be to, projektas įtraukia savanorius ir gamtosaugininkus į nesiorientuojančių jūrų paukščių gelbėjimą; vien 2023 m. lapkritį buvo rasta ir saugiai į jūrą grąžinta daugiau kaip 800 ant žemės atsidūrusių jūrų paukščių.

Tai yra abipusiškai naudingo sprendimo pavyzdys: mažinamas dirbtinio naktinio apšvietimo poveikis paukščiams ir kitiems gyvūnams, kartu sumažinant viešuosius kaštus.

Daugiau informacijos:

https://naturaatnight.spea.pt/en/.

7 atvejo pavyzdys. Pastatų sektorius Ispanijoje, programos LIFE projektas ZEPAURBAN

Vienas iš šio projekto tikslų buvo išvengti stepinio pelėsakalio (*Falco naumanni*) veisimosi kolonijų sunaikinimo ar trikdymo dėl pastatų, kuriuose šie paukščiai suka lizdus, restauravimo darbų. Pagal šį projektą siekta suprojektuoti ir pagaminti dirbtinius inkilus, kurie būtų saugesni, patvaresni ir ekonomiškesni.

Vienas veiksmas buvo susijęs su lizdų sukimo substrato tinkamumu pastatuose, kuriuos valdo Bibliotekų, muziejų ir kultūros paveldo generalinis direktoratas. Kaserese įgyvendintos priemonės buvo skirtos paukščių kolonijoms įtvirtinti trijuose pastatuose miesto centre, kuriuose stepiniai pelėsakaliai ir kiti paukščiai sukeldavo medžiagų kritimą ant žemės.

San Chorchės kultūros centre – pastate, kuriame peri daugiausia porų, – buvo atnaujinta paukščių naudojama ir apgadinta stogo dalis. Darbai apėmė lenktų keraminių čerpių dangos valymą ir hidroizoliavimą, atsižvelgiant į poreikį užtikrinti prieinamumą paukščiams. Siekiant sumažinti poveikį paukščiams, po stogo danga buvo įrengti mediniai tvirtinimo elementai ir su jais susietos ventiliacinės čerpės, kad stogai būtų prieinami paukščiams.

Daugiau informacijos:

http://www.zepaurban.com/en

Žemės ūkis

83. Žemės dirbimas ar šienavimas, pievų ir ariamųjų laukų, kuriuose ant žemės sukami lizdai, arimas, pievų pavertimas kitomis žemės naudmenomis arba gyvatvorių karpymas pavasarį gali daryti poveikį paukščiams. Žemės ūkis taip pat gali apimti veiklą, galinčią pakenkti paukščiams žiemojimo ar poilsio laikotarpiais, pavyzdžiui, intensyvų alyvmedžių giraičių derliaus ėmimą naktį. Siekdamos užtikrinti, kad tokia veikla nepadarytų žalos, draudžiamos pagal Paukščių direktyvos 5 straipsnį, valstybės narės turėtų nustatyti ir priimti aiškias bei išsamias apsaugos priemones, skirtomis bet kokios draudžiamos žalos rūšims prevencijai ir mažinimui. Turėtų būti taikomos specialios apsaugos priemonės: taisyklės arba kompetentingų institucijų nustatyti praktikos metodai, kurie turėtų būti taikomi ūkių lygmeniu. Tai galėtų apimti erdvinį skirstymą į zonas, vietos įsakymus dėl paukščių rūšių išsaugojimo, kuriuos galbūt papildytų gerosios patirties vadovas, vietos ir (arba) nacionaliniai veiksmų planai arba savanorių, norinčių stebėti paukščių buvimą ir galinčių įspėti ūkininkus ir valdžios institucijas, tinklai (žr. 8 atvejo pavyzdį). Finansinės paskatos ir parama žemės valdytojams taip pat yra svarbios siekiant padėti pritaikyti žemės ūkio praktiką.

84. Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnis nereiškia, kad žemės ūkio veikla negali būti vykdoma agrarinio kraštovaizdžio paukščių veisimosi (perėjimo) ir jauniklių auginimo laikotarpiais. Tačiau tokia veikla turi būti pritaikyta taip, kad būtų išvengta pagal 5 straipsnį draudžiamos žalos, remiantis geriausia turima informacija, pavyzdžiui, apie paukščių buvimą ar jų lizdų vietą. Valstybės narės turėtų nustatyti ir įdiegti aiškias ir išsamias apsaugos priemones, kad būtų užkirstas kelias bet kokiai draudžiamai žalai rūšims ir ji būtų sumažinta. Tokių priemonių taikymas turėtų būti aktyviai skatinamas teikiant gaires, mokymą ar pranešimus ir siekiant užtikrinti informuotumą apie apribojimus bei jų įgyvendinimą (žr. 8 atvejo pavyzdį). Valstybėms narėms taip pat reikia sistemų šioms priemonėms kontroliuoti ir vykdymui užtikrinti, remiantis patikima paukščių ir lizdų buvimo stebėsena ([80]), pasitelkiant ir piliečių mokslo indėlį.

85. ES bendros žemės ūkio politikos (BŽŪP) priemonės, įskaitant, be kita ko, ekologines sistemas, aplinkosaugos, su klimatu susijusius ir kitus valdymo įsipareigojimus bei su plotu susietas išmokas už tam tikrų privalomų reikalavimų laikymąsi (pvz., „Natura 2000“ išmokas), taip pat BŽŪP paramos sąlygos ([81]) galėtų padėti užtikrinti Paukščių direktyvos 5 straipsnio laikymąsi. Panašios priemonės liks prieinamos ir BŽŪP po 2027 m. Vienas iš BŽŪP geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės (GAAB) standartų, skirtų biologinei įvairovei, yra 8 GAAB ([82]). Jame reikalaujama, kad ūkininkai išlaikytų kraštovaizdžio elementus, ir draudžiama pjauti gyvatvores ir medžius paukščių veisimosi (perėjimo) ir jauniklių auginimo sezonu, todėl jis prisideda prie 5 straipsnio b ir d punktų laikymosi (žr. 9 atvejo pavyzdį). Vis dėlto pažymėtina, kad bet kokie BŽŪP paramos sąlygų taisyklių ir susijusių nacionalinių taisyklių pakeitimai nekeičia Paukščių direktyvoje nustatytų pareigų. Siekiant užtikrinti 5 straipsnio laikymąsi, valstybėms narėms gali tekti papildyti tokias taisykles papildomomis taisyklėmis, kartu užtikrinant, kad visos atitinkamos priemonės būtų taikomos visiems ūkininkams, įskaitant tuos, kurie negauna paramos pagal BŽŪP.

8 atvejo pavyzdys. Javinių lingių apsauga pasitelkiant savanorius Prancūzijoje

Prancūzijoje, Normandijos regione, remiama lizdų, esančių javų laukuose, stebėsena pasitelkiant savanorius. Savanoriams ornitologams nustačius, kad yra lizdų, valdžios institucijos informuoja žemės savininką apie būtinybę juos apsaugoti. Tuomet ornitologai kartu su kompetentingomis institucijomis susitinka su ūkininku aptarti rūšies apsaugos. Dauguma ūkininkų šioje rūšių apsaugos sistemoje dalyvauja be sunkumų. 2021 m. pavasarį savanoriai ir profesionalūs ornitologai šiame regione saugojo 67 nykstančias rūšis – daugiau kaip 50 proc. daugiau nei didžiausias skaičius per praėjusius ketverius metus. 2021 m. ši veikla padėjo išvengti 41 javinės lingės (*Circus cyaneus*) lizdo, 12 storkulnių (*Burhinus oedicnemus*) lizdų ir, svarbiausia, mažųjų švygždų (*Zapornia pusilla*) veisimosi teritorijų Senos estuarijoje sunaikinimo.

Daugiau informacijos:

https://www.normandie.developpement-durable.gouv.fr/bilan-2021-de-la-mise-en-oeuvre-de-la-protection-a4619.html,

https://www.ouest-france.fr/normandie/caen-14000/dans-la-plaine-de-caen-les-busards-les-mieux-proteges-de-france-6906175.

([80]) Vis plačiau naudojamos naujos paukščių stebėsenos technologijos, teikiančios didelės skyros tikralaikių duomenų, todėl mažėja imlių darbui neautomatizuotų stebėjimų vietoje poreikis.

([81]) Kad gautų ES paramą pajamoms, ūkininkai turi laikytis pagrindinių taisyklių. Šių taisyklių ir ūkininkams teikiamos paramos sąveika vadinama paramos sąlygomis. Tikimasi, kad ūkininkai laikysis taisyklių, įskaitant geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės (GAAB) standartus, kad galėtų gauti paramą pagal BŽŪP. Ūkininkams, pažeidžiantiems GAAB standartus, ES parama bus sumažinta ir jiems gali būti taikomos kitos sankcijos. Žr. 2021 m. gruodžio 2 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) 2021/2115, kuriuo nustatomos valstybių narių pagal bendrą žemės ūkio politiką rengtinų strateginių planų (BŽŪP strateginių planų) rėmimo taisyklės.

([82]) 5 straipsnio įgyvendinimui aktualus 8 GAAB reikalavimas ir standartas yra „kraštovaizdžio ypatumų išsaugojimas“ ir „draudimas pjauti gyvatvores ir medžius paukščių jauniklių perėjimosi ir augimo sezonu“.

9 atvejo pavyzdys. 8 GAAB įgyvendinimas Belgijoje, Liuksemburge, Vokietijoje, Italijoje ir Ispanijoje

Draudimų pagal Paukščių direktyvos 5 straipsnio b ir d punktus įgyvendinimo taikant 8 GAAB pavyzdžiai:

— Belgija (Valonija): draudžiama pjauti gyvatvores ir medžius paukščių veisimosi (perėjimo) ir lizdų sukimo laikotarpiu, t. y. nuo balandžio 1 d. iki liepos 31 d.

— Belgija (Flandrija): draudžiama pjauti gyvatvores ir medžius paukščių veisimosi (perėjimo) sezonu (orientaciniu laikotarpiu nuo kovo 15 d. iki birželio 15 d.).

— Liuksemburgas: paukščių veisimosi (perėjimo) ir jauniklių auginimo sezonu taikomi gyvatvorių ir medžių genėjimo bei kirtimo apribojimai. Pagal 2018 m. liepos 18 d. įstatymo 17 straipsnio 6 ir 7 dalis nuo kovo 1 d. iki spalio 1 d. draudžiama pjauti gyvas gyvatvores, krūmynus ir pamiškes. Išimtys taikomos gyvenamųjų valdų ar parkų gyvatvorių karpymui ir miško darbams būtinam karpymui. Draudžiami bet kokie kirtimo darbai, kuriais pažeidžiamos gyvos gyvatvorės, krūmynai ar pamiškės, ypač naudojant netinkamus įrankius ar metodus, pavyzdžiui, plaktukines žoliapjoves.

— Vokietija: pjovimo draudimas taikomas nuo kovo 1 d. iki rugsėjo 30 d. pagal Federalinį gamtos apsaugos įstatymą ir susijusius federalinių žemių teisės aktus. Pagal paramos sąlygų sistemą jis taikomas gyvatvorėms ir miškingoms juostoms, medžių eilėms, lauko giraitėms ir pavieniams medžiams.

— Italija: draudimas genėti medžius ir krūmus visoje šalyje taikomas nuo kovo 15 d. iki rugpjūčio 15 d., siekiant apimti paukščių veisimosi (perėjimo) ir lizdų sukimo sezoną, nebent regioniniu lygmeniu būtų nustatyta kitaip.

— Ispanija: paukščių perėjimo ir dauginimosi sezonu, t. y. nuo kovo iki rugpjūčio mėn., draudžiama vykdyti gyvatvorių ir medžių kirtimo bei genėjimo darbus, nebent aplinkos apsaugos institucija būtų aiškiai suteikusi leidimą. Gyvatvorės apibrėžiamos GAAB standartų „kraštovaizdžio elementų“ dalyje.

86. Ūkių konsultavimo paslaugos taip pat prisideda konkrečiomis konsultacijomis, padedančiomis laikytis Paukščių direktyvoje nustatytų rūšių apsaugos reikalavimų. Žemės ūkio konsultantai, besispecializuojantys agrarinio kraštovaizdžio paukščių srityje, gali teikti konsultacinę pagalbą ūkininkams. Tokie konsultantai gali dirbti per žemės ūkio rūmus, privačių konsultavimo paslaugų teikėjus, privačias agentūras ar NVO. Jų užduotis – didinti ūkininkų informuotumą apie jų pareigas, susijusias su jų žemėje esančių rūšių apsauga. Jie gali teikti informaciją internetu, raštu arba tiesiogines konsultacijas vietoje. Pavyzdžiui, informacija gali būti pateikiama išmaniojo telefono programėlėje, kai žemės ūkio paskirties žemės sklypas patenka į agrarinio kraštovaizdžio paukščių naudojamą teritoriją.

Miškininkystė

87. Paukščių apsaugos direktyvos 5 straipsnis nereiškia, kad miškų ūkio veikla negali būti vykdoma paukščių veisimosi (perėjimo) ir jauniklių auginimo laikotarpiu. Prevencinės priemonės turėtų būti įtraukiamos į miškotvarkos planavimą ir praktiką, siekiant išvengti žalos paukščių rūšims, visų pirma dėl medienos ruošos per veisimosi (perėjimo) sezoną, galinčios paveikti paukščius ir jų lizdus. Prevencinės priemonės gali apimti rizika grindžiamą darbų planavimą erdvės ir laiko atžvilgiais, pavyzdžiui, buferines apsaugos zonas aplink jautrius objektus arba svarbiausių buveinių struktūrų išsaugojimą. ESTT išaiškino, kad jeigu miške, kuriame, kaip žinoma, yra paukščių lizdų, planuojama medienos ruoša (plynasis kirtimas arba ne) nepaisant rūšių apsaugos būklės, medienos ruoša paukščių veisimosi (perėjimo) ir jauniklių auginimo laikotarpiu patenka į Paukščių direktyvos 5 straipsnio a ir b punktuose nustatytų draudimų taikymo sritį ([83]). Jei medienos ruoša lemtų trikdymą, kuris, atsižvelgiant į Direktyvos tikslus, turėtų reikšmingą poveikį paukščių populiacijoms, tai taip pat patektų į 5 straipsnio d punkto taikymo sritį.

([83]) Sprendimas *Voore Mets ir Lemeks Põlva*, C-784/23, 49, 54 ir 62 punktai.

88. Tai nereiškia visiško medienos ruošos draudimo, net ir paukščių veisimosi (perėjimo) bei jauniklių auginimo laikotarpiu, tačiau veikla turi būti pritaikoma taip, kad būtų išvengta 5 straipsniu uždraustų veiksmų, remiantis geriausia prieinama informacija, pavyzdžiui, apie lizdus sukančių paukščių buvimą veisimosi (perėjimo) ar jauniklių auginimo vietose ([84]). Kai darbai būtų vykdomi veisimosi (perėjimo) ir jauniklių auginimo sezonais, planuojant ir vykdant tokią veiklą reikės ypatingo atsargumo, kad būtų aplenktos teritorijos, kuriose yra aktyvaus veisimosi (perėjimo) ar jauniklių auginimo požymių (pvz., žinomų arba reguliariai naudojamų veisimosi (perėjimo) vietų ir ypač jautrių buveinių). Siekiant išvengti lizdų sunaikinimo, turėtų būti paliekami nekirsti medžiai, kurie, kaip žinoma, yra tinkami lizdams sukti, taip pat negyvi medžiai, medžiai buveinės ir drevėti medžiai. Kai kuriose buveinėse, kuriose, kaip žinoma, lizdų tankis yra arba gali būti didelis, miškų ūkio darbų ribojimas lizdų sukimo laikotarpiais taip pat gali būti tinkama priemonė. Dėl kai kurių rūšių, jei yra lizdų sunaikinimo ar reikšmingo trikdymo tikimybė, taip pat būtų galima apsvarstyti kitas papildomas priemones, pavyzdžiui, nustatyti tyliąsias arba nelankomas zonas aplink žinomus lizdus jų sukimo laikotarpiu (ypač stambių paukščių rūšių, tokių kaip juodasis gandras (*Ciconia nigra*) arba plėšrieji paukščiai, atveju). Pavyzdžiui, įgyvendinant 5 straipsnio d punktą, Vengrijoje jau seniai taikomas žmogaus veiklos ribojimas aplink tam tikrų rūšių plėšriųjų paukščių, pelėdų ir juodųjų gandrų lizdus, naudojant laiko apribojimus tiesioginiam trikdymui per veisimosi (perėjimo) sezoną išvengti ([85]). Kai kurioms kitoms, mažiau jautrioms rūšims trumpalaikis trikdymas veisimosi (perėjimo) laikotarpiu gali neturėti reikšmingo poveikio ir nekelti pavojaus jų veisimosi sėkmei. Nacionalinės kompetentingos institucijos turi nustatyti tinkamas prevencines priemones, atsižvelgdamos į konkrečias rūšis ir situaciją.

89. Kai veiklos vykdytojai planuoja darbus ne paukščių veisimosi (perėjimo) ir jauniklių auginimo laikotarpiais ir, jei būtina, taiko konkrečiai vietovei pritaikytas prevencines priemones, liekamasis poveikis paprastai nelaikomas tyčiniu ir reikšmingu trikdymu, kaip tai suprantama pagal 5 straipsnio d punktą.

90. Tokios priemonės kaip plataus užmojo išsaugomoji miškininkystė, paliekant nuolatinius miškų plotus, medžius buveines ir kitas biologiškai svarbias struktūras, kai tinkama, galėtų būti taikomos tvarios miškotvarkos sistemoje, apimančioje daugumą dabartinės miškotvarkos praktikos metodų. Komisijos gairėse dėl „Natura 2000“ ir miškų taip pat pateikiama gerosios praktikos taikymo patirties ir pavyzdžių iš įvairių valstybių narių, susijusių su miškų tvarkymu ([86]), ir suteikiama papildomų įžvalgų, kaip suderinti miškininkystę su gamtos ir paukščių apsauga.

91. Finansinės paskatos ir parama miškininkams taip pat yra svarbios siekiant užtikrinti, kad miškininkystės veikla atitiktų paukščių apsaugos reikalavimus.

10 atvejo pavyzdys. Geriausia juodojo gandro apsaugos ir jo populiacijų valdymo praktika Lenkijoje

Roguvo miško eksperimentinė stotis ir Erelių apsaugos komitetas, remiami pagal Lenkijos veiksmų programą „Infrastruktūra ir aplinka“, įgyvendino keletą priemonių, kuriomis siekiama pagerinti juodojo gandro ir jo buveinių apsaugą 16 „Natura 2000“ teritorijų visoje Lenkijoje.

Iki 2023 m. įgyvendinant projektą buvo apsaugota net 600–700 veisimosi (perėjimo) vietų, apimančių 55 proc. nacionalinės perinčios populiacijos. Tai buvo pasiekta regiono aplinkos apsaugos direktoriams nustačius lizdų apsaugos zonas, kurių kiekviena apima apie 2 800 hektarų. Šiose zonose tiek veisimosi (perėjimo) sezonu, tiek kitu laiku ribojama miškotvarkos praktika ir trikdymas dėl žmogaus veiklos. Taip ne tik išvengiama perinčių paukščių trikdymo, bet ir išsaugomi lizdai bei aplinkinė buveinė. „Natura 2000“ teritorijose saugomos zonos aplink lizdavietes iš viso apima daugiau kaip 600 000 hektarų plotą.

([84]) Vien tai, kad tam tikroje teritorijoje pamatomas paukštis, nereiškia, kad jis toje teritorijoje veisiasi (peri). Norint patvirtinti, kad paukštis suka lizdą tam tikroje teritorijoje, reikia įrodymų, pavyzdžiui, rasti lizdą su kiaušiniais ar jaunikliais, matyti suaugusius paukščius, nešančius maistą jaunikliams, stebėti neseniai iš lizdo išskridusius jauniklius arba matyti, kaip paukščiai nukreipia dėmesį nuo lizdo ar apsimeta sužeisti. Siekiant nustatyti galimą veisimąsi, turėtų būti stebimi tokie požymiai kaip paukščių poros buvimas tinkamoje buveinėje, tuoktuvinis elgesys, teritorinis giedojimas, paukščių lankymasis tikėtinoje lizdavietėje, arba lizdo sukimas.

([85]) DOI: 10.13140/RG.2.2.12902.47687 https://www.researchgate.net/publication/328737807_Suggested_methodology_for_temporal_and_long-term_spatial_restrictions_of_human_activities_around_the_nests_of_strictly_protected_raptors_owls_and_black_storks_Javaslat_a_fokozottan_vedett_ragadozomada.

([86]) *Natura 2000 and forests. Part III, Case studies*, Publications Office, 2015, https://data.europa.eu/doi/10.2779/65827.

Kadangi juodasis gandras yra gerai žinoma su miškais siejama rūšis, į projektą taip pat įtraukta švietimo ir viešinimo veikla, skirta su „Natura 2000“ miško teritorijomis susijusiems suinteresuotiesiems subjektams.

Daugiau informacijos:

https://cepl.sggw.edu.pl/bocianimy/.

11 atvejo pavyzdys. Trikdymo vengimas didelių plėšriųjų paukščių lizdų sukimo laikotarpiu komerciškai tvarkomuose Suomijos miškuose

Medienos ruoša ir kita miškotvarkos veikla paukščių lizdų sukimo laikotarpiu gali lemti lizdų sukimo pertrūkius. Trikdymas lizdų sukimo laikotarpiu gali turėti reikšmingą poveikį Paukščių direktyvos tikslui palaikyti patenkinamo lygio paukščių populiacijas. Didieji plėšrieji paukščiai, kurių individų skaičius natūraliai mažas, o lizdų sukimo laikotarpis ilgas, yra ypač jautrūs trikdymui dėl žmogaus veiklos.

Informacija apie didelių plėšriųjų paukščių lizdus yra kaupiama nacionalinėje duomenų bazėje, kuri nuolat atnaujinama. Kai miško savininkas nacionalinei miškų institucijai pateikia privalomą pranešimą apie ketinimą vykdyti medienos ruošą, institucija automatiškai erdviškai palygina žinomų paukščių lizdų vietas su siūloma medienos ruošos teritorija. Jei numatomas medienos ruošos plotas yra netoli žinomo lizdo, žemės savininkui ir medienos ruošos teisių turėtojui automatiškai išsiunčiamas pranešimas. Pranešime nurodomi draudimai pagal 5 straipsnį ir tai yra galutinis patikrinimas siekiant išvengti netyčinio žalingo poveikio plėšriesiems paukščiams jų lizdų sukimo laikotarpiu. Vis dėlto veiksmingiausias informacijos apie lizdus panaudojimo etapas yra planavimo etapas prieš pateikiant pranešimą, kai paukščių apsaugą galima veiksmingiausiai įtraukti į valdymą. Jei planuojama miškotvarkos veikla darytų poveikį didelių plėšriųjų paukščių lizdų sukimo teritorijai, apsauga ištisus metus yra galima nustatant apsaugos zoną aplink lizdą.

Nacionalinė rūšių informacijos duomenų bazė Suomijos biologinės įvairovės informacijos centre:

https://laji.fi/en.

12 atvejo pavyzdys. Miško paukščių apsauga taikant seno medyno ir negyvos medienos išsaugojimo strategiją Badene-Viurtemberge

Strategija „Alt- und Totholzkonzept“ (AUT) buvo parengta siekiant išsaugoti ir didinti biologinę įvairovę Badeno-Viurtembergo miškuose, integruojant svarbias buveinių struktūras, tokias kaip seni medynai ir negyva mediena. Joje atsižvelgiama į įvairių miško paukščių rūšių poreikius, ypač tų, kurioms seno medyno ir negyvos medienos reikia lizdams sukti, maitintis ir slėptis. AUT koncepcija Badeno-Viurtembergo valstybiniuose miškuose laipsniškai įgyvendinama nuo 2010 m. vasario mėn.

Šios koncepcijos pagrindas – medžių buveinių grupių (vok. *Habitatbaumgruppen*) ir apsaugai skirtų miško plotų (vok. *Waldrefugien*) kūrimas. Šiose paskirtose teritorijose nevykdoma miškininkystės veikla, taigi dėl natūralių procesų susiformuoja įvairios struktūrinės buveinės. Tai ypač naudinga uoksuose perintiems paukščiams, tokiems kaip didysis margasis genys (*Dendrocopos major*), kuriam lizdams kalti reikia negyvų ir pūvančių medžių, juodoji meleta (*Dryocopus martius*), mėgstanti brandžius medžius, ir uldukas (*Columba oenas*), kurio lizdams sukti būtini dideli seni medžiai su jau esančiomis drevėmis.

Programos įgyvendinimas apima reguliarią stebėseną siekiant užtikrinti, kad taikomos priemonės būtų veiksmingos. Tai apima medžių buveinių grupių atranką ir ženklinimą; vėliau jos kartografuojamos tolesniam tvarkymui.

AUT yra strateginė priemonė, jungianti ekologinius, teisinius ir saugos aspektus, siekiant pagerinti miško buveinių apsaugą. Išsaugant itin svarbias buveinių struktūras, ji tiesiogiai padeda tenkinti miško paukščių rūšių poreikius, užtikrinant jų tolesnį buvimą ir ekologinę funkciją Badeno-Viurtembergo miškuose. AUT yra novatoriškas biologinės įvairovės apsaugai skirtos miškotvarkos praktikos metodas.

Informacija apie AUT koncepciją pateikiama čia (vokiečių k.):

https://www.fva-bw.de/fileadmin/publikationen/sonstiges/aut_konzept_2017.pdf.

92. Valstybinės konsultavimo tarnybos turėtų teikti miško žemės savininkams informaciją apie paukščių apsaugos reikalavimus. Ši informacija turėtų būti rengiama ir palaikoma pasitelkiant centrines internetines konkrečioms rūšims skirtas duomenų bazes, specialius rūšių apsaugos miškininkystėje vadovus, kartografines priemones, brošiūras apie tam tikras saugomas rūšis arba internetinį paslaugų portalą, kuriame būtų sudarytos galimybės dialogui tarp miškininkystės organizacijų ir valdžios institucijų.

13 atvejo pavyzdys. Žemėlapių platforma „Miškai, biologinė įvairovė ir kraštovaizdžiai Luaros krašte“

Centre National de la Propriété Forestičre (CNPF) yra Prancūzijos viešoji įstaiga, atsakinga už paramą ir konsultacijas privačių miškų savininkams, tvarios miškotvarkos skatinimą, miškotvarkos planų rengimą ir tvirtinimą, techninių žinių teikimą, mokymą ir orientavimą, taip pat mokslinius tyrimus ir inovacijas, vykdomus per jai pavaldžią organizaciją *Institut pour le Développement Forestier* (IDF).

CNPF sukūrė internetinę platformą, skirtą miškų biologinei įvairovei ir buveinėms žemėlapiuose atvaizduoti ir dokumentuoti. Platformoje kaupiami ir rodomi inventorizacijų duomenys, „gamtiniai“ duomenų sluoksniai (paukščiai, varliagyviai, seni medžiai, negyva mediena, šlapynės ir kt.), taip pat ekologiniu ar paveldo požiūriu svarbios zonos (pvz., labai vertingi miškai, šlapynės ir jautrios aplinkos teritorijos). Pateikus šią informaciją žemėlapyje, miškų valdytojai gali aiškiai matyti, kur yra svarbios buveinės, tokios kaip miško paukščių lizdų sukimo zonos, šlapynės ar didelės gamtosauginės vertės teritorijos. Tuomet jie gali vengti žalingų intervencijų (pvz., medienos ruošos) šiose zonose arba planuoti medienos ruošą ir kitus miškininkystės darbus taip, kad poveikis jautrioms rūšims būtų kuo mažesnis.

Platforma skatina naudoti vertinimo priemonę – *Indice de Biodiversité Potentielle* (IBP), kuria įvertinamas miško medyno pajėgumas palaikyti biologinę įvairovę pagal apibrėžtus ekologinius kriterijus: negyvos medienos buvimą, senstančius medžius, struktūrinę įvairovę (medžių amžių, pomiškį, medžius buveines), miško dangos tęstinumą laike ir kt. Šie kriterijai yra svarbūs paukščiams (ir kitai faunai), nes daugelis paukščių rūšių priklauso nuo senesnių medžių, drevių, įvairios miško struktūros, negyvos medienos ir stabilios buveinės ilgalaikėje perspektyvoje – lizdams sukti, maitintis ar slėptis. Naudodami IBP miškotvarkos planavimo etapu, valdytojai gali aiškiai atsižvelgti į biologinės įvairovės potencialą ir taip kurti priemones, kuriomis išsaugomi arba gerinami paukščiams svarbūs buveinių elementai.

Derinant erdvinius duomenis su ilgalaike perspektyva ir dalyvaujamuoju valdymu, šis metodas padeda integruoti gamtos apsaugą į įprastą miškininkystės veiklą, užuot traktavus biologinę įvairovę kaip atskirą, neprivalomą rūpestį. Platforma nėra vien statinis žemėlapis: joje pateikiamos nuorodos į gaires (pvz., dėl paukščių ir miškotvarkos, negyvos medienos ir senstančių medžių, miško šlapynių ir varliagyvių ir t. t.), kuriose miškininkams patariama, kaip tvarkyti buveines biologinei įvairovei palankiu būdu. Tai reiškia, kad miškininkystė gali išlikti ekonomiškai perspektyvi, kartu išsaugant miško ekologines funkcijas, įskaitant paukščių populiacijų apsaugą, buveinių kompleksiškumo išlaikymą ir nuo miško priklausomų ekosistemų tęstinumo užtikrinimą.

Daugiau informacijos:

https://bretagne-paysdelaloire.cnpf.fr/se-former-s-informer/les-fiches-et-guides-techniques/plateforme-cartographique-foret-biodiversite.

Žvejyba

93. Bendroje apsaugos sistemoje pagal 5 straipsnį taip pat reikalaujama reguliuoti žvejybos veiklą ([87]), kurią vykdant gali būti padaryta draudžiamos žalos. Vienas pagrindinių padarinių paukščiams šiame kontekste, ypač jūrų paukščiams, yra priegauda. Kiti neigiami veiksniai gali būti žvejybos laivų skleidžiama šviesa ir triukšmas, reikšmingai trikdantys priekrantės paukščių kolonijas, arba reikšmingas trikdymas baidant paukščius prie vidaus vandenų žvejybos vietų. Todėl būtina, kad valstybės narės priimtų ir įgyvendintų veiksmingas prevencines priemones (žr. 14 atvejo pavyzdį). Tai galima padaryti naudojant planavimo priemones, pavyzdžiui, žuvininkystės valdymo planus, žvejybos licencijas, kuriomis nustatomi konkretūs reikalavimai ir apribojimai tam tikrų tipų didelės rizikos žvejybos įrankiams, taip pat erdvinį ir laikinį žvejybos veiklos ar žvejybos laivų eksploatavimo reguliavimą.

94. Siekiant užtikrinti tinkamą apsaugą, priemonės turėtų būti grindžiamos patikimomis žiniomis apie riziką, kurią paukščiams kelia tam tikrų tipų žvejybos įrankiai. Todėl sisteminga priegaudos stebėsena yra būtina veiksmingų prevencinių priemonių įgyvendinimo sąlyga. Tokia stebėsena gali būti grindžiama duomenimis, kuriuos valstybės narės renka pagal žuvininkystės duomenų rinkimo sistemą, tiek, kiek tai leidžia patikimai įvertinti priegaudos riziką, kad būtų galima nustatyti ir įgyvendinti prevencines priemones. Daugiau informacijos šia tema galima rasti Bendrijos svarbos gyvūnų rūšių griežtos apsaugos pagal Buveinių direktyvą gairių, aktualių ir paukščiams ([88]), 2–76/77 skirsnyje.

95. Kadangi jūrų biologinių išteklių apsauga pagal bendrą žuvininkystės politiką priklauso išimtinei Europos Sąjungos kompetencijai, reikalingos priemonės turi būti nustatomos pagal šios politikos sistemą ([89]). Daugiau informacijos šia tema galima rasti minėtų gairių 2-29 skirsnyje, taip pat Gairėse dėl „Natura 2000“ ir žvejybos ([90]).

14 atvejo pavyzdys. Žvejai ir jūrų paukščiai – sąjungininkai jūroje

Šis pavyzdys iliustruoja gerąją praktiką, susijusią su reguliaria žvejybos veikla. Gavusi finansavimą pagal ES programą LIFE ir iš Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondo, taip pat glaudžiai bendradarbiaudama su žvejų bendruomene, gamtos apsaugos nevyriausybinė organizacija *Sociedade Portuguesa para o Estudo das Aves* (SPEA) nustatė problemiškiausius žvejybos įrankius ir jūrų paukščių rūšis, kurios yra jautriausios atsitiktiniam sugavimui. Tuo remdamasi ji parengė ir išbandė įvairias poveikio mažinimo priemones. Viena iš priemonių, pavadinta *papagaio afugentador* (bauginančiu paukščio muliažu), pasirodė ypač veiksminga. Tai įtaisas, imituojantis plėšrūno buvimą, jis tvirtinamas prie žvejybos laivų ir juda dėl vėjo bei laivo judėjimo.

Išbandžius įtaisą jūroje, rezultatai buvo nedviprasmiški: bauginantis paukščio muliažas neleido jūrų paukščiams priartėti, todėl sumažėjo tikimybė, kad jie bus sugauti. Nustatyta, kad jis ypač veiksmingas audronašai *Puffinus mauretanicus*. Žvejai padėjo šį įtaisą patobulinti ir nustatė, kad jo naudojimas turi daug kitų pranašumų. Jis pigus ir lengvai pagaminamas, lengvai surenkamas ir taisomas, netrukdo žvejoti, taupo laiką, kuris kitaip būtų prarandamas šalinant paukščius iš žvejybos įrankių, ir mažina tinklų pažeidimus. Bauginantį paukščio muliažą dabar naudojai visi bandymuose dalyvavę žvejai, o šiuo metu vykdomas naujas bendradarbiavimo projektas, kuriuo siekiama, kad jis būtų naudojamas daugiau žvejybos laivų.

Daugiau informacijos:

https://spea.pt/projetos/medaves-pesca/.

([87]) Sprendimas *Komisija / Austrija*, C-507/04, 121 punktas.

([88]) https://op.europa.eu/lt/publication-detail/-/publication/dab5274d-5891-11ec-91ac-01aa75ed71a1.

([89]) 2013 m. gruodžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1380/2013 dėl bendros žuvininkystės politikos (OL L 354, 2013 12 28, p. 22, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2013/1380/oj), ir 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/1241 dėl žuvininkystės išteklių išsaugojimo ir jūrų ekosistemų apsaugos taikant technines priemones (OL L 198, 2019 7 25, p. 105, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2019/1241/oj).

([90]) Europos Komisija, Aplinkos generalinis direktoratas, Komisijos pranešimas *Gairės dėl „Natura 2000“ ir žvejybos. Buveinių direktyvos 6 straipsnio ir Paukščių direktyvos 4 straipsnio taikymas jūrinei žvejybai*, Europos Sąjungos leidinių biuras, 2025, https://data.europa.eu/doi/10.2779/1449747.

Medžioklė

96. Medžioklės veikla taip pat gali lemti paukščių žudymą, reikšmingą jų trikdymą ar kitą draudžiamą žalą pagal Paukščių direktyvos 5 straipsnį, kai ši medžioklės veikla daro poveikį nemedžiojamoms paukščių rūšims arba neatitinka 7 straipsnio reikalavimų ([91]). Todėl turėtų būti imamasi medžioklės reguliavimo priemonių – ne tik siekiant užtikrinti tausų Direktyvos II priede nurodytų tikslinių rūšių išteklių naudojimą, bet ir apsaugoti kitus paukščius, kurie nėra medžioklės taikinys, bet vis dėlto yra jos paveikiami. Tai turėtų apimti klausimus, susijusius su tuo, kad medžiotojai suklysta identifikuodami panašias rūšis. 2021 m. Komisijos reglamentu (ES) 2021/57, kuriuo iš dalies pakeistas Reglamentas dėl cheminių medžiagų registracijos, įvertinimo, autorizacijos ir apribojimų ([92]), šlapynėse uždraustas švininių šaudmenų naudojimas, galintis sukelti apsinuodijimą švinu.

Aviacija

97. Aviacija paukščius veikia trimis konkrečiais būdais. Pirma, orlaiviai gali reikšmingai trikdyti paukščius skrisdami nedideliame aukštyje virš jų buveinių arba arti jų lizdų per veisimosi (perėjimo) sezoną. Antra, orlaiviai gali susidurti su paukščiais, ypač kylant ir leidžiantis, taip pat nedideliame aukštyje vykdant mokomuosius skrydžius kariniais orlaiviais. Trečia, paukščius gali traukti oro uostai, kuriuose gali būti tinkamų buveinių veistis, ilsėtis ar maitintis. Visų pirma paukščiai gali artintis prie oro uostų ieškodami prieglobsčio nuo netoli vykdomos intensyvios žemės ūkio veiklos. Todėl, bendradarbiaujant su skrydžių saugos institucijomis, turėtų būti imamasi priemonių aviacijos poveikiui paukščiams kuo labiau sumažinti ir, kai įmanoma, užkirsti jam kelią.

98. Europos oro uostuose jau įgyvendinamos įvairios priemonės paukščių susidūrimų su orlaiviais rizikai mažinti; tokie susidūrimai kelia didelį pavojų saugai. Buveinių tvarkymas yra viena dažniausių strategijų, apimanti kruopščią augmenijos priežiūrą, stovinčio vandens tvarkymą ir maisto šaltinių, pritraukiančių paukščius, pašalinimą. Reguliuodami žolės aukštį, šalindami vaisius vedančius medžius ir uždengdami tvenkinius, oro uostai daro savo aplinką mažiau patrauklią paukščiams.

99. Be šių priemonių, fizinės atgrasymo priemonės, tokios kaip tinklai ir spygliai, neleidžia paukščiams nutūpti ar tupėti jautriose zonose. Oro uostai vis dažniau naudoja tokias technologijas kaip radarų sistemos ir stebėjimo kameros, kad galėtų tikruoju laiku stebėti paukščių judėjimą ir greitai reaguoti aptikus paukščių pulkus. Europos oro uostai privalo turėti laukinės gyvūnijos keliamo pavojaus valdymo planus (angl. *Wildlife Hazard Management Plans*, WHMP), kuriais užtikrinama, kad išmokyti darbuotojai vertintų riziką, įgyvendintų poveikio mažinimo priemones ir praneštų apie susidūrimus su laukiniais gyvūnais. Kartu šios strategijos sudaro visapusišką požiūrį, kuriuo mažinama susidūrimų su paukščiais ir palaikoma aviacijos sauga.

Rekreacinė veikla

100. Rekreacinė veikla, tokia kaip žygiai pėsčiomis, burlenčių ir jėgos aitvarų sportas, automobilių ir motociklų sportas, muzikos festivaliai, laipiojimas, plaukimas baidarėmis, plaukiojimas valtimis, paukščių stebėjimas, šunų vedžiojimas be pavadėlio ir dronų skraidinimas, gali reikšmingai trikdyti paukščius arba pažeisti jų lizdus. Nacionalinės valdžios institucijos yra atsakingos už pakankamų prevencinių priemonių taikymą siekiant užtikrinti, kad rekreacinės veiklos atžvilgiu būtų laikomasi 5 straipsnyje nustatytų draudimų. Tokios priemonės gali apimti tyliųjų zonų kūrimą, teritorijų aptvėrimą, prieigos uždarymą arba veiklos ribojimą, ypač veisimosi (perėjimo) sezonais, taip pat leidimų sistemų įvedimą siekiant apriboti žalingą veiklą. Tai turi būti papildyta informuotumo didinimu naudojant informacinius stendus, instruktuojant vietos verslo subjektus ir platinant lankstinukus, taip pat prireikus tinkamai užtikrinant priemonių vykdymą (žr. 15 atvejo pavyzdį). Daugiau aktualios informacijos apie rekreacinę veiklą pateikta rekomendaciniame dokumente dėl „Natura 2000“ ir turizmo (*Guidance document on Natura 2000 and tourism*), kuris prieinamas Komisijos svetainėje.

([91]) Žr. gaires dėl medžioklės pagal Paukščių direktyvą: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive/sustainable-hunting-under-birds-directive_en?prefLang=lt.

([92]) 2021 m. sausio 25 d. Komisijos reglamentas (ES) 2021/57, kuriuo dėl švino, su šratais patenkančio į šlapžemes arba aplink jas, iš dalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1907/2006 dėl cheminių medžiagų registracijos, įvertinimo, autorizacijos ir apribojimų (REACH) XVII priedas (OL L 24, 2021 1 26, p. 19, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2021/57/oj).

15 atvejo pavyzdys. Patarimai dėl jūrų ir pakrančių ekologijos

Prancūzijos Bretanės regione 2019 m. vasarą (nuo birželio 15 d. iki rugsėjo 15 d.) pradėta aplinkosauginio sąmoningumo didinimo kampanija, skirta pramoginių laivų naudotojams, uostų infrastruktūros valdytojams, turistams ir žvejams mėgėjams. Kampanijos tikslas buvo padėti šioms grupėms kuo labiau sumažinti savo poveikį aplinkai; ji apėmė ir paukščių stebėjimo veiklą. Padedant suinteresuotiesiems subjektams, partnerystės grupė parengė informacinius rinkinius šešiomis temomis, prancūzų ir anglų kalbomis prieinamą brošiūrą, plakatą, trumpų vaizdo įrašų seriją ir informacinę interneto svetainę. Paskirti du ambasadoriai, padėję skleisti šią žinią.

Kampanijos pabaigoje tarpininkai buvo suteikę informacijos 600 asmenų, atliko 338 individualius pokalbius, įtraukę 32 pramoginės laivybos asociacijos, išplatinę informacinius rinkinius ir kitą medžiagą 60 platinimo vietų ir dalyvavę 28 laivybos renginiuose. Svarbi veikla buvo kampanija *Attention, on marche sur des œufs!* („Atsargiai, kad nesutryptumėte paukščių kiaušinių“), vykdyta visuose šios teritorijos paplūdimiuose siekiant užkirsti kelią žmonėms trypti kiaušinius ir naikinti lizdus.

Daugiau informacijos:

https://www.protegeonslamer.bzh/biodiversite/.

4. **PAUKŠČIŲ DIREKTYVOS 9 STRAIPSNIS**

4.1. **9 straipsnio tekstas**

„1. Jei nėra jokio kito priimtino sprendimo, valstybės narės gali nukrypti nuo 5–8 straipsnių nuostatų šiais atvejais:

a) — žmonių sveikatos ir saugos labui,

— oro saugos labui,

— siekiant apsaugoti nuo didelės žalos pasėlius, naminius gyvulius, miškus, žuvininkystę ir vandenį,

— dėl floros ir faunos apsaugos;

b) dėl mokymo ir mokslo tiriamųjų darbų, populiacijos atkūrimo, reintrodukcijos ir šiems tikslams būtino veisimo;

c) kad griežtai prižiūrint ir atrankiniu būdu būtų leista gaudyti, laikyti ar kitaip teisėtai naudoti nedidelį tam tikrų rūšių paukščių skaičių.

2. Taikant 1 dalyje nurodytas nukrypti leidžiančias nuostatas, būtina konkrečiai nurodyti:

a) rūšis, kurioms taikomos nukrypti leidžiančios nuostatos;

b) leistinas jų gaudymo ar žudymo priemones, įtaisus ar būdus;

c) rizikos sąlygas, laiko ir vietos aplinkybes, kuriomis tokios nukrypti leidžiančios nuostatos gali būti suteiktos;

d) instituciją, įgaliotą pareikšti, kad egzistuoja reikalaujamos sąlygos, ir nuspręsti, kokios priemonės, įtaisai ar būdai gali būti naudojami, kokiu mastu ir kas juos gali naudoti;

e) kontrolės, kuri bus vykdoma, būdus.

3. Valstybės narės kasmet Komisijai siunčia ataskaitą apie 1 ir 2 dalių taikymą.

4. Remdamasi turima informacija ir ypač pagal 3 dalį suteikta informacija, Komisija visada užtikrina, kad 1 dalyje nurodytų nukrypti leidžiančių nuostatų pasekmės neprieštarautų šios direktyvos reikalavimams. Šiuo tikslu ji imasi atitinkamų priemonių.“

4.2. **Bendrieji aspektai**

101. Paukščių direktyvos 9 straipsnyje numatyta galimybė išskirtinėmis aplinkybėmis, laikantis tam tikrų sąlygų, nukrypti nuo 5 straipsnyje nustatytų draudimų. Ši nuostata atspindi tam tikro lankstumo poreikį ir būtinybę kruopščiai suderinti Direktyvos apsaugos tikslų įgyvendinimą su svarba, kuri gali būti teikiama 9 straipsnyje nurodytiems pagrindams. Kadangi nukrypti leidžiančios nuostatos iš esmės yra išimtinės, valstybių narių kompetentingos institucijos prieš leisdamos jas taikyti turi įsitikinti, kad visi 9 straipsnyje nustatyti reikalavimai yra įvykdyti.

102. Nors šių gairių taikymo sritis apsiriboja 5 ir 9 straipsniais, pažymėtina, kad pagal 9 straipsnį taip pat leidžiama taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas dėl Direktyvos 6, 7 ir 8 straipsnių.

103. Nuo Direktyvos 5–8 straipsnių reikalavimų nukrypti leidžiančios nuostatos gali būti taikomos tik laikantis Paukščių direktyvos 9 straipsnio. Europos Sąjungos Teisingumo Teismas (ESTT) jau yra patvirtinęs, kad Direktyvos 2 straipsnis, pagal kurį valstybės narės privalo imtis priemonių visų paukščių rūšių populiacijoms palaikyti tokiu lygiu, kuris atitiktų ekologinius, mokslinius ir kultūrinius reikalavimus, derinant juos su ekonominiais ir rekreaciniais reikalavimais, nėra savarankiška nukrypti nuo 5 straipsnio leidžianti nuostata ([93]). ESTT taip pat yra išaiškinęs, kad 9 straipsnyje numatyta nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo tvarka „turi būti aiškinama griežtai ir pareiga įrodyti reikalaujamų kiekvieno nukrypimo sąlygų buvimą tenka valdžios institucijai, kuri dėl to priima sprendimą“ ([94]).

104. Todėl valstybės narės savo reglamentavimo sistemą turi parengti taip, kad būtų užtikrinta, jog nukrypti leidžiančios nuostatos būtų taikomos laikantis teisinio tikrumo principo ([95]). ESTT yra nusprendęs, kad atitinkamuose nacionalinės teisės aktuose turi būti aiškiai ir tiksliai nustatyti nukrypti leidžiančios nuostatos kriterijai ir reikalaujama, kad kompetentingos institucijos į šiuos kriterijus atsižvelgtų ([96]). ESTT taip pat yra pažymėjęs, kad išimtinės tvarkos, tokios kaip nukrypti leidžiančios nuostatos, taikymo atžvilgiu būtina užtikrinti, kad visi veiksmai, darantys poveikį saugomoms rūšims, galėtų būti leidžiami tik sprendimais, kurie yra tiksliai ir tinkamai motyvuoti nurodant priežastis, sąlygas ir reikalavimus, nustatytus 9 straipsnyje ([97]).

105. Visiškas ir tikslus 9 straipsnio perkėlimas į nacionalinę teisę yra būtina tinkamo jo nuostatų įgyvendinimo sąlyga. Dėl šios priežasties 9 straipsnio reikalavimų laikymasis remiantis administracine praktika negali būti laikomas tinkama atitiktimi jiems ([98]). ESTT nurodė, kad „kriterijai, kuriuos valstybės narės turi atitikti, kad galėtų nukrypti nuo Direktyvoje nustatytų draudimų, turi būti perkelti į konkrečias nacionalinės teisės nuostatas, nes tikslus perkėlimas tampa ypač svarbus tais atvejais, kai bendro paveldo valdymas atitinkamose valstybių narių teritorijose patikėtas joms pačioms“ ([99]). Paukščių direktyvos 9 straipsnio nuostatos skiriasi nuo panašios Buveinių direktyvos 16 straipsnyje numatytos nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo tvarkos. Todėl, perkeldamos šias nuostatas į nacionalinę teisinę sistemą, valstybės narės turėtų aiškiai skirti abiejų direktyvų skirtingas nukrypti leidžiančias nuostatas.

([93]) Sprendimas *Komisija* / *Belgija*, C-247/85, 8 punktas.
([94]) Sprendimas *Komisija* / *Malta*, C-557/15, 47 punktas; Sprendimas *Komisija* / *Malta*, C-76/08, 48 punktas; Sprendimas *Komisija* / *Suomija* (pavasarinė paprastųjų gagų patinėlių medžioklė), C-217/19, 66 punktas.
([95]) Sprendimas *Komisija* / *Malta*, C-557/15, 47 punktas.
([96]) Sprendimas *Komisija* / *Malta*, C-557/15, 47 punktas.
([97]) Žr. Sprendimą *Komisija* / *Malta*, C-557/15, 47 punktą; taip pat žr. Sprendimą *Komisija* / *Suomija* (pavasarinė paprastųjų gagų patinėlių medžioklė), C-217/19, 66 punktą.
([98]) Sprendimas *Komisija* / *Nyderlandai*, C-339/87, 29 punktas.
([99]) Sprendimas *Komisija* / *Nyderlandai*, C-339/87, 36 punktas.

106. 9 straipsnyje nustatytos trys sąlygos, kurios turi būti įvykdytos, jeigu valstybė narė nori nukrypti nuo 5–8 straipsnių. Vėliau ESTT patvirtino šią išvadą, nurodydamas, kad „pirma, valstybė narė nukrypti leidžiančią nuostatą turi taikyti tik tais atvejais, kai nėra jokio kito priimtino sprendimo; antra, nukrypti leidžianti nuostata turi būti grindžiama bent viena iš priežasčių, kurių baigtinis sąrašas pateiktas 9 straipsnio 1 dalies a, b ir c punktuose; trečia, nukrypti leidžianti nuostata turi atitikti tikslias 9 straipsnio 2 dalyje nustatytas formalias sąlygas, kuriomis siekiama nukrypti leidžiančių nuostatų taikymą apriboti iki to, kas tikrai būtina, ir suteikti Komisijai galimybę jas prižiūrėti“ ([100]).

107. Pagal nusistovėjusią ESTT praktiką, „leidimai nukrypti pagal direktyvos 9 straipsnį gali būti suteikti, tik jeigu yra užtikrinama, kad bus išlaikytas patenkinamas atitinkamų rūšių populiacijos lygis“ ([101]). Kompetentingos institucijos, atsakingos už leidimų nukrypti išdavimą, turi užtikrinti, kad visos trys sąlygos būtų įvykdytos ir kad nukrypti leidžiančios nuostatos nekliudytų siekti bendrųjų Paukščių direktyvos tikslų, kad rūšių populiacijos būtų palaikomos patenkinamo lygio arba priartinamos prie tokio lygio. Todėl būtina stebėti nukrypti leidžiančių nuostatų taikymą ir jų poveikį atitinkamoms paukščių rūšims (ir, kai aktualu, kitoms rūšims).

108. Šiame kontekste bet kokios nukrypti leidžiančios nuostatos taikymo sritis turi būti apibrėžta aiškiai ir tiksliai, kad ji būtų pritaikyta konkrečiai situacijai ([102]) ir skirta konkrečiai problemai spręsti. Todėl nukrypti leidžiančios nuostatos turi būti pakankamai aiškiai apribotos, t. y. pagal ESTT praktiką jos negali būti taikomos remiantis bendro pobūdžio formuluotėmis arba neribotam laikui ([103]). Nukrypti leidžiančios nuostatos geografinė taikymo sritis turėtų būti kuo aiškiau apibrėžta. Turėtų būti įrodytas priežastinis ryšys tarp spręstinos problemos ir veiklos, kuriai reikalinga nukrypti leidžianti nuostata ([104]). Todėl taikymo sritis turi būti griežtai apribota tuo, kas būtina teisėtam atitinkamos nukrypti leidžiančios nuostatos tikslui pasiekti, ir turi būti įrodytas aiškus ryšys su siekiamu tikslu ([105]). Tai užtikrinama į sprendimą dėl nukrypti leidžiančios nuostatos įtraukiant informaciją, kurios reikalaujama pagal 9 straipsnio 2 dalį.

109. Todėl bet kuri licencija ar kita priemonė, kuria leidžiama taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą, turėtų būti išsami ir joje turėtų būti aiškiai nurodytos sąlygos, kurias tokia nukrypti leidžianti nuostata turi atitikti. Tai taip pat suteikia galimybę kompetentingoms institucijoms, įskaitant teisėjus, prižiūrėti nukrypti leidžiančių nuostatų taikymą ([106]).

110. Nukrypti leidžiančios nuostatos suteikiamos nesikonsultuojant su Komisija, taigi patvirtinimo procedūra atliekama tik nacionaliniu lygmeniu. Suteikus tokias nukrypti leidžiančias nuostatas, pagal Direktyvos 9 straipsnio 3 dalį jos kasmet turi būti įtraukiamos į Komisijai teikiamą ataskaitą ([107]). Pagal 9 straipsnio 4 dalį Komisija tuomet privalo užtikrinti, kad tų nukrypti leidžiančių nuostatų pasekmės neprieštarautų Direktyvos reikalavimams. Šiuo tikslu Komisija turi imtis atitinkamų priemonių.

([100]) Sprendimas *Komisija / Belgija*, C-247/85, 7 punktas.
([101]) Žr., pvz., Sprendimo *Komisija / Malta*, C-76/08, 59 punktą.
([102]) Sprendimas *Komisija / Belgija*, C-247/85, 7 punktas.
([103]) Sprendimas *Komisija / Belgija*, C-247/85, 28 ir 34 punktai.
([104]) Pagal analogiją žr. Sprendimo *WWF Österreich ir kiti*, C-601/22, 73 punktą.
([105]) Sprendimas *Komisija / Ispanija*, C-79/03, 28 punktas. Šioje byloje ESTT pasmerkė neatrankinių tradicinių medžioklės metodų taikymą, nes nebuvo įmanoma nustatyti ryšio tarp praktikos, kuriai buvo taikoma nukrypti leidžianti nuostata, ir nurodyto tikslo – didelės žalos pasėliams prevencijos.
([106]) Reikėtų priminti, kad pagal SESV 278 ir 279 straipsnius ESTT gali, jei mano, kad tai reikalinga dėl aplinkybių, nurodyti sustabdyti ginčijamo akto taikymą ir bet kuriose savo nagrinėjamose bylose nustatyti būtinas laikinąsias apsaugos priemones. Pavyzdžiui, bylos *Komisija / Italija*, C-503/06, sprendime ESTT nurodė Italijai sustabdyti regioninio įstatymo, kuriuo suteikiamos nukrypti leidžiančios medžioklės nuostatos, taikymą.
([107]) Su atskiromis nukrypti leidžiančiomis nuostatomis galima susipažinti čia: https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/dashboards/derogations-and-exceptions-table. Nukrypti leidžiančių nuostatų ir išimčių, taikomų rūšių apsaugai ES, apžvalga: https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/overview-of-derogations-and-exceptions-dashboards.

Praktinio įgyvendinimo parama, 3 priemonė: internetinė IT priemonė, kuria sumažinama administracinė našta ir palengvinamas valstybių narių pranešimas apie nukrypti leidžiančias nuostatas

„HaBiDeS+“ yra speciali internetinė IT platforma, valdoma Europos aplinkos agentūros ir naudojama valstybių narių (įskaitant regionus ir kitą vietos viešąją administraciją) informacijai apie nukrypti leidžiančias nuostatas, suteiktas pagal Paukščių ir Buveinių direktyvas, užfiksuoti, tvarkyti ir perduoti. Joje veikia moderni bendra ir centralizuota pranešimo apie nukrypti leidžiančias nuostatas, įskaitant jų teisinius pagrindus, tikslus, atitinkamas rūšis, geografinę taikymo sritį, trukmę ir susijusias sąlygas, sistema. Naudojant bendrus duomenų laukus ir apibrėžtis, Buveinių ir Paukščių direktyvų „nukrypti leidžiančių nuostatų sistema plius“ („HaBiDeS+“) padeda užtikrinti Paukščių direktyvos 9 straipsnio ir Buveinių direktyvos 16 straipsnio nuoseklų taikymą visoje ES.

Platformoje siūlomos struktūruotos pranešimo priemonės, kuriomis valstybėms narėms padedama teikti duomenis apie nukrypti leidžiančias nuostatas, įskaitant iš anksto nustatytus šablonus, privalomus laukus ir automatines patikras, padedančias užtikrinti išsamumą ir aiškumą. „HaBiDeS+“ suteikia nacionalinėms institucijoms galimybę ilgainiui atnaujinti ir taisyti įrašus apie nukrypti leidžiančias nuostatas ir palengvina Komisijos atliekamą atitikties vertinimą, tolesnius veiksmus ir lyginamąją analizę. Taip mažinama administracinė našta ir pranešimo praktikos nenuoseklumas, gerinant nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo skaidrumą ir atsekamumą ES lygmeniu.

Daugiau informacijos:

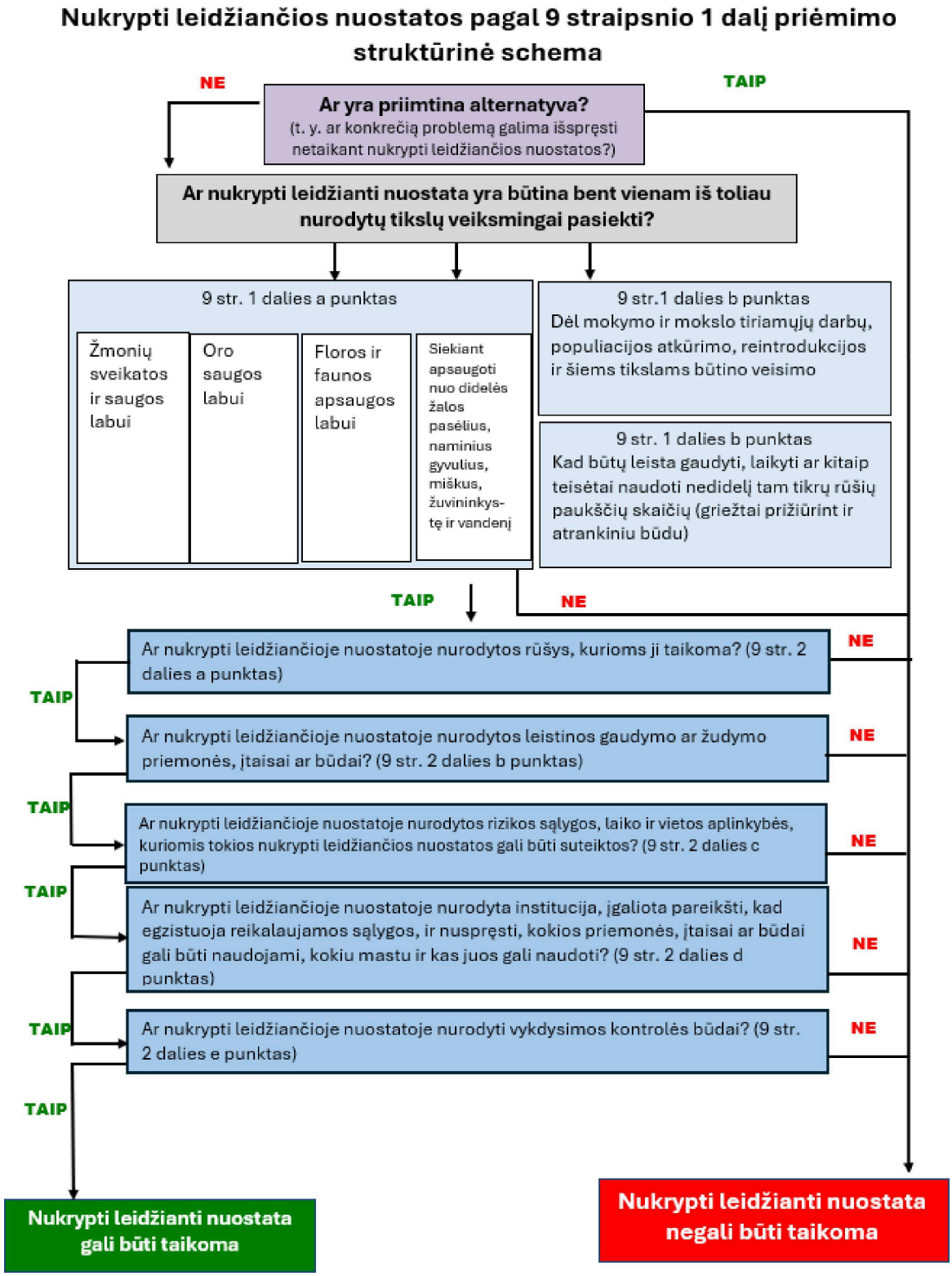
https://circabc.europa.eu/ui/group/173a90fc-40bf-492d-a3a9-df99c4aa8807/library/cfc38522-bd5e-4237-af4b-37928504ee87/details.

4.3. **Nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo pagal 9 straipsnį sąlygos**

111. Galiojanti nukrypti leidžianti nuostata gali būti taikoma tik jeigu įvykdomos visos trys 9 straipsnyje nustatytos sąlygos ([108]).

112. Pirmoji sąlyga, nustatyta 9 straipsnio 1 dalyje, yra tokia, kad konkrečiai problemai, kuriai spręsti siekiama taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą, neturi būti kito priimtino sprendimo. Antra, nukrypti leidžianti nuostata turi būti priimama remiantis vienu iš šešių Direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a–c punktuose nurodytų pagrindų. Galiausiai, nukrypti leidžianti nuostata turi atitikti 9 straipsnio 2 dalyje nustatytus techninius reikalavimus.

([108]) Sprendimas *Komisija / Belgija*, C-247/85, 7 punktas.

1 sąlyga. Jokio kito priimtino sprendimo nebuvimas

113. 9 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybės narės nuo 5–8 straipsnių reikalavimų gali nukrypti tik „jei nėra jokio kito priimtino sprendimo“. Tai reiškia, kad nukrypti leidžianti nuostata negali būti taikoma, jeigu tą patį rezultatą būtų galima patenkinamai pasiekti kitu būdu, kuriuo būtų arba visiškai išvengta 5 straipsnio pažeidimo, arba, atsižvelgiant į Direktyvoje nustatytus draudimus ir jos tikslus, padaryta žala būtų mažesnė.

114. Remiantis ESTT praktika, analizę, ar „nėra jokio kito priimtino sprendimo“, galima laikyti susidedančia iš trijų klausimų: 1) Kokia yra problema arba konkreti situacija, kurią reikia spręsti? 2) Ar yra kitų galimų sprendimų? 3) Jeigu yra, ar jais būtų priimtinu būdu išspręsta nagrinėjama problema arba konkreti situacija ([109])?

115. Kitų priimtinų sprendimų prieinamumas turėtų būti vertinamas kiekvienu konkrečiu atveju, remiantis geriausiais turimais įrodymais ir atsižvelgiant į proporcingumą, įvertinant nukrypti leidžiančios nuostatos poveikį ir veiklos poreikį. Sprendimas, kuriuo leidžiama taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą, turi būti „tiksliai ir tinkamai motyvuot[as]“, kad būtų galima padaryti išvadą, jog kito priimtino sprendimo nėra ([110]).

116. Todėl analizė, ar „nėra jokios kitos priimtinos alternatyvos“, suponuoja, kad egzistuoja konkreti problema arba situacija ir kad ją reikia spręsti. Nacionalinės kompetentingos institucijos turi išspręsti šią problemą arba situaciją, iš galimų alternatyvų pasirinkdamos tinkamiausią – tą, kuri užtikrintų geriausią rūšių apsaugą ir kartu leistų išspręsti problemą arba situaciją. Siekiant užtikrinti rūšių apsaugą, alternatyvos turi būti įvertinamos atsižvelgiant į 5 straipsnyje nurodytus draudimus. Pavyzdžiui, jos galėtų būti susijusios su alternatyviomis projektų įgyvendinimo vietomis, kitokiu plėtros mastu ar struktūra arba alternatyvia veikla, procesais ar metodais.

117. Pavyzdžiui, vertinant, ar esama „kitų priimtinų sprendimų“, alternatyvių priemonėms pagal 9 straipsnio 1 dalies a punkto trečią įtrauką, kuriomis siekiama apsaugoti nuo didelės žalos pasėlius, naminius gyvulius, miškus, žuvininkystę ir vandenį, pirmenybė teiktina perspektyvioms ir prevencinėms nemirtinoms priemonėms, suderinamoms su 5 straipsniu, arba jos bent jau turėtų būti rimtai apsvarstytos. Daugeliu atvejų žalos pasėliams ar gyvuliams prevencijos priemonės (pvz., ūkininkavimo praktikos pokyčiai, taip pat buveinių sąlygų gerinimo skatinimas) gali būti priimtina alternatyva nukrypti leidžiančių nuostatų pagal 9 straipsnio 1 dalies a punktą taikymui. Kitos prevencinės priemonės, tokios kaip moksliškai pagrįstos informacijos sklaida siekiant mažinti konfliktą (pvz., keisti žmonių elgseną), taip pat gali būti pasitelkiamos ieškant priimtinų alternatyvų kontrolės žudymu taikymui.

118. Nustačius problemą arba konkrečią situaciją, kurią reikia spręsti, ir patikrinus bei įsitikinus, kad ji atitinka 9 straipsnio 1 dalyje nurodytus pagrindus, vertinant turėtų būti apsvarstyti įvairūs galimi būdai tinkamai ją išspręsti. Spręsdamas dėl priimtinų alternatyvų byloje dėl paukščių gaudymo spąstais, ESTT yra konstatavęs, jog vien aplinkybė, kad kitos priemonės dar nėra įmanoma įgyvendinti dideliu mastu, nėra pakankama išvadai, jog ta kita priemonė nėra „kitas priimtinas sprendimas“ ([111]).

119. Todėl kitas sprendimas negali būti laikomas nepriimtinu vien dėl to, kad jis nukrypti leidžiančios nuostatos adresatams sukeltų daugiau nepatogumų arba priverstų juos keisti savo elgesį ([112]). Šiuo požiūriu argumentai, grindžiami medžioklės praktikos „plačiai paplitusia tradicija“ arba „istorine ir kultūrine tradicija“, pripažinti nepakankamais siekiant pagrįsti nukrypti leidžiančios nuostatos būtinumą ([113]). Be to, tam tikro medžioklės metodo taikymas negali būti laikomas savitiksliu, nes medžioklės metodas pagal apibrėžtį yra būdas tikslui pasiekti. Iš tiesų, jeigu konkretaus medžioklės metodo taikymas būtų laikomas savitiksliu, vien pirmenybės teikimo vienam medžioklės metodui prieš kitą pakaktų „jokio kito priimtino sprendimo“ nebuvimo kriterijui įvykdyti. Tai pakenktų 9 straipsnio funkcijai prisidėti prie Direktyvos tikslų įgyvendinimo.

120. Alternatyvių priimtinų sprendimų prieinamumas skiriasi priklausomai nuo tokių veiksnių kaip atitinkama rūšis, siekiamas taikyti nukrypti leidžiantis pagrindas, konkreti atitinkama teritorija ir valstybė narė, kurioje tai vyksta. Pavyzdžiui, baidymo metodai gali būti priimtinas alternatyvus sprendimas siekiant išvengti žalos tam tikrų rūšių kultūriniams augalams, tačiau jie gali būti netinkami kitų, atkaklesnių rūšių paukščiams, kurie tiesiog sugrįžtų trikdymui pasibaigus.

([109]) Sprendimas *Ligue Royale Belge pour la protection des oiseaux*, C-10/96. Taip pat žr. Tvarios medžioklės pagal Paukščių direktyvą gairių (*Guide to sustainable hunting under the Birds Directive*) 3.4.2 punktą.

([110]) Sprendimas *Komisija / Malta*, C-557/15, 50 punktas.

([111]) Sprendimas *Ligue Royale Belge pour la protection des oiseaux*, C-10/96, 22 punktas.

([112]) Sprendimas *One Voice*, C-900/19, 40 ir 41 punktai.

([113]) Sprendimas *Komisija / Ispanija*, C-79/03, 27 punktas.

121. Vertinant galimą alternatyvią priemonę, taip pat gali būti tikslinga atsižvelgti į kitų sprendimų proporcingumą. Techniškai įmanomos galimybės ekonominiai kaštai yra reikšmingi ir į juos gali būti atsižvelgiama. Tačiau tai negali būti vienintelis lemiamas veiksnys atmetant alternatyvas siekiamam tikslui pasiekti ([114]).

122. Kitų sprendimų proporcingumas gali būti vertinamas atsižvelgiant į rūšių, kurioms svarstoma priemonė turėtų poveikį, populiacijų lygį ir tendencijas ([115]). ESTT yra nusprendęs, kad turi būti įvertintas nagrinėjamos veiklos poveikis populiacijos lygiui ir tos veiklos būtinumas, taip pat alternatyvūs sprendimai siekiamam tikslui pasiekti ([116]). Pavyzdžiui, nustatant priemonės proporcingumą, gali būti įmanoma atmesti kitą sprendimą, jeigu jis lemtų didelius ekonominius kaštus, o nauda, atsižvelgiant į Direktyvos tikslus, nebūtų didelė; taip būtų ypač rūšių, kurių populiacijos viršija patenkinamą lygį, atveju. Ir, priešingai, jeigu kita priemonė, palyginti su numatoma priemone, lemtų tik nedidelį kaštų padidėjimą, tačiau labiau atitiktų Direktyvos tikslus, ji laikytina kitu priimtinu sprendimu.

123. Todėl įrodymo standartas, taikomas siekiant pagrįsti, kad nėra jokio kito priimtino sprendimo, yra aukštesnis tais atvejais, kai leidimas taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą gali turėti įtakos Direktyvos tikslų pasiekimui.

124. Nukrypti leidžiančios nuostatos taikymas gali būti pateisinamas tik tuomet, kai, atsižvelgiant į pirmiau minėtus argumentus, pakankamai įrodyta, kad galimos alternatyvos nėra priimtinos, ir kai taip pat įvykdytos kitos sąlygos. Tačiau jeigu priemonė yra iš dalies priimtina, net jeigu ji nepakankamai išsprendžia problemą, bet vis dėlto gali ją sumažinti arba sušvelninti, ji turėtų būti įgyvendinta pirmiausia. Nustatant, kad kito priimtino sprendimo nėra, būtina sprendimą dėl nukrypti leidžiančios nuostatos pagrįsti išsamiai išdėstytais motyvais, paremtais geriausiomis mokslo žiniomis atitinkamoje srityje, juose nurodant priežastis, dėl kurių kompetentinga institucija padarė tokią išvadą ([117]).

Praktiniai pavyzdžiai

125. Daugeliu atvejų priemonės, skirtos žalai išvengti, įskaitant laukinių gyvūnų atgrasymo įtaisus, žemės ūkio valdymo praktikos pakeitimus, saugias teritorijas, taip pat tinkamų buveinių sąlygų ar atitinkamų plėšriųjų rūšių grobio populiacijų atkūrimą, arba šių priemonių derinimas gali būti tinkama alternatyva nukrypti leidžiančių nuostatų pagal 9 straipsnį taikymui. Pavyzdžiui, aviacijos saugos tikslais plačiai taikomas augmenijos tvarkymas, kad oro uostai būtų nepatrauklūs laukiniams gyvūnams, ir jų atgrasymo metodai; kartais, siekiant veiksmingai išvengti žalos, gali reikėti derinti kelias skirtingas priemones.

126. Kai kuriais atvejais visiškai išvengti draudžiamos žalos gali būti neįmanoma, todėl turėtų būti pasirenkamas mažiausią poveikį darantis sprendimas, atsižvelgiant į 5 straipsnyje nustatytus draudimus ir į Direktyvos tikslus. Tai galėtų apimti baidymo metodų taikymą kartu ribotai pasitelkiant kontrolę žudymu, kad atbaidymas būtų veiksmingesnis, užuot visiškai atsisakius baidymo galimybės.

127. Problemos, dėl kurių gali reikėti taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas, dažnai kyla dėl buveinių būklės blogėjimo ir sumažėjusio maisto prieinamumo. Pavyzdžiui, ant žemės perintys paukščiai, tokie kaip kurapka (*Perdix perdix*), būdami kai kurių varninių ar plėšriųjų paukščių grobiu, nuo to nukenčia iš dalies todėl, kad nyksta tinkamos jų perėjimo ir jauniklių auginimo buveinės, kuriose jie rastų slėptuvę ir maisto. Todėl ilgalaikiai, ekosistemomis grindžiami sprendimai, tokie kaip geros buveinių būklės atkūrimas tiek konfliktus sukeliančioms rūšims, tiek nuo poveikio kenčiančioms rūšims, turėtų būti įgyvendinami kartu su bet kokiais trumpalaikiais sprendimais, galbūt apimančiais nukrypti leidžiančią nuostatą, kuriais siekiama spręsti neatidėliotinas problemas.

([114]) Pagal analogiją žr. Sprendimo *WWF Österreich*, C-601/22, 82 punktą.
([115]) Sprendimas *Voore Mets ir Lemeks Põlva*, C-784/23, 54–56 punktai.
([116]) Sprendimas *Voore Mets ir Lemeks Põlva*, C-784/23, 56 punktas.
([117]) Sprendimas *One Voice*, C-900/19, 32 punktas.

128. Kalbant apie kitus tinkamus sprendimus mokslinių tyrimų tikslais, bet kuriame sprendime leisti taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą turėtų būti nurodyta, kad nėra kitų įprastų mokslinių tyrimų priemonių ornitologijos srityje ([118]), ir pateiktas tikslus bei pakankamas tokio nebuvimo motyvų išdėstymas.

2 sąlyga. Vieno iš šešių 9 straipsnio 1 dalies a–c punktuose nurodytų pagrindų įrodymas

129. Prieš aptariant kiekvieną iš pagrindų, kurie turi egzistuoti tam, kad būtų galima nukrypti nuo Paukščių direktyvoje nustatytų rūšių apsaugos pareigų, dera pažymėti, kad šis sąrašas yra baigtinis. Todėl nukrypti leidžiančios nuostatos gali būti taikomos tik tuo atveju, jeigu jos atitinka kurį nors iš 9 straipsnio 1 dalies a ir b punktuose nurodytų pagrindų arba jos įgyvendinamos laikantis 9 straipsnio 1 dalies c punkto sąlygų. Nukrypti leidžiantis pagrindas pagal c punktą – „kad griežtai prižiūrint ir atrankiniu būdu būtų leista gaudyti, laikyti ar kitaip teisėtai naudoti nedidelį tam tikrų rūšių paukščių skaičių“ – čia neaptariamas, nes jis jau aprašytas Tvarios medžioklės pagal Paukščių direktyvą gairėse ([119]).

9 straipsnio 1 dalies a punkto pirma įtrauka: **žmonių sveikatos ir saugos** labui

130. Šis pagrindas apima tokias aplinkybes kaip visuomenės apsauga nuo ligų ir nelaimingų atsitikimų prevencija. Šis nukrypti leidžiantis pagrindas taikomas situacijoms, kai veiksmai, kurių imamasi siekiant užkirsti kelią rizikai žmonių sveikatai ir saugai, prieštarauja poreikiui saugoti paukščių rūšis ir turi viršenybę prieš jį.

131. Sąvokos „žmonės“ (angl. tekste *public*, t. y. visuomenė) vartojimas rodo, kad su Direktyvoje numatytais apsaugos tikslais gali būti derinami tik viešieji interesai, kurių paisyti skatina viešosios arba privačios organizacijos. Todėl projektai, kurie atitinka tik įmonių ar pavienių asmenų interesus, paprastai nelaikomi atitinkančiais viešąjį interesą, nebent kartu jie tarnautų ir platesniam tikslui. ESTT yra patvirtinęs, kad šis pagrindas gali apimti gaisrų, potvynių ir ligų prevenciją ([120]). Kitas praktinis pavyzdys galėtų būti geriamojo vandens telkinio ar maisto saugyklos užteršimo paukščių išmatomis prevencija.

132. Tokios nukrypti leidžiančios nuostatos gali būti taikomos tik konkrečiomis aplinkybėmis, kai visuomenės sveikatos ir saugos interesas nusveria paukščių apsaugą ([121]). Todėl turi būti nustatytas ryšys tarp pagal nukrypti leidžiančią nuostatą leidžiamos veiklos ir nustatytos visuomenės sveikatos bei saugos problemos. Tam būtina, kad nukrypti leidžiančių nuostatų sistema būtų pakankamai apibrėžta ir joje būtų nurodytos rizikos sąlygos ir laiko bei vietos aplinkybėmis, kuriomis tokios nukrypti leidžiančios nuostatos gali būti taikomos ([122]). Imant užteršimo paukščių išmatomis pavyzdį, vien išmatų ar lizdo buvimo savaime nepakanka nukrypti leidžiančiai nuostatai taikyti. Turi būti įrodyta, kad lizdų vieta ar skaičius kelia realią riziką sveikatai.

133. Pagal Direktyvos (ES) 2023/2413 (Atsinaujinančiųjų išteklių energijos direktyva III) ([123]) 16f straipsnį, taikant Paukščių direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a punktą ir konkrečiu atveju vertinant teisėtus interesus, preziumuojama, kad atsinaujinančiųjų išteklių energijos gamybos įrenginių planavimas, statyba ir eksploatavimas, jų prijungimas prie tinklo, pats susijęs tinklas ir energijos kaupimo įrenginiai tarnauja visuomenės sveikatai ir saugai ([124]). Ši prielaida gali būti ginčijama ir jai taikomas kiekvieno konkretaus atvejo vertinimas. Valstybės narės tinkamai pagrįstomis ir konkrečiomis aplinkybėmis gali apriboti šio straipsnio taikymą – taikyti jį tik tam tikroms savo teritorijos dalims, tam tikrų rūšių technologijoms arba projektams, pasižymintiems tam tikromis techninėmis charakteristikomis, laikydamosi prioritetų, nustatytų integruotuose nacionaliniuose energetikos ir klimato srities veiksmų planuose, pateiktuose pagal Reglamento (ES) 2018/1999 3 ir 14 straipsnius.

([118]) Žr. Sprendimo *Komisija / Malta*, C-23/23, 69 punktą.
([119]) *Guide to sustainable hunting under the Birds Directive*. 3.5 skirsnis, p. 58, https://circabc.europa.eu/ui/group/3f466d71-92a7-49eb-9c63-6cb0fadf29dc/library/4b5dffd4-369c-4c4b-a249-625adc2a7545.
([120]) Sprendimas *Komisija / Belgija*, C-247/85, 27 punktas.
([121]) Sprendimas *Komisija / Belgija*, C-247/85, 27 punktas.
([122]) Sprendimas *Komisija / Belgija*, C-247/85, 28 punktas.
([123]) 2023 m. spalio 18 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2023/2413, kuria iš dalies keičiami Direktyva (ES) 2018/2001, Reglamentas (ES) 2018/1999 ir Direktyva 98/70/EB, kiek tai susiję su skatinimu naudoti atsinaujinančiųjų išteklių energiją, ir panaikinama Tarybos direktyva (ES) 2015/652 (OL L, 2023/2413, 2023 10 31, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/2023/2413/oj).
([124]) Direktyvos (ES) 2023/2413 16f straipsnis.

134. Reglamento (ES) 2024/1735 (Poveikio klimatui neutralizavimo pramonės akto) ([125]) 15 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad nulinio balanso strateginiai projektai ([126]) ir nulinio balanso technologijų gamybos projektai nustatytuose nulinio balanso pramonės spartinimo slėniuose ([127]) atitinka viešąjį interesą ir gali būti laikomi atitinkančiais visuomenės sveikatos ir saugos interesus, jeigu yra įvykdytos visos Paukščių direktyvoje nustatytos sąlygos ([128]).

135. Be to, pagal Reglamento (ES) 2024/1252 (Ypatingos svarbos žaliavų akto) ([129]) 10 straipsnio 2 dalį laikoma, kad strateginiais projektais, kuriais prisidedama prie strateginių žaliavų tiekimo saugumo, yra siekiama visuomenės sveikatos ir saugos tikslų, jeigu yra įvykdytos visos Paukščių direktyvoje nustatytos sąlygos. Todėl, kaip ir visais atvejais, kai taikomos 9 straipsnio nukrypti leidžiančios nuostatos, vis vien būtina įrodyti, kad yra įvykdytos ir kitos Paukščių direktyvos 9 straipsnyje nustatytos sąlygos, t. y. kad nėra alternatyvių priimtinų sprendimų ir kad įvykdyti 9 straipsnio 2 dalyje nustatyti techniniai reikalavimai.

9 straipsnio 1 dalies a punkto antra įtrauka: „**oro saugos** labui“

136. Stambių ir (arba) į būrius besitelkiančių paukščių rūšys kelia didelį pavojų orlaivių įgulų, keleivių ir orlaivių saugai. Susidūrimai su tokių rūšių paukščiais gali lemti vėlavimus, orlaivių apgadinimą ir net avarijas, dėl kurių žūsta žmonės ir aviacijos sektorius patiria plataus masto finansinių poveikių. Paukščiams tokie susidūrimai visuomet yra mirtini, todėl, kai tai yra retų arba nykstančių rūšių individai, kyla jų išsaugojimo problemų. Daugelyje aerodromų ir oro uostų taikomos valdymo priemonės siekiant išvengti paukščių susidūrimų su orlaiviais ([130]). Tokie sprendimai apima buveinių tvarkymą, siekiant sumažinti teritorijos patrauklumą paukščiams ir paukščių pulkams, ir įvairius baidymo būdus, pavyzdžiui, garso patrankas. Tokios priemonės gali pažeisti Direktyvos 5 straipsnį, ypač d punktu nustatytą reikšmingo trikdymo draudimą. Daugeliu atvejų yra kitų priimtinų sprendimų, kurie yra veiksmingesni ir tvaresni nei paukščių žudymas. Pavyzdžiui, kai aktualu, taip pat reikėtų apsvarstyti galimybę atkurti buveines toliau nuo aerodromo, kad paukščiai būtų nukreipti kitur; taip būtų išvengta poreikio taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą.

9 straipsnio 1 dalies a punkto trečia įtrauka: siekiant **apsaugoti nuo didelės žalos pasėlius, naminius gyvulius, miškus, žuvininkystę ir vandenį**

137. Šis pagrindas, be kita ko, apima tam tikrus su šiomis sritimis susijusius ekonominius interesus. Jis yra kokybinio pobūdžio, todėl gali būti taikomas tik tada, kai žala yra „didelė“. Todėl nedidelė žala arba nedidelės žalos grėsmė negali būti laikoma pakankamu pagrindu taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą pagal šį pagrindą ([131]).

138. Šis pagrindas yra prevencinio pobūdžio, t. y. jis gali būti taikomas dar prieš didelės žalos padarymą. Šiuo atžvilgiu valstybės narės gali remtis praeityje pasikartojusios žalos buvimu ir dėl to atsirandančia tikimybe, kad nesiėmus veiksmų vėl bus padaryta didelė žala nustatytoms paukščių populiacijoms ([132]). Šio pagrindo taikymas turi būti

([125]) 2024 m. birželio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2024/1735 dėl priemonių sistemos Europos nulinio balanso technologijų gamybos ekosistemai stiprinti sukūrimo, kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2018/1724 (OL L, 2024/1735, 2024 6 28, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1735/oj).

([126]) 2024 m. birželio 13 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2024/1735 dėl priemonių sistemos Europos nulinio balanso technologijų gamybos ekosistemai stiprinti sukūrimo 15 straipsnio 3 dalis.

([127]) Reglamento (ES) 2024/1735 dėl priemonių sistemos Europos nulinio balanso technologijų gamybos ekosistemai stiprinti sukūrimo 18 straipsnio 4 dalis.

([128]) Reglamentu (ES) 2024/1735 reglamentuojamiems nulinio balanso pramonės projektams netaikomas atleidimas nuo pareigų pagal Paukščių direktyvos 9 straipsnį; to straipsnio sąlygos ir toliau taikomos įprasta tvarka.

([129]) 2024 m. balandžio 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2024/1252, kuriuo nustatoma saugaus ir tvaraus ypatingos svarbos žaliavų tiekimo užtikrinimo sistema ir kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (ES) Nr. 168/2013, (ES) 2018/858, (ES) 2018/1724 ir (ES) 2019/1020 (OL L, 2024/1252, 2024 5 3, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1252/oj).

([130]) Siekiant užtikrinti aviacijos saugą, 2014 m. vasario 12 d. Komisijos reglamentu (ES) Nr. 139/2014 kuriuo nustatomi su aerodromais susiję reikalavimai ir administracinės procedūros, nustatyti aviacijos saugos standartai, įskaitant laukinių gyvūnų keliamų pavojų valdymo standartus.

([131]) Sprendimas *Komisija / Belgija*, C-247/85, 56 punktas.

([132]) Pagal analogiją žr. Sprendimo *WWF Österreich*, C-601/22, 70 punktą. Nors ši byla susijusi su nukrypti leidžiančiomis nuostatomis dėl vilkų žudymo, sprendime aiškinama sąvokos „didelė žala“ reikšmė ir tai pagal analogiją gali būti taikoma Paukščių direktyvos 9 straipsniui.

pagrįstas įrodymais ir bent jau didžiąja dalimi siejamas su rūšimis, dėl kurių taikoma nukrypti leidžianti nuostata ([133]). Šiuo atžvilgiu galima būsima netiesioginė žala, kurios tik abstrakti rizika yra ir kurią tik iš dalies padaro saugomos rūšys, šiame kontekste negali būti laikoma „didele žala“ ([134]).

139. Žalos formų, kurioms taikomas šis nukrypti leidžiantis pagrindas, sąrašas yra baigtinis. Keli sektoriniai pavyzdžiai, dėl kurių gali būti taikoma nukrypti leidžianti nuostata pagal šį pagrindą, yra šie:

— didelė žala pasėliams, pavyzdžiui, kai besimaitinantys paukščiai sunaikina ir sulesa sėklas, augančius kultūrinius augalus arba galutinį produktą;

— didelė vietinė žala miškams, pavyzdžiui, sulėtėjęs medžių augimas dėl tankių garnių ar kormoranų kolonijų gausių išmatų;

— didelė žala gyvuliams, pavyzdžiui, kai plėšrieji paukščiai ar varnos pagrobia arba sužaloja gyvulius, arba dėl padidėjusios ligų perdavimo rizikos;

— didelė žala žuvininkystei, pavyzdžiui, dėl to, kad plėšrieji paukščiai medžioja žuvis, tiek laukinėje gamtoje, ir tiek akvakultūros ūkiuose;

— didelė žala vandens telkiniams, pavyzdžiui, dėl vandens telkinių taršos arba drėkinimo kanalų pažeidimo.

140. Vertinimas, ar tokia žala yra didelė, daugiausia priklausys nuo ekonominių kaštų, masto ir poveikio susijusiems suinteresuotiesiems subjektams ar bendruomenėms. Žala taip pat turi būti vertinama atsižvelgiant į suinteresuotojo subjekto pajėgumą ją pakelti. Pavyzdžiui, žąsų padarytos žalos pasėliams viename lauke dydis skirsis, priklausomai nuo to, ar tai smulkiojo ūkininko, ar didesnį ūkį valdančio ūkininko laukas. Žalos dydis taip pat turėtų būti vertinamas tuo pačiu mastu, kuriuo taikomos nukrypti leidžiančios nuostatos (t. y. ūkio lygmeniu, kai priemonės taikomos vienam ūkiui, arba regioniniu, nacionaliniu ar migracijos kelio lygmeniu, kai egzistuoja regioniniai, nacionaliniai ar migracijos kelio valdymo planai).

141. Kaip aptarta pirmiau, nukrypti leidžiančios nuostatos turi būti pakankamai apribotos ir taikomos konkrečiomis aplinkybėmis. Todėl rengiant prevencines kontrolės strategijas pirmiausia reikėtų numatyti, kad veiksmai būtų riboti laiko atžvilgiu ir lokalizuoti tose vietose, kur didelė žala tikėtina arba jau daroma. Tačiau dėl plačiai paplitusių rūšių, galinčių daryti žalą didelėse teritorijose, pavyzdžiui, keršulio (*Columba palumbus*), didžiojo kormorano (*Phalacrocorax carbo*) arba kai kurių žąsų rūšių, nukrypti leidžiančių nuostatų taikymas didesnei teritorijai gali būti pagrįstas. Tai nedaro poveikio bendram reikalavimui užtikrinti, kad nukrypti leidžiančios nuostatos geografinė taikymo sritis būtų kuo aiškiau apibrėžta. Taip pat šios nukrypti leidžiančios nuostatos turi būti konkrečios skaičiaus, laiko ir metodų požiūriu ir jose turi būti paaiškinta, kokiai problemai spręsti jos skirtos.

142. Gali būti įmanoma taikyti koordinuotas nukrypti leidžiančias nuostatas, pavyzdžiui, dėl migracijos kelio nukrypti leidžiančias nuostatas (angl. *flyway derogations*), pagal kurias vienoje šalyje būtų leidžiama taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas dėl tam tikrų rūšių (pvz., baltaskruostės berniklės arba didžiojo kormorano), kad būtų išvengta žalos kitoje šalyje. Šis metodas turėtų būti taikomas arba pagal tarptautinį valdymo planą, parengtą pagal tarptautinę konvenciją ar susitarimą, kurio šalis yra ES, arba pagal panašią sistemą, kuriai yra pritarusios visos atitinkamos valstybės narės. Be to, šis metodas galėtų būti taikomas, jeigu: 1) įrodomas ryšys tarp didelės žalos ar jos rizikos vienos valstybės narės teritorijoje ir paukščių, kuriems taikoma nukrypti leidžianti nuostata kitoje valstybėje narėje; 2) įvykdomos visos kitos pagal 9 straipsnį taikomos sąlygos, 3) įrodoma, kad valstybėje narėje, kurioje patiriama didelė žala ar jos rizika, taikomos nukrypti leidžiančios nuostatos nepakanka šiai didelei žalai ar jos rizikai išvengti, ir 4) nukrypti leidžiančios nuostatos suteikiamos tik valstybės narės, kurioje patiriama didelė žala ar jos rizika, prašymu ir su ja konsultuojantis. Galimas leidžiančios nukrypti nuostatos taikymo dėl kormoranų daromos „didelės žalos“ pavyzdys pateikiamas šio rekomendacinio dokumento II priede.

([133]) Pagal analogiją žr. Sprendimo *WWF Österreich*, C-601/22, 71 punktą.
([134]) Pagal analogiją žr. Sprendimo *WWF Österreich*, C-601/22, 72–74 punktus.

9 straipsnio 1 dalies a punkto ketvirta įtrauka: **dėl floros ir faunos apsaugos**

143. Šis pagrindas taikomas rūšių ar buveinių išsaugojimo pastangoms, kai, siekiant apsaugoti kitą florą ar fauną, būtina nukrypti nuo 5 straipsnyje nustatytų draudimų. Faunos ar floros rūšys nėra nurodytos, tačiau, regis, jos turėtų būti kitos nei ekonominės svarbos flora ar fauna, kuriai taikomos kitos 9 straipsnio 1 dalies a punkto nuostatos. Šio pagrindo taikymas tikriausiai būtų pagrįsčiausias tais atvejais, kai jis susijęs su retų ar gresiančių išnykti rūšių išsaugojimo pastangomis, tačiau šis pagrindas neapsiriboja vien tokiomis rūšimis. Be to, atrodo, kad šiuo atveju, prieš taikant nukrypti leidžiančią nuostatą, nereikia įrodyti didelio poveikio tikimybės.

144. Ar tikslinga siekti nukrypti leidžiančios nuostatos taikymo floros ir faunos apsaugos tikslais, turi būti sprendžiama įvertinant kiekvieną konkretų atvejį, tarpusavyje suderinant atitinkamų rūšių apsaugos būklę ir poreikius. Sprendžiant, ar tikslinga leisti taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą pagal 9 straipsnio 1 dalies a punkto ketvirtą įtrauką, reikės atsižvelgti į įvairius veiksnius, tačiau visais atvejais tokios nukrypti leidžiančios nuostatos turi būti skirtos apsaugos tikslui pasiekti. Reikšminga bus floros ar faunos rūšių apsaugos būklė (retumas) arba pažeidžiamumas. Taip pat reikšminga bus ir tai, kad flora ar fauna, kurią reikia apsaugoti, yra retesnė arba jos apsaugos būklė prastesnė nei paukščių rūšies, dėl kurios siekiama taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą. Kitas veiksnys yra floros ar faunos rūšies apsaugos statusas pagal ES arba nacionalinę teisę. 9 straipsnio 1 dalies a punkto ketvirtos įtraukos taikymo pagrindimas bus tvirtesnis tais atvejais, kai tai susiję su tomis floros ir faunos rūšimis, kurios saugomos ES lygmeniu, pavyzdžiui, rūšimis, įtrauktomis į Buveinių direktyvos IV ir V priedus, arba rūšimis, saugomomis pagal nacionalinę teisę.

145. Paukščiai gali daryti poveikį florai ir faunai kaip plėšrūnai, arba nulesdami augmeniją, ištrypdami plotus, dėl išmatų kaupimosi ir kt. Todėl šis nukrypti leidžiantis pagrindas gali būti taikomas plėšrūnams, pavyzdžiui, plėšriesiems paukščiams, medžiojantiems saugomų rūšių gyvūnus. Kadangi plėšriųjų paukščių vislumas yra mažas, ypač svarbu užtikrinti, kad būtų apsvarstyti visi kiti galimi sprendimai, siekiant išvengti papildomo mirtingumo arba individų pašalinimo iš perinčios populiacijos. Institucijos turi įrodyti, kad individas ar individai, kuriems būtų taikoma nukrypti leidžianti nuostata, yra tiesiogiai atsakingi už išsaugojimo problemą, kurią šia nukrypti leidžiančia nuostata siekiama spręsti, atmetant kitus veiksnius, tokius kaip ligos, menkas maisto prieinamumas ir slėptuvių trūkumas.

146. Svarbus aspektas, į kurį reikia atsižvelgti, yra tai, kiek plėšriųjų paukščių poveikis gali būti tiesiogiai siejamas su platesne dinamika, pavyzdžiui, buveinių nykimu, jų būklės blogėjimu ar keitimu. Pavyzdžiui, pagrindinė balėso (*Cricetus cricetus*) mirtingumo priežastis yra ta, kad šios rūšies žiurkėnus medžioja plėšrieji paukščiai, ypač jų dauginimosi laikotarpiu ir po žiemos miego. Tačiau nykimas dėl buvimo plėšriųjų paukščių grobiu yra tiesioginis šios rūšies žiurkėnų antropogeninės kilmės buveinių nykimo ir suskaidymo padarinys. Elzase (Prancūzija) žiurkėnai paprastai kasa urvus kviečių arba liucernų laukuose, kuriuose randa maisto ir slėptuvę nuo plėšrūnų. Šiuose laukuose pereinant prie vien kukurūzų auginimo, ilgą laiką lieka plikas dirvožemis, todėl žiurkėnai tampa pažeidžiamu plėšriųjų paukščių grobiu ([135]). Tokiais atvejais plėšrūnų kontrolė pagal nukrypti leidžiančias nuostatas gali būti vykdoma tik tada, kai kartu įgyvendinamos rūšių buveinių atkūrimo priemonės arba imamasi veiksmų žalingai žmogaus veiklai reguliuoti. Šioms priemonėms turėtų būti teikiama pirmenybė prieš saugomų plėšriųjų paukščių individų naikinimą ar pašalinimą kaip atskirą priemonę. Tai patvirtina 9 straipsnio 1 dalies sąlyga, kad nebūtų jokio kito priimtino sprendimo (žr. pirmiau).

9 straipsnio 1 dalies b punktas: dėl **mokymo ir mokslo tiriamųjų darbų, populiacijos atkūrimo, reintrodukcijos ir šiems tikslams būtino veisimo**

147. Pagal šį pagrindą leidžiamos nukrypti leidžiančios nuostatos apima paukščių gaudymą žiedavimui arba tam, kad būtų galima pritvirtinti žymenis palydoviniam sekimui, siekiant tirti migracijos modelius ir nustatyti sustojimo vietas. Taip pat gali būti būtina gaudyti paukščius ligų, pavyzdžiui, paukščių gripo, tyrimams.

148. 9 straipsnio 1 dalies b punkte vartojama sąvoka „mokslo tiriamieji darbai“ turi būti suprantama kaip moksliniai tyrimai. Tai reiškia, kad tyrimai, dėl kurių taikoma nukrypti leidžianti nuostata, turi atitikti tam tikrus metodinius etapus. Pavyzdžiui, tyrimų projektas turi turėti tikslą, išreikštą tyrimo klausimu, ir būti parengtas taip, kad būtų daroma pažanga atsakant į tą klausimą ([136]). Iš tiesų formuluotė „dėl“ (angl. *for the purposes of*) rodo, kad mokslinių

([135]) https://www.grand-hamster-alsace.eu/the-great-hamster/?lang=en.

([136]) Generalinės advokatės T. Ćapeta išvada byloje *Komisija / Malta*, C-23/23, 60 punktas.

tyrimų programos struktūra ir įgyvendinimas turi būti pagrįsti ir proporcingi jos nurodytam moksliniam tikslui ([137]). Todėl turi egzistuoti ryšys tarp veiklos, leidžiamos pagal nukrypti leidžiančią nuostatą, ir tyrimo, reikalingo norint atsakyti į šį klausimą. Pavyzdžiui, nepagrįstai didelė tiriamoji imtis, lemianti labai intensyvų rūšies trikdymą gaunant tik ribotus naujus mokslinius duomenis arba duomenis, kurie nėra reikšmingesni už bendrą laukinių paukščių rūšių apsaugos svarbą, nebūtų laikoma proporcinga. Taip pat tikimasi, kad tyrimo planas atitiks mokslinius ir etikos standartus, ir tyrimas paprastai turėtų būti atliekamas, planuojamas arba bent jau peržiūrimas ir patvirtinamas nepriklausomos mokslo institucijos. Pavyzdžiui, paukščių žiedavimą turėtų atlikti tik nepriklausomi ir išmokyti ornitologai.

Praktinio įgyvendinimo parama, 4 priemonė. Lankstus 9 straipsnio taikymas taikant koordinuotą migracijos kelio metodą

Siekiant padėti valstybėms narėms veiksmingai ir koordinuotai spręsti problemas, susijusias su tam tikrų rūšių paukščių daroma ekonomine žala, prireikus pagal Paukščių direktyvą gali būti taikomos nukrypti leidžiančios nuostatos dėl migracijos kelių. Pagal šį metodą valstybė narė gali leisti taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas tam tikroms rūšims, ypač migruojančioms rūšims (pvz., baltaskruostei berniklei arba didžiajam kormoranui), kad būtų išvengta didelės žalos kitoje valstybėje narėje. Tačiau šis metodas turėtų būti taikomas pagal tarptautinę konvenciją ar susitarimą, kurio šalis yra ES, pavyzdžiui, Susitarimą dėl Afrikos ir Eurazijos migruojančių vandens paukščių išsaugojimo (AEWA) arba Berno konvenciją, arba pagal Europos ar regioninį veiksmų planą dėl konkrečios rūšies, dėl kurio susitarė visos susijusios valstybės narės, numatant tinkamas apsaugos priemones pagal 9 straipsnio reikalavimus ir tinkamai konsultuojantis su susijusiomis valstybėmis narėmis bei joms dalyvaujant (žr. 139 punktą).

3 sąlyga. 9 straipsnio 2 dalies techninių reikalavimų taikymas

149. Trečioji sąlyga susijusi su 9 straipsnio 2 dalies techninių reikalavimų taikymu. Paukščių direktyvos 9 straipsnio 2 dalyje nustatytos tikslios nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo sąlygos. Pagal jas valstybės narės ir Komisija gali stebėti pagal 1 dalį priimtų nukrypti leidžiančių nuostatų taikymą. Kompetentingos institucijos savo sprendimuose dėl nukrypti leidžiančių nuostatų ir Komisijai teikiamose ataskaitose dėl šių nuostatų turi pateikti šią informaciją:

a) rūšis, kurioms taikomos nukrypti leidžiančios nuostatos;

b) leistinas jų gaudymo ar žudymo priemones, įtaisus ar būdus;

c) rizikos sąlygas, laiko ir vietos aplinkybes, kuriomis tokios nukrypti leidžiančios nuostatos gali būti suteiktos;

d) instituciją, įgaliotą pareikšti, kad egzistuoja reikalaujamos sąlygos, ir nuspręsti, kokios priemonės, įtaisai ar būdai gali būti naudojami, kokiu mastu ir kas juos gali naudoti;

e) kontrolės, kuri bus vykdoma, būdus.

150. Kad būtų lengviau laikytis 9 straipsnio 2 dalies, Komisija 9 straipsnio 2 dalies techninius reikalavimus perkėlė į pranešimo apie nukrypti leidžiančias nuostatas formą, kuriai naudojama elektroninė skaitmeninė priemonė, vadinama Buveinių ir Paukščių direktyvų „nukrypti leidžiančių nuostatų sistema plius“ („HaBiDeS+“) ([138]). Valstybės narės raginamos naudotis šia priemone, nes ji supaprastina šios nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo sąlygos laikymosi procesą. Naudojama ji gali sumažinti su 9 straipsnio įgyvendinimu susijusią administracinę naštą.

([137]) Generalinės advokatės T. Ćapeta išvada byloje *Komisija / Malta*, C-23/23, 62 punktas.

([138]) Žr. „HaBiDeS+“ pranešimo vadovą, https://circabc.europa.eu/ui/group/173a90fc-40bf-492d-a3a9-df99c4aa8807/library/cfc38522-bd5e-4237-af4b-37928504ee87/details.

151. ESTT yra konstatavęs, kad šiomis formaliomis sąlygomis „siekiama nukrypti leidžiančių nuostatų taikymą apriboti iki to, kas tikrai būtina, ir suteikti Komisijai galimybę jas prižiūrėti“ ([139]). Atskirai ESTT yra nusprendęs, kad „taikomuose [nacionalinės] teisės aktuose turi būti aiškiai ir tiksliai nurodyti nukrypimo kriterijai, o už jų taikymą atsakingos valdžios institucijos įpareigotos į juos atsižvelgti“ ([140]). Išsamios ir tikslios sąlygos pagal 9 straipsnio 2 dalies a–e punktus yra būtinos tam, kad Komisija galėtų atlikti savo pareigą pagal 9 straipsnio 4 dalį užtikrinti, kad nukrypti leidžiančių nuostatų pasekmės neprieštarautų Direktyvai.

152. Konkrečiau, siekdamos laikytis 9 straipsnio 2 dalies, valstybės narės turėtų atsižvelgti į toliau nurodytus aspektus, susijusius su kiekviename punkte nurodyta reikalaujama informacija:

— 9 straipsnio 2 dalies a punktas: rūšys, kurioms taikomos nukrypti leidžiančios nuostatos

Valstybės narės turi priimti nukrypti leidžiančias nuostatas ir apie jas pranešti pagal rūšis, nurodydamos jų mokslinį pavadinimą, o ne grupuodamos jas aukštesniu taksonominiu lygmeniu ar vartodamos neaiškiai apibrėžtas kategorijas, tokias kaip „paukščiai“, „visos rūšys“, „varnos“. Pavyzdžiui, apie komercinio žuvų tvenkinio savininkui leistą taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą, pagal kurią leidžiama nužudyti tam tikrą skaičių pilkųjų garnių (*Ardea cinerea*) ir tam tikrą skaičių didžiųjų kormoranų (*Phalacrocorax carbo*), turėtų būti pranešama kaip apie dvi atskiras nukrypti leidžiančias nuostatas. Tam tikrais atvejais gali būti daromos išimtys, kai dėl su svarstoma nukrypti leidžiančia nuostata susijusių aplinkybių yra sunku gauti visą reikiamą informaciją, pavyzdžiui, kai neįmanoma iš anksto numatyti tikslinių rūšių sąrašo (pvz., oro eismo saugos atvejais) arba kai tai yra pagrįsta dėl esamų aplinkybių, tačiau vėliau apie tai vis vien atitinkamai pranešama.

Pranešimuose dėl kiekvienos rūšies turėtų būti apibrėžtas ir nurodytas tikslinių ir faktiškai nužudytų ar sutrikdytų individų skaičius arba tikslinių ir faktiškai sunaikintų ar pažeistų lizdų skaičius. Jei tikslaus skaičiaus nustatyti neįmanoma, turėtų būti nurodomas įvertis arba verčių intervalas. Kartais tai daroma ribojant leidimų skaičių ir (arba) nustatant nacionalines ar regionines kvotas, kurios turi atitikti 9 straipsnį ir bendruosius Paukščių direktyvos tikslus.

— 9 straipsnio 2 dalies b punktas: leistinos jų gaudymo ar žudymo priemonės, įtaisai ar būdai

Apie juos turi būti pranešama tam, kad būtų galima įvertinti jų poveikį rūšiai. Turėtų būti pateikiama išsami informacija apie metodus, pavyzdžiui, jų pobūdį ir taikymo mastą.

— 9 straipsnio 2 dalies c punktas: rizikos sąlygos, laiko ir vietos aplinkybės, kuriomis tokia nukrypti leidžianti nuostata gali būti suteikta

Nukrypti leidžiančios nuostatos turi būti ribotos laiko atžvilgiu ir taikomos vietos mastu, nukreipiant jas į laiką ir vietą, kur, kaip numatoma, kils atitinkama problema. Tokia informacija turėtų būti apibrėžiama kuo tiksliau, kiek tai praktiškai įmanoma ir būtina nukrypti leidžiančios nuostatos taikymo sričiai nustatyti.

— 9 straipsnio 2 dalies d punktas: institucija, įgaliota pareikšti, kad egzistuoja reikalaujamos sąlygos, ir nuspręsti, kokios priemonės, įtaisai ar būdai gali būti naudojami, kokiu mastu ir kas juos gali naudoti

Kompetentinga institucija, leidusi taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą, turi būti aiškiai nurodyta visu pavadinimu nacionaliniu, regioniniu ar vietos lygmeniu, taip pat, kai tinkama, turi būti nurodyta, kam leista taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą.

— 9 straipsnio 2 dalies e punktas: kontrolės, kuri bus vykdoma, būdai

Kompetentingos institucijos turi prižiūrėti ir stebėti tinkamą nukrypti leidžiančių nuostatų įgyvendinimą, tikrinti, ar jomis pasiektas jų tikslas, remdamosi moksliniais įrodymais, ir prireikus imtis taisomųjų priemonių, kad būtų išvengta rizikos ar žalos atitinkamoms rūšims.

([139]) Sprendimas *Associazione Italiana per il WWF*, C-118/94, 21 punktas.
([140]) Sprendimas *Komisija / Malta*, C-557/15, 47 punktas.

4.4. **9 straipsnio vaidmuo užtikrinant Paukščių direktyvos tikslų įgyvendinimą**

153. Priemonėmis, kurių imamasi pagal Paukščių direktyvos nuostatas, turi būti padedama siekti bendrųjų Direktyvos tikslų – paukščių rūšių populiacijas palaikyti patenkinamo lygio arba jas priartinti prie tokio lygio. Todėl pagal 9 straipsnį suteikiamos nukrypti leidžiančios nuostatos turi atitikti Direktyvos tikslus, t. y. paukščių rūšių populiacijas palaikyti patenkinamo lygio arba jas priartinti prie tokio lygio ([141]). Tai aišku iš Direktyvos 9 konstatuojamosios dalies, kurioje pabrėžiamas poreikis „apriboti išimčių taikymą tik toms rūšims, kurių biologinė būklė tai leidžia atlikti“. Šis reikalavimas paprastai užtikrinamas vertinant proporcingumą, kai taikoma sąlyga, kad nebūtų jokio kito priimtino sprendimo, kaip paaiškinta 4.3 skirsnyje ([142]).

154. Todėl valstybės narės turi nacionaliniu lygmeniu stebėti nukrypti leidžiančių nuostatų taikymą, kad užtikrintų, jog jų bendras poveikis suderinamas su Direktyvos tikslais. Tai leis valstybėms narėms, o vėliau ir Komisijai, stebėti nukrypti leidžiančių nuostatų poveikį paukščių rūšių populiacijų lygiui ir, jei reikia, tarpvalstybinį nukrypti leidžiančių nuostatų poveikį tarpvalstybinėms paukščių populiacijoms. Tam gali reikėti, kad regionų ar vietos valdžios institucijos įvertintų nukrypti leidžiančių nuostatų poveikį už savo jurisdikcijos ribų, ypač kai nukrypti leidžiančios nuostatos taikomos migracijos kelio lygmeniu ir decentralizuotose valstybėse narėse. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, ir į 9 straipsnio 2 dalies e punktą, didelio masto ir vietos lygmens stebėsena, priklausomai nuo nacionalinės sistemos struktūros, gali būti vykdoma skirtingai, tačiau abiem atvejais turi būti numatyta konkreti bendra sistema. Kompetentingos nacionalinės institucijos, prieš suteikdamos leidimą taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą, turi užtikrinti, kad būtų įvykdytos visos nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo tvarkos sąlygos, ir stebėti nukrypti leidžiančių nuostatų poveikį po leidimo jas taikyti ([143]). Ši analizė turėtų apimti tiek atskiras nukrypti leidžiančias nuostatas, tiek jų bendrą poveikį, kai jos (jei taikytina) vertinamos kartu su kitomis nukrypti leidžiančiomis nuostatomis. Tinkamam nukrypti leidžiančių nuostatų sistemos naudojimui reikia procedūrinės tvarkos, kuri užkirstų kelią nepageidaujamam poveikiui, atsižvelgiant į Paukščių direktyvos tikslus, ir leistų kompetentingoms institucijoms patikrinti, ar laikomasi su nukrypti leidžiančiomis nuostatomis susietų sąlygų ([144]).

155. Kai valstybės narės sudaro susitarimą dėl žalos prevencijos, grindžiamą koordinuotu nukrypti leidžiančių nuostatų taikymu migracijos kelio lygmeniu, turėtų būti užtikrinama, kad bendras nukrypti leidžiančių nuostatų poveikis nedarytų poveikio rūšies išlaikymui patenkinamu lygiu arba priartinimui prie tokio lygio. Tam reikia nustatyti: 1) atitinkamai populiacijai palankią pamatinę vertę (angl. *favourable reference value*, FRV) ir 2) slenkstinę vertę, aukštesnę nei FRV, žemiau kurios rūšies populiacijai turėtų būti skiriama daugiau dėmesio. Vertinant bendrą nukrypti leidžiančių nuostatų poveikį turi būti atsižvelgiama ir į kitus veiksnius, darančius poveikį paukščių populiacijų lygiui ir jų paplitimo arealui, pavyzdžiui, medžioklę, neteisėtą žudymą ir invazines rūšis. Valstybės narės taip pat turi atsižvelgti į įvairius kriterijus, visų pirma susijusius su rūšies dauginimosi būkle ir bendru metiniu mirtingumu dėl natūralių priežasčių ([145]).

156. Tokios sąlygos turėtų būti tikrinamos kiekvienam atskiram rūšies populiacijos valdymo vienetui, remiantis, pavyzdžiui, modeliu, pagal Susitarimą dėl Afrikos ir Eurazijos migruojančių vandens paukščių išsaugojimo (AEWA) patvirtintu taikyti baltaskruostei berniklei ([146]) arba pilkajai žąsiai (*Anser anser*).

157. Vienas iš galimų būdų – nustatyti didžiausią paukščių, kurie per tam tikrą laikotarpį gali būti nužudyti arba pašalinti migracijos kelio lygmeniu, skaičių, siekiant užtikrinti, kad populiacija išliktų patenkinamo lygio. Šis didžiausias lygis turi būti ne tikslas, o viršutinė riba, kurios bendrai negalima viršyti taikant nukrypti leidžiančias nuostatas. Šis metodas gali būti taikomas arba pagal tarptautinį valdymo planą, parengtą pagal tarptautines konvencijas ar susitarimus, kurių šalis yra ES, arba pagal panašią sistemą, kuriai yra pritarusios visos atitinkamos valstybės narės. Susijusių valstybių narių kompetentingos institucijos turėtų koordinuoti savo veiksmus, kad ši viršutinė riba nebūtų viršyta.

([141]) Sprendimas *Komisija / Malta*, C-76/08, 59 punktas.
([142]) Sprendimas *Voore Mets ir Lemeks Põlva*, C-784/23, 54–56 punktai.
([143]) 9 straipsnio 2 dalies e punkto nuostatos, kuriose numatomos privalomos kontrolės priemonės, turėtų būti perkeltos į nacionalinę teisinę tvarką; Sprendimas *Komisija / Lenkija*, C-192/11, 65 ir 67 punktai.
([144]) Sprendimas *WWF Italia ir kiti*, C-60/05, 44 punktas.
([145]) Sprendimas *WWF Italia ir kiti*, C-60/05, 25 punktas.
([146]) Žr., pavyzdžiui, adaptyviojo valdymo migracijos kelio lygmeniu programas, skirtas baltaskruostei berniklei: https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/documents/AEWA_EGM_IWG_9_6_Status_RBG_AFMP.pdf.

4.5. **9 straipsnio 3 ir 4 dalys**

158. Pagal 9 straipsnio 3 dalį valstybės narės privalo kasmet Komisijai siųsti ataskaitą dėl 9 straipsnio 1 ir 2 dalių taikymo. Pagal 9 straipsnio 4 dalį Komisija privalo, remdamasi turima informacija, įskaitant pagal 9 straipsnio 3 dalį suteiktą informaciją, užtikrinti, kad nukrypti leidžiančių nuostatų pasekmės neprieštarautų Direktyvai. Šiuo tikslu Komisija turi imtis atitinkamų priemonių.

159. 9 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta Komisijos priežiūros funkcija, siekiant užtikrinti, kad bendras valstybių narių leistų taikyti nukrypti leidžiančių nuostatų poveikis atitiktų 9 straipsnio 1 ir 2 dalis, taip pat bendruosius Direktyvos apsaugos tikslus. Net jei nukrypti leidžiančios nuostatos atskirais atvejais yra pagrįstos, dėl jų neturi susidaryti tokia padėtis, kai paukščių populiacijos mažėja arba nepasiekia patenkinamo lygio, kaip paaiškinta pirmiau. Šiuo tikslu būtina, kad valstybės narės kasmet pagal 9 straipsnio 3 dalį praneštų Komisijai apie 9 straipsnio 1 ir 2 dalių įgyvendinimą. Sąlygos, kurios turi įvykdytos pagal 9 straipsnio 2 dalį, šiomis aplinkybėmis bus ypač svarbios vertinant pasekmes, kurias nukrypti leidžianti nuostata turėtų atitinkamai rūšiai.

160. Taigi 9 straipsnio 3 ir 4 dalyse nustatoma sistema, skirta stebėti, ar valstybėse narėse leistos taikyti nukrypti leidžiančios nuostatos atitinka 9 straipsnio reikalavimus ir bendruosius Direktyvos tikslus.

161. Dabartinėje pranešimo apie nukrypti leidžiančias nuostatas formoje išsamiai nustatytomis pareigomis pranešti ([147]) siekiama padidinti pranešimo visais valdymo lygmenimis, įskaitant regioninį, nacionalinį ir ES lygmenis ([148]), efektyvumą. Komisija ir ES valstybės narės šiuo metu naudojasi nauja pranešimo forma ir sistema „HaBiDeS+“ ([149]), taip siekiama sumažinti su pranešimu susijusią administracinę naštą.

162. Komisija periodiškai teikia valstybėms narėms grįžtamąją informaciją, pagrįstą jų oficialiose ataskaitose pateiktos informacijos vertinimu. Šioje grįžtamojoje informacijoje gali būti nurodomos su valstybės narės leistų taikyti nukrypti leidžiančių nuostatų laikymusi susijusios problemos ir gali būti siūloma, pavyzdžiui, sumažinti paukščių, kuriuos galima paimti, skaičių arba iš naujo įvertinti alternatyvius sprendimus. Komisija taip pat gali atkreipti valstybių narių dėmesį į problemas, kylančias dėl neišsamios informacijos pateikimo ataskaitose dėl nukrypti leidžiančių nuostatų. Valstybių narių prašoma pakoreguoti savo nukrypti leidžiančių nuostatų sistemą, kad būtų užtikrinta atitiktis Paukščių direktyvai, visų pirma siekiant užtikrinti, kad būtų pasiekti jos tikslai.

163. Visi valstybių narių kasmet pateikiami duomenys apie nukrypti leidžiančias nuostatas skelbiami Europos aplinkos agentūros svetainėje ([150]). Trys interaktyvios duomenų žiūryklės palengvina prieigą prie valstybių narių pateiktos informacijos naudojant filtrus, pavyzdžiui, pagal rūšis ir porūšius (pvz., skirtingas kormoranų rūšis), šalį, metus ir nukrypti leidžiančios nuostatos taikymo priežastį. Šiomis skaitmeninėmis priemonėmis, kartu su pranešimo IT priemone, siekiama sumažinti institucijoms tenkančią administracinę naštą ir pateikti skaidrią bei patikimą informaciją apie nukrypti leidžiančias nuostatas.

([147]) Pareigos pranešti pagal 9 straipsnio 3 dalį yra aprašytos Tvarios medžioklės vadovo (*Guide to Sustainable Hunting*) 3.7.1–3.7.8 skirsniuose.

([148]) Tai taip pat apima visas pareigas pranešti pagal Europos laukinės gamtos ir gamtinės aplinkos apsaugos konvencijos (Berno konvencija) 9 straipsnį. Pagal dabartinį Europos Komisijos ir Berno konvencijos sekretoriato susitarimą Europos Sąjunga apibendrina visas tam tikru ataskaitiniu laikotarpiu taikytas nukrypti leidžiančias nuostatas, apie kurias pranešė ES valstybės narės, ir persiunčia šią informaciją Berno konvencijos sekretoriatui.

([149]) Priemonė „HaBiDeS+“ yra prieinama internetu https://webforms.eionet.europa.eu/.

([150]) Žr. interaktyvias duomenų žiūrykles https://www.eea.europa.eu/en/topics/in-depth/nature-protection-and-restoration/species-protection-and-conservation?activeAccordion=fa9bdf76-5165-4f3a-a940-e059381a7972.

I PRIEDAS

Nukrypti leidžiančių nuostatų pagal Paukščių direktyvos 9 straipsnį taikymas baltaskruostei berniklei

1. Bendrosios aplinkybės

Šiame priede aprašomas nukrypti leidžiančių nuostatų taikymas esant konfliktų tarp baltaskruostės berniklės (*Branta leucopsis*) ir žmogaus veiklos. Kadangi tai stambūs ir gausūs žolinę augaliją lesantys paukščiai, gyvenantys tankiomis populiacijomis, ši rūšis sukelia konfliktų su žemės ūkio veikla dėl žalos vietiniams pasėliams ir poveikio žolei bei konkurencijos dėl jos. Tokie konfliktai jau ilgą laiką valdomi taikant įvairias priemones, kurios apibendrinamos toliau.

Pirmiausia aptariamas baltaskruostės berniklės teisinis statusas ir populiacijos. Toliau šiame priede pristatomos baltaskruostėms berniklėms taikomų priemonių rūšys, dėl kurių reikia taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas pagal Paukščių direktyvos 9 straipsnį, ir apibendrinami pagrindiniai kylantys konfliktai. Jame taip pat pristatomas nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo migracijos kelių lygmeniu metodas, numatytas šiai rūšiai skirtame tarptautiniame vienos rūšies išteklių valdymo plane (ISSMP) ([1]), kurį 2019 m. priėmė Susitarimo dėl Afrikos ir Eurazijos migruojančių vandens paukščių išsaugojimo (AEWA) šalys.

Daug svarbios informacijos apie baltaskruostes bernikles, įskaitant jų paplitimo arealą, ekologiją, apsaugos būklę, išsamius populiacijų dydžio ir tendencijų duomenis, pateikiama toliau nurodytuose šaltiniuose, todėl čia ji nekartojama:

— AEWA tarptautiniame vienos rūšies valdymo plane (angl. *International Single Species Management Plan*, ISSMP), skirtame baltaskruostei berniklei, ir

— su šia rūšimi susijusiuose tinklalapiuose, susietuose su AEWA Europos žąsų valdymo platforma (angl. *European Goose Management Platform*, EGMP) ([2]), kuriuose pateikiama daug aktualių duomenų ir informacijos apie šias populiacijas. EGMP yra sudariusi darbo grupes tiek dėl Grenlandijos, tiek dėl Rusijos baltaskruosčių berniklių populiacijų.

Daugiau informacijos šaltinių nurodyta toliau 8 skirsnyje.

2. Baltaskruostės berniklės teisinės apsaugos statusas

Kaip ir visoms laukinių paukščių rūšims, natūraliai paplitusioms europinėje valstybių narių teritorijoje, baltaskruostei berniklei taikoma bendroji Paukščių direktyvos apsaugos sistema. Valstybės narės gali leisti šios rūšies paukščius gaudyti ar žudyti, reikšmingai trikdyti (ypač veisimosi (perėjimo) ir jauniklių auginimo laikotarpiu), naikinti jų lizdus ar rinkti kiaušinius tik pagal Direktyvoje numatytą nukrypti leidžiančių nuostatų sistemą (9 straipsnis).

Baltaskruostė berniklė yra įtraukta į Direktyvos I priedą, todėl reikalaujama paskirti specialias apsaugos teritorijas. Ji nėra įtraukta į II priedą, o tai reiškia, kad medžioklė pagal 7 straipsnį nėra galima. Tačiau reguliuojama medžioklė, leidus taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą pagal Direktyvos 9 straipsnį, gali būti teisėta valdymo priemonė siekiant išvengti didelės žalos pasėliams.

Baltaskruostė berniklė yra įtraukta į Berno konvencijos II priedėlį, pagal kurį, be kita ko, reikalaujama uždrausti tyčinį žudymą (6 straipsnis), išskyrus atvejus, kai taikoma nukrypti leidžianti nuostata pagal tos konvencijos 9 straipsnį.

Kiekvienos populiacijos statusas yra skirtingas pagal AEWA veiksmų planą (3 priedas, 1 lentelė), su nustatytais apsaugos reikalavimais.

([1]) Jensen, G. H., Madsen, J., Nagy, S., Lewis, M. (compilers) 2018. AEWA International Single Species Management Plan for the Barnacle Goose (Branta leucopsis) – Russia/Germany & Netherlands population, East Greenland/Scotland & Ireland population, Svalbard/South-west Scotland population. *AEWA Technical Series* No. 70. Bonn, Germany. https://www.unep-aewa.org/publication/international-single-species-management-plan-barnacle-goose-russiagermany-netherlands.

([2]) https://egmp.aewa.info/.

1 LENTELĖ

Baltaskruostės berniklės populiacijų teisinis statusas pagal tarptautinius susitarimus ir ES Paukščių direktyvą

Populiacija	Paukščių direktyva	Berno konvencija	AEWA ([1])
Rytų Grenlandija / Škotija ir Airija	I priedas	II priedėlis	B1
Svalbardas / pietvakarių Škotija	I priedas	II priedėlis	A3a
Rusija / Vokietija ir Nyderlandai	I priedas	II priedėlis	C
Įsitvirtinusios nemigruojančios populiacijos	I priedas	II priedėlis	Netaikoma

([1]) AEWA statusas: populiacijos klasifikuojamos pagal susirūpinimo lygį: A – didelė rizika, B – vidutinė rizika, C – palanki būklė, kaip apibrėžta AEWA veiksmų plano 1 lentelėje.

3. **Populiacijos ir tendencijos**

ES teritorijoje yra keturios baltaskruostės berniklės biogeografinės populiacijos (2 lentelė): trys iš jų yra istoriškai susiformavusios ([3]), o viena – nemigruojanti. Per pastaruosius du dešimtmečius jos labai išaugo ([4]). Trys populiacijos (Rytų Grenlandijos / Škotijos ir Airijos; Svalbardo / pietvakarių Škotijos; Rusijos / Vokietijos ir Nyderlandų) yra įtrauktos į AEWA sąrašus, o visos keturios, įskaitant sėslius paukščius, turi statusą pagal Paukščių direktyvos I priedą, todėl joms ištisus metus taikomos specialios buveinių apsaugos priemonės, taip pat bendrieji 3 straipsnio reikalavimai.

2 LENTELĖ

Baltaskruostės berniklės biogeografinės populiacijos ES

Populiacija	Statusas	Paplitimo arealo valstybės (ES valstybės paryškintos)
Rytų Grenlandija / Škotija ir Airija	Migruojanti	Per.: Grenlandija, Islandija, JK; neper.: Islandija, **Airija**, JK
Svalbardas / pietvakarių Škotija	Migruojanti	Per.: Norvegija (Svalbardas); neper.: Norvegija (žemyninė dalis) ir JK
Rusija / Vokietija ir Nyderlandai	Migruojanti (1 ir 2 valdymo vienetai (VV))	Per.: 1 VV – Rusija, 2 VV – **Suomija, Švedija, Estija, Danija**, 3 VV – **Vokietija, Nyderlandai**
	Nemigruojanti (3 VV)	neper.: **Suomija, Švedija, Latvija, Lietuva, Lenkija, Danija, Vokietija, Nyderlandai, Belgija**
Įsitvirtinusios nemigruojančios populiacijos ([1])	Nemigruojanti	**Belgija, Prancūzija, Čekija**, Šveicarija, JK, Norvegija

([1]) Dėl paplitimo ir gausos perėjimo laikotarpiu žr. *Europos perinčių paukščių atlasą Nr. 2*. Baltijos regione nemigruojantys paukščiai modeliavimo ir valdymo tikslais yra įtraukti kaip Rusijos populiacijos segmentas (2-asis valdymo vienetas, žr. toliau) (žr. ISSMP).

Per. – perėjimo
Neper. – ne perėjimo

([3]) Scott, D. A., Rose, D. A. 1996. *Atlas of Anatidae populations in Africa and western Eurasia*. Wetlands International Publication No. 41. Wageningen, The Netherlands.

([4]) Feige, N., van der Jeugd, H. P., van der Graaf, A. J., Larsson, K., Leito, A., Stahl, J. 2008. Newly established breeding sites of the Barnacle Goose *Branta leucopsis* in North-western Europe – an overview of breeding habitats and colony development. *Vogelwelt* 129: 244-252.

Dėl sėkmingų ilgalaikių apsaugos pastangų, daugiausia dedamų dėl pareigų pagal Paukščių ir Buveinių direktyvas, visos keturios baltaskruostės berniklės populiacijos reikšmingai išaugo, o jų ES populiacijos būklė yra saugi (palanki).

Pagal AEWA veikiančios Europos žąsų valdymo platformos (*European Goose Management Platform*, EGMP – 3.1 skirsnis, 1 priedėlis) reikmėms Rusijos / Vokietijos ir Nyderlandų populiacijoje pripažįstami trys valdymo vienetai (VV):

MU1: toli migruojantys paukščiai, perintys Rusijos arktinėje teritorijoje,

MU2: Baltijos regione perintys paukščiai,

MU3: nemigruojantys paukščiai, perintys Šiaurės jūros šalyse.

Rusijos / Vokietijos ir Nyderlandų baltaskruostės berniklės populiacijos dydis padidėjo nuo 102 000 individų XX a. dešimtajame dešimtmetyje iki maždaug 1,6 mln. 2024 m. sausio mėn. Europos žąsų valdymo platformoje (EGMP) pažymima, kad „po stabilumo laikotarpio, kai migracijos kelio populiacija siekė apie 1,4 mln. individų, per pastaruosius du sezonus [2022 ir 2023 m.] ji, atrodo, vėl padidėjo, nepaisant pranešimų apie nuostolius dėl paukščių gripo protrūkių“ ([5]).

Atsižvelgdama į tokį populiacijų dydį, Tarptautinė gamtos apsaugos sąjunga (IUCN) šios rūšies apsaugos būklę nurodo kaip mažiausiai keliančią susirūpinimą (angl. *Least Concern*, LC). Iš trijų į AEWA sąrašus įtrauktų populiacijų Rusijos / Vokietijos ir Nyderlandų populiacija šiuo metu yra didžiausia. Naujausi populiacijos dydžio įverčiai ir tendencijos pateikiami EGMP.

Kartu su istoriniu populiacijų gausėjimu ir atsižvelgiant į tai, kad šios rūšies paukščiai Europos ne perėjimo teritorijose aptinkami labai tankiai ([6]), pastaraisiais metais taip pat pranešama apie didesnę žalą žemės ūkiui (nors kai kuriose vietovėse tokie konfliktai turi ilgą istoriją, siekiančią laikus dar iki Paukščių direktyvos priėmimo).

4. **Konfliktų su baltaskruostėmis berniklėmis pobūdis ES**

Didėjant baltaskruosčių berniklių skaičiui ir paplitimui, visame jų tarptautinio paplitimo areale kyla daugiau konfliktų. Tai apima:

— konfliktus su žemės ūkiu, žalą pasėliams, taip pat pavasarį galinčią kilti didelę konkurenciją dėl ankstyvojo sezono ganyklų su ūkiniais gyvūnais ([7]), ypač šiaurinėse platumose ir (arba) migruojančių paukščių sustojimo vietose bei žiemojimo teritorijose;

— galimą susidūrimų su orlaiviais riziką tais atvejais, kai kartais labai daug žąsų skraido virš oro uostų arba netoli jų ([8]), ir

— poveikį kitai biologinei įvairovei ir (arba) ekosistemų funkcijoms ([9]).

5. **Paukščių direktyvos 9 straipsnis ir jo taikymas baltaskruostei berniklei**

Baltaskruostė berniklė, kaip ir visi ES gamtoje natūraliai paplitę paukščiai, yra saugoma pagal Paukščių direktyvą. Kadangi ši rūšis nėra medžiojama rūšis (nėra įtraukta į II priedą), nukrypti nuo 5 straipsnyje nustatytų apsaugos reikalavimų galima tik jeigu įvykdomi 9 straipsnio reikalavimai:

— nėra kito priimtino sprendimo,

— taikoma viena iš 9 straipsnio 1 dalies a, b arba c punkte nurodytų priežasčių ir

— įvykdomi 9 straipsnio 2 dalies techniniai reikalavimai.

([5]) https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.
([6]) Išsamiau žr. AEWA ISSMP: Jensen, G. H., Madsen, J., Nagy, S., Lewis, M. (compilers) 2018. *AEWA International Single Species Management Plan for the Barnacle Goose (*Branta leucopsis*) – Russia/Germany & Netherlands population, East Greenland/Scotland & Ireland population, Svalbard/South-west Scotland population. AEWA Technical Series* No. 70. Bonn, Germany.
([7]) Išsamiau žr. AEWA ISSMP.
([8]) Bradbeer, D. R., Rosenquist, C., Christensen, T. K., Fox, A. D. 2017. Crowded skies: conflicts between expanding goose populations and aviation safety. *Ambio* 46 (Supplement 2): S290-S300.
([9]) Buij, R., Melman, T. C. P., Loonen, M. J. J. E., Fox, A. D. 2017. Balancing ecosystem function, services and disservices resulting from expanding goose populations. *Ambio* 46 (Supplement 2): S301-S318.

Šiame skirsnyje iliustruojama, kaip trys nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo sąlygos taikomos baltaskruostėms berniklėms, ir apžvelgiami dažniausio pobūdžio nukrypimai.

Valstybėms narėms nereikia konsultuotis su Komisija prieš taikant nukrypti leidžiančias nuostatas. Tačiau, kaip minimali koordinavimo priemonė ir grįžtamojo ryšio mechanizmas, jų yra kasmet Europos Komisijai siunčiama ataskaita dėl visų nukrypti leidžiančių nuostatų, priimtų pagal 9 straipsnį. Ataskaitose šios leidžiančios nukrypti nuostatos pagrindžiamos remiantis Direktyvos reikalavimais. Praktiškai tai reiškia, kad dėl nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo neturi susidaryti tokia padėtis, kad baltaskruosčių berniklių populiacija ir paplitimo arealas sumažėtų tiek, kad populiacija taptų negyvybinga arba nebūtų palaikoma patenkinamo lygio.

1 sąlyga. Priimtinos alternatyvos nebuvimas

9 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybės narės nuo 5–8 straipsnių reikalavimų gali nukrypti tik „jei nėra jokio kito priimtino sprendimo“.

Yra daug nemirtinų valdymo priemonių arba būdų, prieinamų baltaskruosčių berniklių daromai žalai mažinti. Paprastai tai apima šių žąsų baidymą nuo potencialiai jautrių žemės ūkio laukų, naudojant įvairias garsines ir vaizdines atgrasymo priemones ([10]). Tokios priemonės yra gerai suprantamos ir seniai naudojamos. Kiti plačiai taikomi metodai žąsų konfliktams su žemės ūkiu valdyti yra:

— finansinių paskatų arba kompensacijų teikimas, siekiant skatinti berniklių ir kitų žąsų toleravimą žemės ūkio paskirties žemėje ir kompensuoti prarastą pelną, ir

— strateginiai teritoriniai sprendimai, kuriant prieglobsčio zonas ([11]) (kartais vadinamas lankomomis ir nelankomomis (angl. „go“ ir „no go“ zonomis), kuriose galima sutelkti žąsis, išbaidytas iš aplinkinių pažeidžiamų žemės ūkio paskirties žemės plotų.

AEWA EGMP parengta išsami ES ir ne ES paplitimo arealo valstybių taikomų žąsų valdymo priemonių apžvalga ([12]).

Dėl kitų priimtinų sprendimų pažymėtina, kad turi būti taikomas baidymas ir kiti būdai mažinti konfliktus. Jeigu jie pasirodo neveiksmingi, gali būti leidžiama taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas dėl kontrolės žudymu. Vertinant įvairių alternatyvų proporcingumą, gali būti atsižvelgiama į jų poveikį paukščių rūšiai ir intervencijos, reikalingos žalai išvengti, būtinumą. Svarbūs aspektai būtų rūšies populiacijos lygis ir žąsų daromos žalos mastas, palyginti su turimų galimybių kaštais ir įgyvendinamumu.

2 sąlyga. Vieno iš šešių 9 straipsnio 1 dalies a–c punktuose nurodytų pagrindų įrodymas

Dažniausiai valstybių narių nurodoma priežastis, dėl kurios leidžiama taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas baltaskruostėms berniklėms, yra „apsaugoti nuo didelės žalos pasėlius, naminius gyvulius, miškus, žuvininkystę ir vandenį“ (9 straipsnio 1 dalies a punktas).

Bendroji baltaskruosčių berniklių daromos „didelės žalos“ samprata yra santykinė, todėl ji turi būti vertinama kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgiant į tai, kur ir kada kyla konfliktas. Pavyzdžiui, intensyvus pievų žolės nulesimas gali neturėti didelės reikšmės žemės ūkiui rudenį, kai žolės dar gausu, arba žiemos viduryje, kai ūkiniai gyvūnai šeriami tvartuose. Tačiau jis gali būti labai reikšmingas pavasarį, kai žemės ūkiui svarbu panaudoti pirmąją naują ir maistingą žolę.

([10]) Pvz., Robai, C. I., Nyaga, J. M., Karuri, H., Elmberg, J., Månsson, J. 2024. Reducing the number of grazing geese on agricultural fields – effectiveness of different scaring techniques. *Crop Protection* 177: 106552.

([11]) Baltaskruosčių berniklių ir kitų rūšių žąsų prieglobsčio teritorijų kūrimas turi ilgą istoriją (pvz., Owen, M., Black, J. M., Agger, M. K., Campbell, C. R. G. 1987. The use of the Solway Firth, Britain, by barnacle geese *Branta leucopsis* Bechst. in relation to refuge establishment and increases in numbers. *Biological Conservation* 39(1): 63-81). Tačiau galiausiai jų veiksmingumas yra ribotas tais atvejais, kai reikia sutalpinti vis didėjantį paukščių skaičių.

([12]) Tombre, I. M., Brunner, A., D'Hondt, B., Düttmann, H., Enzerink, R., Fox, A., Feige, N., Heldbjerg, H., Herraro, B., Huysentruyt, F., Kostiushyn, V., Månsson, J., McKenzie, R., Mensink, G. Meyers, E., Midtgaard, L., Nilsson, L., Nolet, B., Petrovych, O., Post, K., Scallan, D., Teräväinen, M., Uldal, C., Westebring, M., Høj Jensen, G. 2019. An overview of the management measures for geese in Range States of the European Goose Management Platform. AEWA EGMP Publication No. 10. Bonn, Germany. 41 p.

Europoje per ilgą laiką sukaupta patirties valdant žąsų ir žemės ūkio konfliktus ([13]). Ji parodė, kad konfliktai su žemės ūkiu turi ir erdvinį, ir laikinį aspektą: tiek tai, kur paukščiai nulesa žolę, tiek tai, kada jie nulesa žolę. Todėl žalos dydis turėtų būti nustatomas atsižvelgiant į tokius veiksnius kaip esamų individų skaičius ir rizika žemės ūkio paskirties žemei, atsižvelgiant į tokius veiksnius kaip metų laikas ir vieta. Dėl konkrečių veiksnių, į kuriuos reikia atsižvelgti nustatant žalos dydį, sprendžia valstybės narės.

3 sąlyga. 9 straipsnio 2 dalies techniniai reikalavimai

Pagal 9 straipsnio 2 dalį nukrypti leidžiančioje nuostatoje turi būti nurodytos gaudymo ar žudymo priemonės, įtaisai ir būdai. Kompetentinga institucija įgaliojama pareikšti, kad reikalaujamos sąlygos yra įvykdytos, ir nuspręsti, kokios priemonės, įtaisai ar būdai kokiu mastu ir kieno gali būti taikomi. Galima įvairi konkreti tvarka ir laiko bei vietos aplinkybės, susiję su nukrypti leidžiančių nuostatų apribojimais. Tačiau taikant nukrypti leidžiančią nuostatą turėtų būti, kiek tik įmanoma, nurodomas ir stebimas nužudytų arba išbaidytų paukščių skaičius (tai ypač aktualu per veisimosi (perėjimo) sezoną). Kai tikslaus skaičiaus nustatyti neįmanoma, galima nurodyti pagal nukrypti leidžiančią nuostatą nužudytų arba išbaidytų individų skaičių intervalus. Bet kuriuo atveju šie skaičiai turi išlikti suderinami su pagrindiniu Paukščių direktyvos tikslu – paukščių apsauga.

Kalbant apie nukrypti leidžiančias nuostatas pagal 9 straipsnio 1 dalies c punktą, taip pat svarbu atkreipti dėmesį į konkrečias tame punkte nurodytas sąlygas. Tai reiškia, kad turi būti parengtos konkrečios apsaugos priemonės, siekiant išvengti neigiamo poveikio kitoms gresiančioms išnykti rūšims, ypač specialiose apsaugos teritorijose. Kadangi 9 straipsnio 2 dalies e punkte reikalaujama apibūdinti kontrolės, kuri bus vykdoma, būdus, didelio masto kontrolė ir vietinė kontrolė tikriausiai turi būti vertinamos skirtingai. Tačiau abiem atvejais turi būti numatyta konkreti sistema.

6. **Atvejų tyrimai**

6.1. *Į populiaciją orientuotas valdymas ir AEWA*

2019 m. AEWA šalys priėmė Tarptautinį vienos rūšies valdymo planą (ISSMP), o vėliau tęsė Europos žąsų valdymo platformos (EGMP) kūrimą; EGMP suteikia struktūruotą ir tarptautinę priemonę dalytis gerąja praktika, susijusia su šios ir kitų žąsų rūšių apsauga, ypač konfliktų valdymo srityje.

EGMP skatinamo požiūrio pagrindas yra glaudus paplitimo arealo valstybių bendradarbiavimas, atsižvelgiant tiek į daugelio žąsų populiacijų migracinį pobūdį, tiek į naudą, gaunamą dalijantis konkrečiais ir strateginiais bendrų problemų sprendimais. Baltaskruostės berniklės atveju šis mechanizmas suteikia tarptautinį forumą priimtame ISSMP numatytiems veiksmams, įskaitant požiūrius į nukrypti leidžiančias nuostatas, koordinuoti.

Europos žąsų valdymo tarptautinė darbo grupė (IWG) pateikė valdymo rekomendacijas dėl nukrypti leidžiančių nuostatų koordinavimo naudos. Per šį procesą buvo nustatytos palankios pamatinės vertės (FRV), susijusios su populiacijos dydžiu, paplitimo arealu ir buveinių dydžiu. Per EGMP procesą kasmet vertinami naujausi tarptautiniai duomenys apie kiekvienos populiacijos gausą, išgyvenamumą ir produktyvumą, o rezultatai pateikiami ataskaitose. Kiekvienai iš keturių populiacijų nustatytas 200 proc. saugos slenkstis, t. y. dvigubai didesnis už palankų pamatinį populiacijos dydį.

Kas trejus metus EGMP įvertina, ar populiacijos dydis ir jos valdymo vienetai yra mažiau nei 200 proc. slenkstis ir artėja prie palankaus pamatinio populiacijos dydžio, kuris atitinka 100 proc.

Naujausia informacija apie populiacijos būklę ir valdymo rekomendacijas pateikta informaciniame pranešime, parengtame po 2025 m. įvykusio 10-ojo Europos žąsų valdymo tarptautinės darbo grupės susitikimo ([14]).

Naujausios trijų Rusijos / Vokietijos ir Nyderlandų populiacijos valdymo vienetų (VV) tendencijos pateiktos 2 pav.

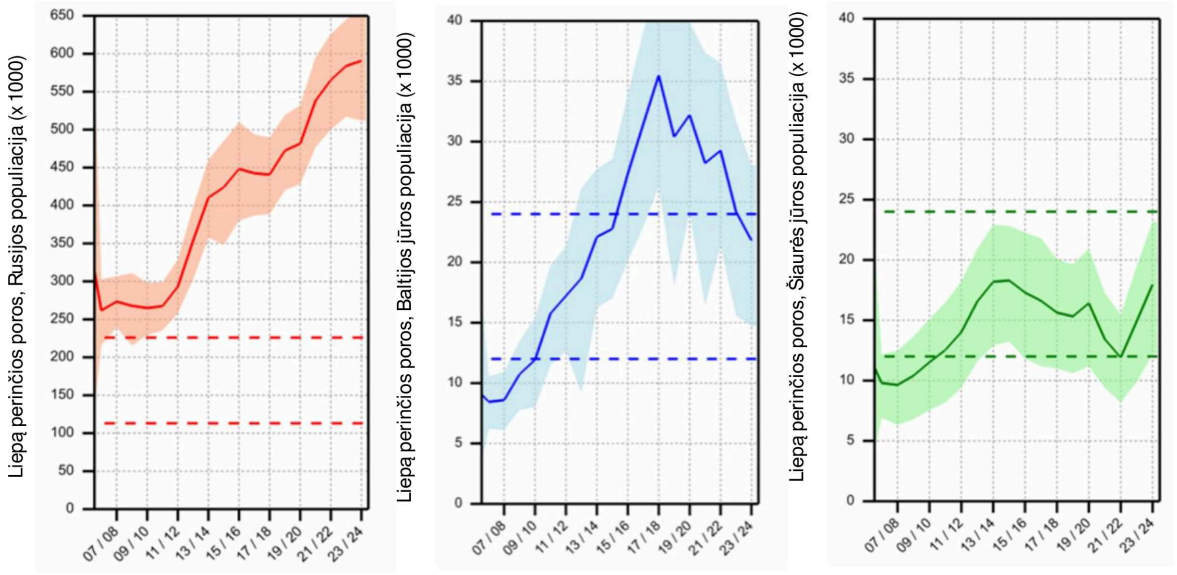
([13]) Van Roomen, M., Madsen, J. 1992. *Waterfowl and agriculture: review and future perspective of crop damage in Europe*. Proceedings of the international workshop convened by the Ministry of Agriculture, Nature Management and Fisheries and IWRB. *IWRB Special Publication* 21. Slimbridge, UK.

([14]) https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.

2 pav

Trijų Rusijos / Vokietijos ir Nyderlandų baltaskruosčių berniklių populiacijos valdymo vienetų (VV) tendencijos: kairėje, raudona spalva – 1 VV; centre, mėlyna spalva – 2 VV; dešinėje, žalia spalva – 3 VV [15]

Apatinė punktyrinė linija kiekviename grafike yra palankus pamatinis populiacijos dydis (FRP), viršutinė punktyrinė linija – 200 proc. FRP saugos slenkstis. Tendencijos pateiktos kaip integruotu populiacijos modeliu pagrįsti vidurkiai (ištisinė spalvota linija) su 95 proc. pasikliautinaisiais intervalais, rodančiais perinčių porų skaičių liepos mėnesį kiekviename valdymo vienete.

Remiantis informaciniame pranešime pateikta informacija, „... skaičiai pirmajame Rusijos valdymo vienete (1 VV) reikšmingai viršija FRP ir 200 proc. FRP slenkstinį lygį.

Priešingai, antrajame Baltijos valdymo vienete (2 VV) stebimas mažėjimas: 2024 m. populiacijos dydis nukrito žemiau 200 proc. FRP slenksčio. Dėl šios raidos atsirado poreikis koordinuoti paėmimo iš populiacijos valdymą, jeigu tikimasi, kad reikšmingas nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo mastas turės poveikį vietinėms perinčioms populiacijoms Danijoje, Suomijoje ar Švedijoje.

Šiaurės jūros 3 VV perinčių porų skaičius pastaruoju metu padidėjo ir dabar viršija FRP. Tačiau skaičiai vis dar nesiekia 200 proc. slenksčio, todėl Vokietijai ir Nyderlandams būtina koordinuoti nukrypti leidžiančios nuostatos taikymo valdymą.“

Kai populiacijos lygis yra daug didesnis nei 200 proc., kaip yra 1 VV atveju, paėmimo iš populiacijos lygio koordinavimas taikant nukrypti leidžiančias nuostatas tarp atitinkamų valstybių narių nėra būtinas. Paėmimo iš populiacijos koordinavimas tampa reikalingas tada, kai populiacijos lygis yra mažesnis už 200 proc. slenkstį ir artėja prie FRP. Taip yra 2 VV ir 3 VV. Jų populiacijos lygiai nulėmė koordinuoto paėmimo iš populiacijos valdymo poreikį, jei numatoma, kad reikšmingas nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo mastas gali paveikti vietines perinčias populiacijas.

Šiaurės jūros 3 VV perinčių porų skaičius pastaruoju metu padidėjo ir dabar viršija FRP. Tačiau skaičiai vis dar nesiekia 200 proc. slenksčio, todėl Vokietijai ir Nyderlandams būtina koordinuoti nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo valdymą. Nyderlandai ir Vokietija susitarė, kad jeigu Vokietijoje būtų planuojama taikyti reikšmingas nukrypti leidžiančias nuostatas, abi šalys koordinuotų savo veiksmus [16]. Kitais atvejais koordinavimas visų pirma turėtų vykti Nyderlanduose: šioje šalyje nacionalinė palanki pamatinė populiacija (FRP) dabar yra paskirstyta provincijoms ir įgyvendinamas koordinuotas procesas per regionines Laukinės gamtos tarybas. Reaguojant į populiacijų lygius, artėjančius prie provincijų FRP lygių, kai kuriose Nyderlandų provincijose nukrypti leidžiančių nuostatų taikymas jau sustabdytas arba reikšmingai sumažintas. Vadovaudamosi EGM IWG9 sprendimu, Nyderlandai ir Vokietija pateikė ataskaitą dėl paėmimo iš populiacijos koordinavimo abiejose šalyse.

[15] Populiacijos būklė ir valdymo rekomendacijos EGM IWG10 – https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/reports/egmp_briefing_note_2025.pdf.
[16] https://egmp.aewa.info/sites/default/files/meeting_files/documents/AEWA_EGM_IWG_10_14_Rev.1.pdf.

6.2. *Suomijos patirtis ir sprendimai*

Apie 800 000 ar daugiau Rusijoje perinčių baltaskruosčių berniklių (AEWA 1 valdymo vieneto) pavasarį ir rudenį sustoja ir maitinasi Šiaurės Karelijos bei pietryčių Suomijos laukuose. Kasmet žala šiose teritorijose gali būti padaroma daugiau kaip 10 000 hektarų žemės ūkio paskirties žemės.

Nors Suomija pavasarį skiria 500 000 EUR žąsų daromos žalos prevencijai, įskaitant žąsų baidytojų samdymą, žala vis tiek siekia 3–4 mln. EUR.

Suomija išbandė sirenas, dujų balionus, sakalų formos aitvarus, žmonių figūras, sprogstančias dujines patrankas, lazerines patrankas, rankinius lazerius, žąsų baidytojus ir bepiločius orlaivius. Tačiau, Suomijos teigimu, nė vienas iš šių bandymų nedavė ilgalaikių rezultatų, kurie reikšmingai sumažintų žalą pasėliams. Keliuose nacionalinių teismų sprendimuose apibrėžtos kai kurių iš šių metodų taikymo pavasarį teisinės ribos, ypač atsižvelgiant į galimą jų poveikį kitoms perinčioms paukščių rūšims. Bendras paukščių perėjimo ir lizdų sukimo laikotarpis Suomijoje trunka nuo balandžio iki liepos mėn.

Kalbant apie rudens leidimus taikyti nukrypti leidžiančią nuostatas, 2023 m. Rytų Suomijos administracinis teismas konstatavo, kad tuščiųjų šovinių naudojimas gali būti laikomas tinkama alternatyva mirtinam šaudymui siekiant užkirsti kelią dideliam baltaskruosčių berniklių daromam pasėlių niokojimui. Vėliau atlikus tyrimą ([17]) padaryta išvada, kad tuštieji šoviniai ir mirtinas šaudymas yra vienodai veiksmingi atbaidymo metodai, nors kai kuriais atvejais mirtinas šaudymas turi didesnį poveikį.

Neseniai Suomija taip pat išbandė labiau bendradarbiavimu grindžiamą požiūrį, skurdama vadinamuosius toleravimo laukus, kuriuose žąsys yra toleruojamos, ir neįleidimo laukus, iš kurių jos aktyviai baidomos. Nustatyta, kad žąsys įvairiais masteliais individualiai renkasi toleravimo laukus, palyginti su įprastais laukais arba laukais, iš kurių jos baidomos. Norint sukurti veiksmingą toleravimo lauką žąsims, būtinas kruopštus planavimas, žinios apie žąsų elgseną, informacija apie ankstesnę žemės ūkiui padarytą žalą ir pripažinimas, kad vien teritorijos apsaugos statusas negarantuoja sėkmės.

Taip pat nustatyta, kad veiksmingi ir patrauklūs toleravimo laukai greičiausiai geriau veikia vietovėse, kuriose žąsys jau seniai renkasi tam tikras teritorijas ir kuriose yra ilga žemės ūkiui daromos žalos istorija. Šie ankstyvi rezultatai rodo, kad tokia zonavimo sistema, sukurta kartu su vietos ūkininkais, gali sumažinti konfliktus sutelkiant žąsis pasirinktose teritorijose ir kartu apsaugant pasėlius kitur. Šis Suomijos atvejis rodo, kad vietos lygmeniu bendrai kuriami sprendimai gali padėti geriau suderinti gamtos apsaugos ir ūkininkavimo interesus.

Tačiau ilgalaikė Suomijos patirtis parodė, kad norint užkirsti kelią didelei žalai pasėliams gali prireikti ir papildomų priemonių, apimančių prevencinę medžioklę. Nesant alternatyvių sprendimų, prevencinė medžioklė būtų pateisinama siekiant išvengti didelės žalos pasėliams, jeigu yra įvykdytos 9 straipsnio sąlygos.

6.3. *Nyderlanduose gyvenančių baltaskruosčių berniklių valdymas* ([18])

Nyderlanduose baltaskruostės berniklės kaip perinti rūšis įsitvirtino 1982 m. Iki 2012 m. nacionalinė populiacija (priklausanti AEWA 3 valdymo vienetui, žr. pirmiau) išaugo iki maždaug 13 800 veislinių porų, todėl padidėjo konfliktai su žemės ūkiu. Šiaurinės deltos teritorija tradiciškai yra pagrindinis Nyderlandų populiacijos centras – joje laikosi apie pusė šių paukščių.

Žala žemės ūkio pasėliams ir pievoms, kurią Šiaurinės deltos teritorijoje daro baltaskruostės berniklės, padidėjo. Kompensacijas ūkininkams už pasėlius, įvertintus kaip pažeistus žąsų, moka Nyderlandų „Faunos fondas“ (anksčiau „Medžiojamosios faunos fondas“), jis kompensuoja pasėlių derliaus nuostolius, pirmosios žolės pjūties silosui nuostolius, konkurenciją su ganomais gyvuliais ir išmynimo poveikį šlapiu oru. Kompensacija mokama tik tuomet, kai ūkininkai jau yra bandę baidyti žąsis iš savo žemės.

([17]) Seltmann, M. W., Ylitalo, A. K., Piironen, A., Store, R., Heikkinen, J., Heim, W., Piha, M., Seimola, T., Laaksonen, T., Forsman, J. T. 2025. Arctic migrating barnacle geese utilize accommodation fields in a new agricultural staging area. *Journal of Applied Ecology* 62(2):317-328.

([18]) Van der Jeugd, H. P., Kwak, A. 2017. Management of a Dutch resident barnacle goose *Branta leucopsis* population: How can results from counts, ringing and hunting bag statistics be reconciled? *Ambio* 46(Supplement 2): 251-261.

Nuo 2005 m. deltos teritorijoje pagal licenciją leidžiama išimties tvarka šaudyti baltaskruostes bernikles kaip kraštutinė priemonė žąsims baidyti nuo pažeidžiamų pasėlių ir vietinės populiacijos dydžiui mažinti. Šiaurinės deltos teritorijoje pagal šią nukrypti leidžiančią nuostatą nušautų paukščių skaičius padidėjo nuo 377 paukščių 2005 m. iki 5 324 paukščių 2014 m.

Šaudymo pagal nukrypti leidžiančią nuostatą poveikis buvo stebimas atliekant vasarinius paukščių ir lizdų skaičiavimus bei vertinant išgyvenamumo rodiklius, nustatytus žieduojant paukščius ir pakartotinai juos stebint. Nepaisant kasmetinio 15–25 proc. žąsų pašalinimo ir 79 proc. suaugusių paukščių bei 67 proc. jauniklių išgyvenamumo rodiklių – palyginti su natūraliu 96 proc. abiejų amžiaus klasių išgyvenamumu – populiacijos dydis 2007–2014 m. laikotarpiu beveik padvigubėjo ir pasiekė apie 28 000 individų.

Šaudymas gali būti mažiau veiksmingas dėl neproporcingai didelio nesubrendusių, po perėjimo laikotarpio esančių paukščių ir žiemą iš kitų populiacijų atskrendančių individų sumedžiojimo. Nesubrendusios žąsys pasižymi didesniu natūraliu mirtingumu, ypač pirmąją žiemą, todėl daugelis nušautų paukščių tikriausiai vis tiek būtų nugaišę natūraliai. Be to, atskrendančių žąsų iš kitų populiacijų žudymas yra neveiksmingas, jeigu tikslas yra kontroliuoti vietinius žalą darančius paukščius.

Siekiant optimalaus adaptyviojo valdymo, labai svarbus suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas.

7. **Pranešimų apie nukrypti leidžiančias nuostatas teikimas**

Skaidrus pranešimų apie nukrypti leidžiančias nuostatas ir koordinuotą individų pašalinimą iš populiacijos teikimas yra būtinas siekiant stiprinti suinteresuotųjų subjektų pasitikėjimą ir užtikrinti tarptautinių susitarimų laikymąsi. Todėl Komisija sukūrė internetines nukrypti leidžiančių nuostatų duomenų peržiūros priemones ([19]). Jose pateikiama išsami informacija apie valstybių narių kasmet pateikiamas nukrypti leidžiančias nuostatas, taip pat statistika apie šių pranešimų išsamumą:

— Nukrypti leidžiančių nuostatų ir išimčių, taikomų rūšių apsaugai visoje ES, apžvalga;

— Atskiros nukrypti leidžiančios nuostatos ir išsami informacija apie jas ir

— Nacionalinių ataskaitų apie nukrypti leidžiančias nuostatas ir išimtis duomenų išsamumas.

8. **Papildoma informacija**

Daug informacijos apie Paukščių direktyvoje numatytas apsaugos priemones pateikiama Komisijos tinklalapyje: https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive_en?prefLang=lt.

Kiti naudingi informacijos šaltiniai:

— *International Single Species Management Plan for the Barnacle Goose (Russia/Germany & Netherlands Population East Greenland/Scotland & Ireland Population Svalbard/South-west Scotland Population)* (priimta AEWA MoP 7);

— Europos žąsų valdymo platforma – joje pateikiamas visas dokumentų, susijusių su tarptautinėmis diskusijomis ir sprendimais dėl adaptyviojo migracijos kelių valdymo programų, skirtų trims baltaskruostės berniklės populiacijoms, archyvas (žr. toliau pateiktą 1 priedėlį). Joje taip pat pateikiamas ilgas atitinkamų recenzuotų mokslinių publikacijų sąrašas, prieinamas čia, ir

— *Goose management: from local to flyway scale* – specialus žurnalo *Ambio* numeris, kuriame pateikiama daug straipsnių apie žąsų valdymo konfliktus ir jų sprendimus.

([19]) Leidžiančių nukrypti nuostatų ir išimčių lentelė | Europos aplinkos agentūra.

II PRIEDAS

Nukrypti leidžiančių nuostatų pagal Paukščių direktyvos 9 straipsnį taikymas didžiajam kormoranui

1. **Bendrosios aplinkybės**

ES aptinkamos trys kormoraninių (*Phalacrocoracidae*) šeimos rūšys: kuoduotasis kormoranas (*Gulosus aristotelis*, anksčiau – *Phalacrocorax aristotelis*), nykštukinis kormoranas (*Microcarbo pygmaeus*, anksčiau – *Phalacrocorax pygmaeus*) ir didysis kormoranas (*Phalacrocorax carbo*). Pirmosios dvi rūšys dėl nepalankios jų apsaugos būklės yra įtrauktos į Paukščių direktyvos I priedą. Didysis kormoranas – dažnai tiesiog vadinamas kormoranu – yra plačiau paplitęs ir nuo 1997 m. nebėra įtrauktas į Paukščių direktyvos I priedą ([1]), todėl nėra pareigos šiai rūšiai steigti specialias apsaugos teritorijas.

Kaip ir visoms laukinių paukščių rūšims, natūraliai paplitusioms europinėje valstybių narių teritorijoje, didžiajam kormoranui (*Phalacrocorax carbo*) taikomas bendras apsaugos režimas, nustatytas Paukščių direktyvos 5, 6 ir 8 straipsniuose. Pastaraisiais dešimtmečiais dėl bendro Paukščių direktyvos apsaugos priemonių, akvakultūros plėtros ir kitų veiksnių poveikio didžiųjų kormoranų skaičius Europoje išaugo ([2]). Būdami bendruomeniški paukščiai, perintys kolonijose netoli pagrindinių savo maisto šaltinių, didieji kormoranai pradėjo kelti konfliktų tiek su versline ir mėgėjų žvejyba, tiek su akvakultūra, nes daro poveikį žuvims ir konkuruoja dėl jų, taip pat gali neigiamai veikti ypač saugotinas žuvų rūšis ir kelti konfliktų su kitu komerciniu ar rekreaciniu vandens telkinių naudojimu.

Siekdama padėti valstybėms narėms spręsti konfliktus tarp didžiųjų kormoranų ir žvejybos sektoriaus, Komisija ėmėsi keleto iniciatyvų:

— 2011 m., Europos Parlamento prašymu, Komisija pradėjo ES kormoranų platformos veiklą, daugiausia remdamasi ankstesniu, 2004–2008 m. ES finansuotu INTERCAFE projektu, kuriame glaudžiai bendradarbiauta su pagrindiniais suinteresuotaisiais subjektais, siekiant išsamiai ištirti įvairius didžiųjų kormoranų keliamus konfliktus. INTERCAFE mokslinių tyrimų tinkle parengta keletas ataskaitų dėl kormoranų ir žvejybos sektoriaus konfliktų, pagrįstų išsamiais įvairių buveinių ir žvejybos atvejų tyrimais Į šiuos atvejų tyrimus buvo įtrauktas kormoranų valdymo „priemonių rinkinys“, skirtas padėti užkirsti kelią kormoranų keliamoms problemoms Europos žuvininkystėje ir jas mažinti; juo gali naudotis valdžios institucijos ir suinteresuotieji subjektai. Visi dokumentai prieinami adresu https://www.ceh.ac.uk/our-science/projects/intercafe-information.

— ES kormoranų platformoje parengta keletas apžvalginių dokumentų apie didžiųjų kormoranų paplitimą, arealą, ekologiją, populiacijos būklę ir tendencijas, taip pat jų sąveiką su žuvimis, žvejyba bei akvakultūra ir kormoranų ir žvejybos sektoriaus konfliktų valdymą. Dokumentai buvo atnaujinti 2024 m. ir yra prieinami Komisijos tinklalapyje, skirtame Paukščių direktyvai ([3]). Nors kai kurie elementai trumpai apibendrinami toliau, tinklalapyje pateikti dokumentai yra išsamūs šaltiniai, kuriais galima naudotis sprendžiant šiuos konfliktus.

— 2013 m. Komisija paskelbė rekomendacinį dokumentą „Didysis kormoranas – nukrypti leidžiančių nuostatų taikymas pagal Paukščių direktyvos 9 straipsnį“ ([4]), parengtą remiantis visa surinkta informacija, sukaupta patirtimi ir Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimais dėl Paukščių direktyvos 9 straipsnio taikymo.

Šis priedas pakeičia ir atnaujina ankstesnes, 2013 m. paskelbtas rekomendacijas ir yra rekomendacijų dėl bendros paukščių rūšių apsaugos sistemos pagal Paukščių direktyvą dalis. Jame konkrečiai aptariamas nukrypti leidžiančių nuostatų taikymas siekiant spręsti konfliktus tarp didžiojo kormorano ir žmogaus veiklos. Priede pateikiama trumpa rūšies populiacijos dydžio ir tendencijų, jos teisinio statuso ir susijusių konfliktų pobūdžio, taip pat galimų sprendimų apžvalga. Toliau jame išdėstomi veiksmai, kaip taikyti Paukščių direktyvos 9 straipsnyje numatytas nukrypti leidžiančias nuostatas.

([1]) 1997 m. liepos 29 d. Komisijos direktyva 97/49/EB, iš dalies keičianti Tarybos direktyvą 79/409/EEB dėl laukinių paukščių apsaugos (OL L 223, 1997 8 13, p. 9, ELI: http://data.europa.eu/eli/dir/1997/49/oj).

([2]) https://circabc.europa.eu/ui/group/e21159fc-a026-4045-a47f-9ff1a319e1c5/library/b32b1896-aa4b-492b-af20-28f43cfe5bd4/details.

([3]) https://environment.ec.europa.eu/topics/nature-and-biodiversity/birds-directive_en?prefLang=lt.

([4]) European Commission: Directorate-General for Environment and N2K Group EEIG, *Great cormorant – Applying derogations under article 9 of the birds directive 2009/147/EC*, Publications Office, 2013, https://data.europa.eu/doi/10.2779/56719.

2. **Didysis kormoranas ES**

Europoje aprašyti du didžiojo kormorano porūšiai. *Phalacrocorax carbo carbo* – atlantinis porūšis – gyvena palei Atlanto vandenyno pakrantę ir peri beveik išimtinai uolėtose Islandijos, Norvegijos, Jungtinės Karalystės, Airijos ir Vakarų Prancūzijos pakrantėse. Pastaraisiais metais vis daugiau paukščių persikelia į žemynines teritorijas žiemoti ir maitintis gėlavandenėse buveinėse, taip pat vis ilgiau jose užsibūna prieš grįždami perėti į pakrantę.

Phalacrocorax carbo sinensis – kontinentinis porūšis – aptinkamas nuo Vakarų Europos per visą Aziją iki Kinijos ir Indijos. Jis visada naudojosi tiek vidaus vandenų, tiek pakrančių vietomis perėjimui ir maitinimuisi. Jį galima aptikti įvairiausiose šlapynių buveinėse: pakrančių šlapynėse, vidaus ežeruose ir didelėse žemumų upių sistemose, taip pat žuvininkystės tvenkiniuose ir ūkiuose, žmogaus sukurtuose žvyro karjeruose ir atviruose vandens telkiniuose.

Per pastaruosius kelis dešimtmečius *P. carbo sinensis* porūšio individų skaičius reikšmingai padidėjo, o *P. carbo carbo* populiacija augo nuosaikiau, kai kuriose vietose netgi sumažėjo.

Dėl to, kad kai kurie atlantinio porūšio paukščiai vis daugiau laiko praleidžia žemyninėse teritorijose, ir dėl kontinentinio porūšio gausėjimo dabar vidaus vandenų vietovėse aptinkama daugiau abiejų porūšių paukščių. Šiose vietose abu porūšiai dažnai susitinka, o kartais tai lemia ir tarpusavio kryžminimąsi.

Kormoranams būdingi sudėtingi migracijos modeliai. Kitaip nei daugelis kitų migruojančių paukščių, jie ne visi migruoja tuo pačiu metu ir ne į tas pačias teritorijas. Jų migracijos įpročiai iš dalies priklauso nuo perinčios kolonijos geografinės padėties. Daugelis paukščių iš šiaurinių šalių ir Vidurio Europos žiemą migruoja į pietus. Tačiau atstumai labai skiriasi net tarp tos pačios kolonijos individų ir taip pat priklauso nuo žiemos atšiaurumo. Vieni paukščiai migruoja tik apie 100 kilometrų į pietus, o kiti perskrenda Vidužemio jūrą ir pasiekia Šiaurės Afrikos pakrantę.

Remiantis naujausia visos Europos perinčių kolonijų apskaita, atlikta 2012 m., kurią koordinavo IUCN / *Wetlands International* kormoranų tyrimų grupė ir kuriai finansavimas buvo skirtas pagal EU CORMAN projektą ([5]), apskaičiuota, kad kontinentinio porūšio *P. carbo sinensis* perinti populiacija vakarinėje Palearktikoje – apimančioje Europą į vakarus nuo Uralo, dalį Artimųjų Rytų ir Šiaurės Afrikos – sudarė 370 000 perinčių porų. Tačiau iš jų tik 214 800 perinčių porų buvo ES 28 ([6]) teritorijoje, dauguma jų perėjo šalyse, besiribojančiose su Baltijos jūra, o didžioji likusios dalies perėjo Rusijoje ir Ukrainoje. Taip pat buvo 16 000 atlantinio porūšio *P. carbo carbo* perinčių porų (tik trijose ES 28 valstybėse narėse: Prancūzijoje, Airijoje ir Jungtinėje Karalystėje).

Remiantis ataskaitomis pagal Paukščių direktyvos 12 straipsnį (už 2013–2018 m. laikotarpį) ([7]), *P. carbo sinensis* porūšio perinti populiacija ES 28 buvo įvertinta 220 000–272 000 perinčių porų. Laikoma, kad daugumoje valstybių narių, kuriose šio porūšio kormoranai peri, jų trumpalaikė ir ilgalaikė populiacijos tendencija yra stabili arba teigiama.

P. carbo sinensis skaičiaus didėjimą tikriausiai lėmė kelių veiksnių derinys, įskaitant jų teisinę apsaugą nuo ankstesnio persekiojimo, svarbiausių perėjimo vietų apsaugą, dichlordifeniltrichloretano (DDT) ir kitų biologiškai besikaupiančių pesticidų naudojimo sumažėjimą, švelnesnes žiemas ir lengvesnį maitinimosi buveinių prieinamumą ([8]).

ES 28 teritorijoje perinti *P. carbo carbo* porūšio populiacija buvo įvertinta 13 910 perinčių porų; trumpuoju laikotarpiu Prancūzijoje ir Jungtinėje Karalystėje nustatyta neigiama tendencija, o Airijoje – teigiama trumpalaikė tendencija. Naujausioje, 2015–2021 m. atliktoje, didelės apimties tarptautinėje Jungtinės Karalystės ir Airijos jūrinių paukščių apskaitoje nurodytas didžiausias bendras skaičius – 13 330 perinčių porų, o tai rodo nedidelį padidėjimą abiejose šalyse.

Šiuo metu valstybės narės teikia naujas 12 straipsnio ataskaitas už 2019–2024 m. laikotarpį. Remiantis preliminariu pateiktų duomenų vertinimu, *P. carbo sinensis* perinti populiacija vertinama nuo 287 000 iki 323 000 porų.

([5]) http://cormorants.freehostia.com.
([6]) Prieš Jungtinei Karalystei išstojant iš Europos Sąjungos.
([7]) European Commission (2020) Article 12 Web Tool (2013-2018): Population status and trends at the EU and Member State levels [internete]. https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/.
([8]) Christof Herrmann, Thomas Bregnballe, Kjell Larsson, Meelis Leivits, Pekka Rusanen, „Population development of Baltic Bird Species: Great Cormorant (*Phalacrocorax carbo sinensis*)“ (2018).

3. **Didžiojo kormorano teisinės apsaugos statusas**

Didžiajam kormoranui taikoma bendroji apsaugos sistema pagal Paukščių direktyvą, konkrečiai jos 5 straipsnį. Tyčinis didžiųjų kormoranų gaudymas ir žudymas, reikšmingas jų trikdymas, ypač veisimosi laikotarpiu, jų lizdų naikinimas ar kiaušinių paėmimas yra draudžiami ir valstybių narių gali būti leidžiami tik laikantis Direktyvos 9 straipsnyje nustatytos nukrypti leidžiančių nuostatų sistemos. Didysis kormoranas nėra įtrauktas nei į Direktyvos I priedą, kuriame nurodytos rūšys, kurioms taikomos specialios apsaugos priemonės, nei į II priedą, kuriame nurodytos rūšys, kurias galima medžioti.

Kalbant apie tarptautinius susitarimus, didysis kormoranas yra įtrauktas į Berno konvencijos III priedėlį – saugomas faunos rūšis. Todėl jis nėra griežtai saugoma rūšis, o tai leidžia reguliuoti jo naudojimą. Šiai rūšiai taip pat taikomas Susitarimas dėl Afrikos ir Eurazijos migruojančių vandens paukščių (AEWA). Ji įtraukta į Susitarimo 3 priedo 1 lentelės C skilties 1 kategoriją, o tai reiškia, kad jos populiacija viršija maždaug 100 000 individų, todėl šiai rūšiai galėtų būti labai naudinga tarptautinė bendradarbiavimo sistema.

4. **Paukščių direktyvos 9 straipsnis ir jo taikymas didžiajam kormoranui**

Didysis kormoranas, kaip ir visi natūraliai laukinėje gamtoje ES teritorijoje gyvenantys paukščiai, yra saugomas pagal Paukščių direktyvą, o jo apsaugą reglamentuoja 5, 6 ir 8 straipsniai. 9 straipsnis leidžia valstybėms narėms taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas, t. y. nukrypti nuo 5 straipsnyje nustatytų draudimų, jeigu įvykdomos trys sąlygos:

— nėra kito priimtino sprendimo,

— taikoma viena iš 9 straipsnio 1 dalies a, b arba c punkte nurodytų priežasčių ir

— įvykdomi 9 straipsnio 2 dalies techniniai reikalavimai.

Valstybėms narėms nereikia konsultuotis su Komisija prieš taikant nukrypti leidžiančias nuostatas. Tačiau, kaip minimali koordinavimo priemonė ir grįžtamojo ryšio mechanizmas, jų yra kasmet Europos Komisijai siunčiama ataskaita dėl visų nukrypti leidžiančių nuostatų, priimtų pagal 9 straipsnį. Ataskaitose šios leidžiančios nukrypti nuostatos pagrindžiamos remiantis Direktyvos reikalavimais. Praktiškai tai reiškia, kad dėl nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo neturi susidaryti tokia padėtis, kad didžiųjų kormoranų populiacija ir paplitimo arealas sumažėtų tiek, kad populiacija taptų negyvybinga arba nebūtų palaikoma patenkinamo lygio.

Valstybės narės visapusiškai naudojasi leidžiančių nukrypti nuostatų galimybėmis, siekdamos spręsti konfliktus tarp kormoranų ir žuvininkystės sektoriaus. Yra reikšmingų skirtumų, kaip tai daroma – tiek taikomų metodų, tiek vietovių, kuriose nukrypti leidžiančios nuostatos taikomos kaip konfliktų valdymo priemonė, požiūriu. Kai kurios valstybės narės šiomis nukrypti leidžiančiomis nuostatomis naudojasi plačiai, įskaitant priemones, taikomas perinčių paukščių kolonijose, o kitos valstybės narės jų netaiko ([9]).

Dauguma nukrypti leidžiančių nuostatų patvirtinama siekiant leisti tikslingai žudyti arba gaudyti paukščius bet kokiu metodu (tai, kas draudžiama pagal 5 straipsnio a punktą). Kormoranų šaudymas paprastai atliekamas kaip baidymo priemonės dalis, siekiant sustiprinti kitas atgrasomąsias priemones, laikinai sumažinti konkrečioje vietoje besimaitinančių atskirų paukščių skaičių ir koreguoti jų populiacijos lygį pagal 9 straipsnio reikalavimus. Tačiau praktikoje paukščių žudymas kelia problemų, nes negyvus paukščius labai dažnai pakeičia kiti. Tai ypač būdinga vietovėms, esančioms kormoranų migracijos keliuose, ypač rudenį ir žiemą. Taip gali būti ir kitais metų laikais, jeigu kormoranai laisvai juda tarp skirtingų vietovių.

Nukrypti leidžiančios nuostatos taip pat plačiai taikomos siekiant leisti tyčia naikinti ar pažeisti jų lizdus ir kiaušinius arba šalinti jų lizdus (tai, kas draudžiama pagal 5 straipsnio b punktą). Lizdų ar kiaušinių naikinimas gali sumažinti paukščių veisimosi rezultatus, todėl veisimosi sezono pabaigoje turėtų būti mažiau jauniklių, mažiau vyresnių paukščių, žiemą aplankančių žuvininkystės ūkius, ir vėliau – mažiau suaugusių paukščių, kurie perės. Tačiau kormoranai pasižymi lanksčia veisimosi elgsena, o jų populiacijos yra gana atsparios mirtingumui. Pavyzdžiui, kormoranai gali iš naujo susisukti lizdus ir padėti naujas kiaušinių dėtis.

Šiame skirsnyje parodoma, kaip trys nukrypti leidžiančių nuostatų taikymo sąlygos gali būti taikomos didžiojo kormorano atveju. Jame atskleidžiama, kokiu mastu ir kokių dažniausių rūšių nukrypti leidžiančiomis nuostatomis naudojasi valstybės narės.

([9]) https://www.eea.europa.eu/en/analysis/maps-and-charts/overview-of-derogations-and-exceptions-dashboards.

1 sąlyga. Priimtinos alternatyvos nebuvimas

9 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad valstybės narės nuo 5–8 straipsnių reikalavimų gali nukrypti tik „jei nėra jokio kito priimtino sprendimo“. Tai reiškia, kad svarstoma priemonė negali būti grindžiama 9 straipsnyje numatytais nukrypti leidžiančių nuostatų pagrindais, jeigu jos nurodomas tikslas galėtų būti pasiektas kitu „priimtinu“ būdu, kuris yra arba a) teisėtas pagal Paukščių direktyvą, net jei jam gali reikėti atskiros nukrypti leidžiančios nuostatos, arba b) mažiau žalingas, atsižvelgiant į 5 straipsnyje nustatytus draudimus ir Direktyvos tikslus.

Yra daug alternatyvių sprendimų arba priemonių, kurias galima taikyti siekiant užkirsti kelią konfliktui tarp didžiojo kormorano ir žuvininkystės bei žuvų rūšių vietos lygmeniu arba jį sumažinti. Pirmenybė turėtų būti teikiama metodams, kurie leidžia išvengti poreikio taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas, nebent, remiantis ankstesne patirtimi, tokį sprendimą galima atmesti arba jo įgyvendinimas būtų neproporcingas, palyginti su nauda apsaugai, kurią jis duotų. Todėl alternatyvų paieška turėtų apsiriboti tomis priemonėmis, kurių veiksmingumo konkrečioje situacijoje galima pagrįstai tikėtis, remiantis geriausiomis turimomis mokslinėmis žiniomis.

Prevencinių priemonių pavyzdžiai:

— **Kormoranų baidymas** nuo žuvininkystės objekto. Šis metodas grindžiamas tuo, kad kormoranai pakankamai išgąsdinami garsinėmis ar vaizdinėmis atgrasymo priemonėmis, kad persikeltų į kitą maitinimosi vietą. Baidymo metodų veiksmingumas priklauso nuo to, ar atgrasymo priemonės yra pakankamai bauginančios, kad kormoranai pasitrauktų kitur, ir nuo to, ar yra „geresnė“ alternatyvi vieta, į kurią jie galėtų persikelti. Pagrindinis trūkumas yra tas, kad kormoranai galiausiai – ir dažnai gana greitai – supranta, jog realaus pavojaus nėra, pripranta prie garsų, vaizdų ar kvapų ir pradeda juos ignoruoti. Vis dėlto yra patikimų įrodymų, kad paukščiai nuosekliai baidosi žmogaus buvimo, jeigu suvokia, kad žmonės siejami su pavojumi. Baidymo metodai veiksmingiausi mažuose vandens telkiniuose, todėl didesniuose telkiniuose jie gali būti nepakankamai veiksmingi arba neproporcingi kaip prevencinė priemonė. Be to, nemirtinų priemonių baidymo poveikį galima sustiprinti derinant jas su ribota kontrole žudymu, kuriai taikyti turi būti suteiktos nukrypti leidžiančios nuostatos.

— **Žuvų apsauga naudojant atitvėrimo priemones**, neleidžiančias kormoranams jų pasiekti. Šios priemonės grindžiamos tinklų ir virš vandens įrengtų vielų naudojimu, siekiant neleisti kormoranams pasiekti žuvų. Jos geriausiai veikia tada, kai žuvys yra sutelktos palyginti nedideliuose plotuose. Šios priemonės idealiai tinka sausumoje įrengtiems tvenkiniams arba pratekamųjų baseinų žuvininkystės ūkiams, kuriuose tinklinės užtvaros gali būti įrengtos nuolat. Kitose vietose, pavyzdžiui, žuvų auginimo narvuose atviruose vandens telkiniuose, nuo plėšrūnų saugantys tinklai gali būti kabinami kaip uždangos arba kaip visiški povandeniniai aptvarai, kad nardantys paukščiai negalėtų pasiekti narvo tinkliniame maiše laikomų žuvų išteklių. Tokiose vietose gali būti įmanoma pasinaudoti tuo, kad kormoranams paprastai reikia gana ilgo atstumo pakilimui ir nusileidimui. Išdėsčius vielas, virves ar tinklines užtvaras virš vandens, galima apsunkinti arba net padaryti neįmanoma kormoranams nutūpti ant vandens paviršiaus ar nuo jo pakilti. Didesniuose vandens telkiniuose visiškas atitvėrimas yra sudėtingesnis ir gali būti nepraktiškas.

— **Žuvų išteklių valdymo metodai**, skirti sumažinti žuvų prieinamumą kormoranams. Šios priemonės grindžiamos tuo, kad kormoranai turi rinktis, kur maitintis. Siekdami patenkinti kasdienį maisto poreikį, jie turi suderinti kelis veiksnius. Tai apima tai, ar paukštis netenka svorio, ar jo priauga, t. y. paukščio kūno būklę; aplinkos sąlygas, nes šaltesniais ir drėgnesniais laikotarpiais reikia daugiau maisto ir energijos; metinio ciklo etapą, pavyzdžiui, migracijos laikotarpius, veisimosi sezoną ar žiemojimą; jauniklių skaičių ir jų amžių, taip pat atstumus tarp tupėjimo vietų ar kolonijų ir maitinimosi vietų. Maitinimosi vietos pasirinkimas taip pat priklauso nuo tinkamų galimų maitinimosi vietų prieinamumo, skaičiaus ir kokybės. Aukštos kokybės maitinimosi vieta yra tokia vieta, kurioje užtikrinama nerizikinga ir netrikdoma prieiga bei maitinimasis, o joje gausu palyginti lengvai pagaunamų žuvų. Žuvų išteklių valdymo metodais siekiama pakeisti kormoranams prieinamų maitinimosi galimybių kokybę, stengiantis padaryti žuvis sunkiau pagaunamas. Pagrindinis principas yra tas, kad jeigu žuvis sunku pagauti, paukščiai gali rinktis maitintis kituose vandens telkiniuose, kur žvejoti lengviau. Pavyzdžiui, tais atvejais, kai žuvininkystės valdytojai gali kontroliuoti žuvų įveisimo režimus, yra keletas galimybių, kurios galėtų sumažinti žuvų nuostolius ir padaryti vietas mažiau patrauklias besimaitinantiems kormoranams. Kai kurių priemonių pavyzdžiai:

  — *Žuvų įveisimo atidėjimas didžiausio kormoranų buvimo laikotarpiais*

    Ši priemonė gali būti veiksminga ten, kur kormoranų gausa pasižymi aiškiais sezoniniais pikais, pavyzdžiui, žiemojimo ar migracijos laikotarpiais. Sumažinus žuvų prieinamumą tuo metu, kai kormoranų daromas spaudimas yra didžiausias, žuvininkystės ūkiai ir įžuvinimo vietos tampa mažiau patraukliomis maitinimosi teritorijomis. Kelių valstybių narių duomenys rodo, kad sumažėjus maitinimosi efektyvumui kormoranai gali persikelti į alternatyvias vietas. Tačiau šiam metodui būtinas lankstumas planuojant įžuvinimą, todėl jis gali būti įgyvendinamas ne visuose žuvininkystės objektuose.

— *Žuvų įveisimas dažnais intervalais ir keliose vietose*

Išskaidytas ir etapais vykdomas įžuvinimas sumažina maitinimosi galimybių nuspėjamumą ir naudą kormoranams. Mažesnių žuvų kiekių išleidimas keliose vietose sumažina vietinį grobio tankį, o tai savo ruožtu mažina paskatą kormoranams telktis. Ši priemonė plačiai laikoma geroji praktika ekstensyviosios žuvininkystės ūkiuose ir upėse, ypač kai ji derinama su buveinių sudėtingumu, kuris riboja žuvų matomumą.

— *Didesnių žuvų, kurios mažiau pažeidžiamos plėšrūnų, įveisimas*

Kormoranai pirmiausia taikosi į mažesnes, lengviau pagaunamas žuvis. Įžuvinimas didesnių dydžio klasių žuvimis gali reikšmingai sumažinti tiesioginius nuostolius dėl plėšrūnų, ypač stovinčiuose vandenyse ir žuvininkystės tvenkiniuose. Nors tai gali padidinti įžuvinimo kaštus, vietovėse, kuriose plėšrūnų daromas spaudimas yra didelis, ilgalaikėje perspektyvoje tai dažnai laikoma ekonomiškai veiksminga priemone.

— **Buveinių modifikavimo metodai**, skirti sumažinti žuvų prieinamumą kormoranams, pavyzdžiui, galimų tupėjimo ir tupėjimo vietų pašalinimas prie jautrių vandens telkinių (pvz., nudžiūvusių medžių ar dirbtinių konstrukcijų), siekiant atgrasyti kormoranus nuo buvimo arti žuvų išteklių, arba žuvų slėptuvių kūrimas įrengiant povandenines konstrukcijas, augaliją ar dirbtines slėptuves, kuriose žuvys gali pasislėpti, mažina kormoranų maitinimosi efektyvumą ir padeda žuvims išvengti plėšrūnų. Buveinių kompleksiškumo didinimas, pavyzdžiui, gerinant nerštavietes ar formuojant gilesnes pakrantes, taip pat suteikia žuvims daugiau vietų pasitraukti nuo kormoranų. Šios priemonės yra pirmiau aprašytų žuvų išteklių valdymo metodų tąsa. Jomis siekiama, kad vietovės būtų mažiau patrauklios kormoranams tupėti, perėti ar maitintis. Nors jos niekada visiškai nesustabdys kormoranų tupėjimo, perėjimo ar maitinimosi, konkrečiose vietovėse jos gali sumažinti arba panaikinti kormoranų buvimą ir užkirsti kelią paukščių įsikūrimui teritorijoje. Neleidžiant kormoranams įsirengti tupėjimo vietos, galima sustabdyti jų pritraukimą į teritoriją dėl kitų paukščių buvimo arba užkirsti kelią vėlesniems bandymams perėti.

— **Finansinės paskatos**, skatinančios toleruoti kormoranus vandens telkiniuose, arba kompensacijos ekonominiams nuostoliams padengti (žr. 1 atvejo analizę).

Tačiau jeigu, įgyvendinus prevencines priemones, vis dar išlieka prieštaravimas Paukščių direktyvos 5 straipsnio nuostatoms, pavyzdžiui, taikant nemirtinų ir mirtinų metodų derinį, reikėtų taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą.

2 sąlyga. Nukrypti leidžiančios nuostatos taikymo priežastis

Remiantis nukrypti leidžiančių nuostatų ataskaitomis, kurias valstybės narės kasmet teikia Europos Komisijai, dažniausiai valstybių narių nurodomos priežastys išduoti leidimus taikyti nukrypti leidžiančias nuostatas dėl didžiojo kormorano yra siekis užkirsti kelią didelei žalai žuvininkystei, įskaitant akvakultūrą, miškams ir vandenims, taip pat siekis apsaugoti florą ir fauną (9 straipsnio 1 dalies a punktas).

a. Nukrypti leidžiančios nuostatos, skirtos užkirsti kelią didelei žalai žuvininkystei

Didžiųjų kormoranų skaičiaus augimas lėmė pranešamų konfliktų su žuvininkyste ir akvakultūra padidėjimą, daugiausia todėl, kad daugelis vandens telkinių, kuriuose kormoranai linkę maitintis, kartu yra ir tiesioginio žmonių intereso objektai – pavyzdžiui, verslinės žvejybos vietos, žuvų ūkiai (ekstensyvūs ir intensyvūs), taip pat mėgėjų žvejyba natūraliose, pusiau natūraliose ar dirbtinėse vandens buveinėse. Žuvininkystė vykdoma gėluosiuose vandenyse, įskaitant žuvininkystės tvenkinių sistemas ir natūralius ežerus, apsūriuose vandenyse, pavyzdžiui, pakrančių šlapynėse, ir jūrų teritorijose, pavyzdžiui, pakrančių zonose. Tačiau kormoranų plėšrumas dažnai yra tik vienas iš daugelio veiksnių, šiuo metu darančių poveikį žuvų ištekliams šiose teritorijose.

Paukščių direktyvoje neskiriamos skirtingos žuvininkystės kategorijos, pavyzdžiui, verslinė ar mėgėjų žvejyba. Tačiau šiame kontekste sąvoka „žuvininkystė“ apima:

— žuvų gaudymo, perdirbimo ir pardavimo pramonę arba vietą, kurioje tai vykdoma,

— vietą, kurioje žuvys auginamos pardavimui (akvakultūra),

— mėgėjų žvejybą.

Mėgėjų žvejybos sąvoka visų pirma apima ne tik laisvalaikio žvejybos vietas, bet ir meškeriotojų klubus bei komercinius „pagauk ir pasiimk“ tipo žvejybos telkinius.

Konfliktai tarp kormoranų ir verslinės žvejybos taip pat yra labai sudėtingi ir dinamiški. Tokių konfliktų laikas ir mastas labai skiriasi, nes Europoje kormoranų skaičius ir pasiskirstymas labai nevienodas, o paukščiai sezoniškai plačiu mastu juda tarp perėjimo ir žiemojimo vietų. Todėl konfliktai kyla skirtingu metų laiku, skirtingose vietose ir skirtingu geografiniu mastu, juose gali dalyvauti perintys, žiemojantys arba migruojantys paukščiai.

Be to, konfliktams įtakos turi ne tik sudėtingi kormoranų judėjimo modeliai, bet ir taip pat sudėtinga žuvų populiacijų dinamika, pavyzdžiui, nuo tankio priklausomas mirtingumas, taip pat sezoniniai ir metiniai išorės veiksnių svyravimai, tokie kaip oro sąlygos, ypač žiemos atšiaurumas, vandens taršos poveikis ir kompensacinių mechanizmų prieinamumas.

Šis būdingas sudėtingumas reiškia, kad kiekviena situacija yra skirtinga, o konfliktų vertinimas reikalauja individualaus požiūrio, atsižvelgiant į visą veiksnių spektrą. Konfliktų valdymas taip pat turėtų būti adaptyvus. Valdymo veiksmų laikas metų eigoje taip pat atlieka lemiamą vaidmenį nustatant, kiek šie veiksmai bus veiksmingi.

Reikėtų pabrėžti, kad tam, jog valstybė narė galėtų taikyti nukrypti leidžiančią nuostatą, būtina nustatyti, ar tikėtina žala laikytina „didele“. Šios Direktyvos nuostatos tikslas nėra užkirsti kelią nedidelės žalos grėsmei. Kad žala būtų laikoma „didele“, turi būti tikėtina, jog ji turės reikšmingą ekonominį poveikį žuvininkystei ir (arba) su žuvininkyste susijusiems rekreaciniams interesams.

Žalos rūšys

Žala žuvininkystei gali lemti tiesioginius arba netiesioginius ekonominius nuostolius, turto vertės sumažėjimą arba gamybinių išteklių praradimą. Ji taip pat gali lemti papildomus kaštus, pavyzdžiui, sugadintai įrangai pakeisti ir žuvų ištekliams atkurti. Rekreacinės žvejybos interesų atveju ji gali lemti ekonominius nuostolius, o ne vien tik neigiamai paveikti patį rekreacinį interesą, nebent toks poveikis turėtų ekonominių pasekmių, pavyzdžiui, sumažėtų žvejybos leidimų pardavimai.

Nuspėjamumas ir rizika

Jeigu žala dar **nepadaryta**, remiantis ankstesne patirtimi turėtų būti įvertinta, ar yra didelė tikimybė, kad žalos nebus. Be to, situacija turėtų būti susijusi su didele žala ekonominiam interesui, kuri viršija vien nepatogumus ar įprastą verslo riziką.

Įrodymai

Iš to, kas išdėstyta, matyti, kad žala turtui (jau padaryta arba tikėtina) turi būti faktiškai įrodyta. Atsižvelgiant į sunkumus, susijusius su žuvų išteklių dydžio kiekybiniu įvertinimu, ir į tai, kad kormoranų plėšrūniškumas gali greitai sumažinti žuvų išteklius, todėl išsamūs tyrimai prieš imantis veiksmų gali būti neįmanomi, gali prireikti greito ir pragmatiško sprendimo nustatant, ar žala yra didelė, pavyzdžiui, visus turimus įrodymus ir mokslines žinias panaudojančių nepriklausomų ekspertų įvertinimo. Tačiau, kai nukrypti leidžiančiai nuostatai pagrįsti remiamasi eksperto išvada, tokia eksperto išvada vis tiek turi būti moksliškai argumentuota, kad būtų pagrįsta; taip pat turi būti nustatyta, kad ekspertai neturi interesų konflikto. Ekonominė žala dažnai apskaičiuojama padauginant įvertintą kasdienį žuvininkystės tvenkiniuose esančių paukščių skaičių iš vidutinio per dieną vieno paukščio sulesamo žuvų kiekio. Kai tai aktualu, pavyzdžiui, kai tai nėra akivaizdu remiantis įvykiais atitinkamoje vietovėje, ornitologai arba kiti kvalifikuoti laukinės gyvūnijos ekspertai turėtų vykdyti stebėseną, kad būtų įvertintas kasdienis paukščių skaičius. Ligų plitimo kaštai, žmogaus darbo kaštai ir šaudmenų, skirtų šautuvams, naudojamiems paukščiams baidyti nuo žuvininkystės tvenkinių, išlaidos neturėtų būti įskaičiuojamos.

Prevencija

Reikėtų priminti, kad nukrypti leidžiančios nuostatos, priimamos pagal Paukščių direktyvos 9 straipsnio 1 dalies a punktą, yra skirtos didelės žalos prevencijai. Tai reiškia, kad nereikalaujama laukti, iki žala bus padaryta, ar įrodyti jau patirtą žalą. Vis dėlto būtina parodyti, kad žala, tikėtina, bus patirta. Turi būti tikimybė, kad žala bus patirta konkrečioje vietovėje ir bus pakankamai didelė. Ankstesni žalos atvejai gali būti naudojami siekiant parodyti, kad yra tikimybė, jog didelė žala pasikartos, arba, nesant ankstesnių atvejų, pakaks įrodyti, kad didelės žalos tikimybė yra didelė.

Tais atvejais, kai žala turi mažą ekonominį poveikį (tiek tiesioginį, tiek netiesioginį) arba jo visai neturi, su žala žuvininkystei susijusios nukrypti leidžiančios nuostatos vis tiek gali būti galimos „faunos ir floros apsaugos“ tikslais (žr. toliau pateiktą 1 intarpą). Taigi žalos vertinimas gali būti siejamas ne tik su poveikiu žuvininkystei, bet ir su paveikiamos rūšies ekologine svarba, pavyzdžiui, jei tai reta ar nykstanti rūšis.

1 intarpas. Praktinis vertinimas, ar žala yra „didelė“

Nors kormoranų biologija ir ekologija yra plačiai tyrinėtos moksliškai, praktinis kormoranų, žuvų ir žuvininkystės tarpusavio sąveikų supratimas tebėra sudėtingas. Žuvų nuostoliai gali būti kiekybiškai įvertinami žuvininkystės ūkiuose, tačiau patikimi vertinimai paprastai yra kur kas sudėtingesni didesnio masto žuvininkystės veiklos vietose ir kituose vandens telkiniuose.

Kai kurie tyrimai parodė, kad kormoranai gali daryti reikšmingą neigiamą poveikį žuvų ištekliams ir žuvininkystei – dėl to gali mažėti žuvų gausa ir biomasė. Tačiau kiti tyrimai taip pat parodė, kad vien kormoranų buvimas tam tikroje vietoje nebūtinai reiškia, jog daroma didelė žala.

Be to, neįmanoma nustatyti jokių fiksuotų, standartizuotų ribinių verčių, susijusių su populiacijos dydžiu arba pašalintos žuvų išteklių dalies proporcijomis ar rodikliais, kurios galėtų būti naudojamos kaip atskaitos taškas vertinant, ar atsiranda „didelė žala“.

Vis dėlto, siekiant pagrįsti nukrypti leidžiančias nuostatas, visada būtinas objektyvus, faktais pagrįstas vertinimas, susijęs su faktiniu kormoranų buvimu ir galimu jų poveikiu, atsižvelgiant ir į kitus veiksnius, darančius įtaką žuvų ištekliams.

Išsamesnė informacija apie žalos įrodymus pateikiama dokumente „Kormoranų, žuvų ir žuvininkystės sąveikos“, kuriame taip pat pateikiamos nuorodos į konfliktų žuvininkystėje atvejų tyrimus, susijusius su skirtingais žuvininkystės sektoriais ir vandens buveinėmis; https://circabc.europa.eu/ui/group/e21159fc-a026-4045-a47f-9ff1a319e1c5/library/ab7d8f27-fb1c-4117-8f66-36246abad59c/details.

b. Nukrypti leidžiančios nuostatos, skirtos užkirsti kelią didelei žalai miškams

Žala augmenijai ir medžiams paprastai atsiranda tada, kai yra didelė kormoranų kolonija arba nuolatinė didelė tupėjimo vieta, dėl kurios kaupiasi rūgštinės išmatos. Taikoma ta pati „didelės žalos“ samprata, kaip paaiškinta pirmiau, skirsnyje dėl didelės žalos žuvininkystei prevencijos. Pavyzdžiui, žalos dydį galima įrodyti tais atvejais, kai kyla grėsmė medžių naudojimui komerciniais tikslais. Vis dėlto nustatant žalos dydį taip pat reikėtų atsižvelgti į paveikto ploto dydį.

Kai žala neturi ekonominio poveikio – nei tiesioginio, kai mediena negali būti parduota, nei netiesioginio, kai daromas poveikis miško estetikai ir dėl to mažėja turizmas, – nukrypti leidžiančios nuostatos dėl žalos miškams ir augmenijai vis tiek gali būti taikomos „faunos ir floros apsaugos“ tikslais (žr. toliau).

c. Nukrypti leidžiančios nuostatos, skirtos užkirsti kelią didelei žalai vandeniui

Šis nukrypti leidžiančios nuostatos pagrindas turėtų būti taikomas tik tada, kai kormoranai padaro didelę žalą vandens telkinio komercinei paskirčiai, nesusijusiai su žvejyba. Pavyzdžiui, taip galėtų būti tam tikrose rekreacinei veiklai naudojamose teritorijose, kurioms gali būti daromas ekonominis poveikis dėl kormoranų sukeltos didelės žalos, pvz., dėl reikšmingo vandens telkinio kokybės pablogėjimo arba jo tinkamumo turizmui sumažėjimo dėl taršos kormoranų išmatomis. Jeigu nukrypti leidžiančios nuostatos dalykas susijęs su mėgėjų žvejybos veikla, jis turėtų būti nurodomas kaip „žala žuvininkystei“, o ne kaip „žala vandeniui“.

Taikoma ta pati „didelės žalos“ samprata, kaip aprašyta pirmiau, skirsnyje dėl didelės žalos žuvininkystei prevencijos. Pavyzdžiui, turistams, kuriuos traukia pakrančių teritorijų gamtos grožis, šios teritorijos gali pasirodyti nebe tokios patrauklios, kai jose apsigyvena kormoranai, taip pat dėl stipraus kvapo, sklindančio iš jų tupėjimo vietų. Vietos mastu mažėjanti nekilnojamojo turto vertė ir sumažėjęs turizmas bei rekreacija gali lemti ekonominius nuostolius vietos gyventojams ir įmonėms, kurių pajamos priklauso nuo turizmo.

Jeigu kormoranų koncentracija galėtų paveikti geriamojo vandens kokybę tam tikruose rezervuaruose, kaip nukrypti leidžiančios nuostatos pagrindas turėtų būti taikoma 9 straipsnio 1 dalies a punkto pirma įtrauka – visuomenės sveikatos ir saugos interesų tikslais.

d. Nukrypti leidžiančios nuostatos dėl floros ir faunos apsaugos

Ketvirtasis nukrypti leidžiančių nuostatų, taikomų pagal 9 straipsnio 1 dalies a punktą, pagrindas yra susijęs su floros ir faunos apsauga. Tokios nukrypti leidžiančios nuostatos taikymo pagrindas veikiausiai bus stipriausias tada, kai jis susijęs su retų arba nykstančių rūšių populiacijų išlaikymu, tačiau jis neapsiriboja vien tokiomis rūšimis.

Yra, pavyzdžiui, pranešimų apie kormoranų plėšrūniškumo daromą žalą europinių ungurių (*Anguilla anguilla*), lašišų (*Salmo salar*) jauniklių, marmurinių upėtakių (*Salmo marmoratus*), kiršlių (*Thymallus thymallus*) ištekliams (žr. toliau pateiktą 2 intarpą), taip pat kitoms žuvų rūšims, kurios yra saugomos ES arba nacionaliniu lygmeniu. Kiekvienas atvejis turėtų būti išsamiai įvertintas ir sprendimas turėtų būti priimamas remiantis kompetentingų institucijų rekomendacijomis. Sprendimai turėtų būti grindžiami geriausia turima moksline informacija apie ilgalaikį poveikį paveiktai populiacijai ar populiacijoms.

2 intarpas. Mokslinių tyrimų projektas „ProtectFish“

2024 m. pagal programą „Europos horizontas: moksliniai tyrimai ir inovacijos“ pradėtas naujas ES finansuojamas projektas „ProtectFish“, skirtas didžiojo kormorano populiacijai ir jos poveikiui upių žuvų rūšių, įtrauktų į Buveinių direktyvos sąrašus, populiacijoms analizuoti. Projekte, kuriame ypatingas dėmesys skiriamas upinių kiršlių populiacijoms, bus atliekami įvairūs lauko eksperimentai, peržiūrimi esami rezultatai ir organizuojamos konsultacijos, praktiniai seminarai bei interviu, siekiant įvertinti ir apibendrinti turimas žinias apie plėšrūnų poveikį saugomoms upių žuvims.

Plėšrūnų poveikio ir plėšrūnų kontrolės vaidmuo bus vertinamas upių ruožuose, kuriuos prižiūri šimtai savanorių. Trumpesniuose upių ruožuose bus tiriamas fizinių struktūrų, pavyzdžiui, tinklų ir natūralių struktūrų, poveikis žuvų išlikimui. Siekiant įvertinti plėšrūnų poveikį ES saugomoms žuvims, elektros žūklės duomenys bus naudojami kartu su laukinės gamtos kameromis, kad būtų galima stebėti ir skaičiuoti plėšrūnus bei grobį.

Projektą įgyvendinantį konsorciumą sudaro Austrijos, Belgijos, Čekijos, Danijos, Vokietijos, Italijos, Lenkijos ir Švedijos universitetai, mokslinių tyrimų institutai ir organizacijos. Projektą koordinuoja Danijos technikos universitetas.

Daugiau informacijos pateikiama https://protectfish.eu/.

3 sąlyga. 9 straipsnio 2 dalies techniniai reikalavimai

Pagal 9 straipsnio 2 dalį nukrypti leidžiančioje nuostatoje turi būti nurodytos gaudymo ar žudymo priemonės, įtaisai ir būdai. Kompetentinga institucija įgaliojama pareikšti, kad reikalaujamos sąlygos yra įvykdytos, ir nuspręsti, kokios priemonės, įtaisai ar būdai kokiu mastu ir kieno gali būti taikomi. Todėl yra galima įvairi konkreti tvarka ir laiko bei vietos aplinkybės, susiję su nukrypti leidžiančių nuostatų apribojimais. Vis dėlto visais atvejais turėtų būti nurodomas paukščių, kurie būtų nužudyti arba baidomi (o tai ypač aktualu per veisimosi sezoną) skaičius, ir šis skaičius turėtų būti stebimas visą nukrypti leidžiančios nuostatos taikymo laikotarpį. Kartais tai daroma ribojant leidimų skaičių ir (arba) nustatant nacionalines ar regionines kvotas. Bet kuriuo atveju šie skaičiai turi išlikti suderinami su pagrindiniu Paukščių direktyvos tikslu – paukščių apsauga.

Todėl reikia turėti omenyje, kad nukrypti leidžiančių nuostatų sistema negali būti naudojama vien populiacijai sumažinti; ji gali būti taikoma tik siekiant vieno iš 9 straipsnio 1 dalyje numatytų nukrypti leidžiančių tikslų, t. y. arba siekiant užkirsti kelią didelei žalai, arba siekiant apsaugoti fauną ir florą. Ja negali būti siekiama pašalinti kiekvieno individo tam tikroje teritorijoje, o tik sumažinti jų skaičių tiek, kiek tai atitinka žalos, kurią siekiama sušvelninti, lygį arba faunos ir floros apsaugos tikslus. Tačiau tai nereiškia, kad negalimos priemonės, kuriomis siekiama pašalinti veisimosi kolonijas ar naktinio tupėjimo vietas, arba užkirsti kelią jų atsiradimui, konkrečiose didesnės teritorijos dalyse, kaip ir neatmetama galimybė, kad pavienių paukščių tokiose teritorijose pasitaikys.

Veisimosi (perėjimo) sezono metu intervencijos, susijusios su kiaušiniais, pavyzdžiui, jų tepimas aliejumi arba pakeitimas muliažais, yra pagrindinis metodas, taikomas didžiųjų kormoranų dauginimuisi kontroliuoti. Tačiau, nors kelios Baltijos jūros regiono šalys šiuo metu taiko šį metodą, daugelyje kitų šalių taip nėra. Migracijos arba žiemojimo laikotarpiu pagrindiniai taikomi metodai yra šaunamieji ginklai paukščiams nužudyti ar išbaidyti ir baidymo įrenginiai, pavyzdžiui, dujinės patrankos ar kitos priemonės.

Galima suteikti bendruosius leidimus kartu laikantis 9 straipsnio 2 dalyje nustatytų formaliųjų sąlygų, t. y. leidimus, suteikiamus ne konkretiems asmenims, o bendrai įgaliotų asmenų kategorijai, pavyzdžiui, žemės savininkams ir jų įgaliotiniams. Tačiau, kaip nurodyta Tvarios medžioklės gairėse, kitaip nei 9 straipsnio 1 dalies c punkte, kuriame reikalaujama, kad nukrypti leidžiančios nuostatos būtų taikomos „griežtai prižiūrint“, 9 straipsnio 2 dalies formuluotė neužkerta kelio tokiems bendriesiems leidimams nukrypti leidžiančių nuostatų, grindžiamų 9 straipsnio 1 dalies a punktu, atveju. Šiuo atžvilgiu, kaip taip pat nurodyta Tvarios medžioklės pagal Paukščių direktyvą vadove, žinoma, darant prielaidą, kad nukrypti leidžianti nuostata apima visus 9 straipsnio 2 dalyje nurodytus aspektus, tikėtina, kad nukrypti leidžiančių nuostatų taikymą plačiai asmenų kategorijai pagrindžiančios priežastys turėtų būti aiškiai nurodytos pačioje nukrypti leidžiančioje nuostatoje.

Galiausiai, nors nukrypti leidžiančios nuostatos turi būti taikomos valstybių narių lygmeniu, valstybių narių tarpusavio koordinavimas galėtų būti naudingas (žr. 3 intarpą).

3 intarpas. Migracijos kelio mastu taikomų nukrypti leidžiančių nuostatų naudojimas siekiant užkirsti kelią didelei žalai kitos valstybės narės teritorijoje

Galima taikyti koordinuotą populiacijos kontrolę, įskaitant „migracijos kelio mastu taikomų nukrypti leidžiančių nuostatų“ taikymą, pagal kurį nukrypti leidžiančios nuostatos dėl tokių rūšių kaip didysis kormoranas būtų leidžiamos taikyti vienoje šalyje siekiant užkirsti kelią didelei žalai kitoje šalyje.

Šis metodas gali būti taikomas arba pagal tarptautinį valdymo planą, parengtą pagal tarptautinę konvenciją ar susitarimą, kurio šalis yra ES, arba pagal panašią sistemą, kuriai yra pritarusios visos atitinkamos valstybės narės.

Tačiau, siekiant sukurti koordinuotą požiūrį, būtina turėti tikslią ir naujausią informaciją, leidžiančią nustatyti didžiojo kormorano populiacijos palankias pamatines vertes: populiacijos dydį, paplitimo arealą ir buveinės dydį. Antra, turėtų būti sukurta patikima koordinuota stebėsenos sistema, kuri reguliariai teiktų duomenis apie individų skaičių, išgyvenamumą ir produktyvumą.

Po to turi būti pasiektas susitarimas dėl palankios pamatinės populiacijos migracijos kelio mastu ir nustatyta saugumo slenkstinė riba, kad būtų užtikrintas atsargumo principo taikymas. Remiantis tokiu susitarimu, pamatinis lygis kiekvienai šaliai galėtų būti nustatytas atskirai. Taip pat turėtų būti susitarta tokiais klausimais kaip geografinis mastas, kuriuo taikomas minėtas valdymo planų koordinavimas ir vertinimas, siekiant įvertinti populiacijos būklę, taip pat dėl valdymo priemonių koordinavimo ir vertinimo.

Todėl taip pat labai svarbu reguliariai vertinti padėtį ir stebėti ne tik šios rūšies individų skaičių, išgyvenamumą ir produktyvumą, bet ir žuvininkystę, įskaitant žalos vertinimą. Tai yra esminė sąlyga siekiant užtikrinti, kad būtų įvykdytos visos taikytinos 9 straipsnio sąlygos, taip pat įvertinti priemonių veiksmingumą, pagrįsti tolesnius valdymo sprendimus ir, prireikus, pritaikyti strategijas.

5. **Atvejų tyrimai**

5.1. *Konfliktų su didžiuoju kormoranu sprendimas karpių tvenkinių ūkiuose Kroatijoje*

Kroatijoje yra 15 ekstensyvių karpių tvenkinių ūkių, užimančių apie 12 000 hektarų. Visi jie yra svarbios vandens paukščių veisimosi (perėjimo) ir migracijos vietos ir yra įtraukti į „Natura 2000“ tinklą. Nors didysis kormoranas (*Phalacrocorax carbo sinensis*) nėra tikslinė rūšis, dėl kurios teritorijai suteikiamas SAT statusas, jis čia reguliariai aptinkamas ir maitinasi karpių tvenkinių ūkiuose. Nors kaip perintis paukštis jis nėra labai gausus, didelį spaudimą daro žiemojantys paukščiai, daugiausia kormoranai, atskrendantys iš kitų Europos dalių: kiekvieną žiemą į Kroatiją migruoja iki 20 000 paukščių.

Didysis kormoranas Kroatijoje buvo griežtai saugoma rūšis iki 1995 m., o valstybę į teismą padavė keli žuvų ūkiai, reikalaudami finansinės kompensacijos už patirtą žalą. Valstybė pralaimėjo visas bylas ir daugelį metų buvo priversta mokėti dideles sumas.

Po daugelį metų trukusių bendrų ornitologų, gamtos apsaugos ir žuvininkystės sektorių pastangų valstybė sutiko žuvininkystės ūkiams kasmet mokėti skatinamąsias išmokas už „karpinių žuvų tvenkinių ekosistemų palaikymą“ užuot mokėjusi kompensacijas už padarytą žalą. Ši priemonė, taikoma nuo 2008 m. ir plačiai pripažinta, tebegalioja iki šiol.

Pagal Kroatijos 2021–2027 m. prioritetinių veiksmų programą, 2014–2016 m. Žemės ūkio ministerija žuvininkystės ūkiams teikė valstybės paramą „karpinių žuvų tvenkinių ekosistemų palaikymui“, kurios bendra suma siekė 3,5 mln. eurų. Nuo 2018 m. ši parama buvo pakeista į kompensaciją „už įvairių paukščių ir kitų gyvūnų rūšių karpinių žuvų tvenkiniuose daromą žalą“, o bendra 2018–2020 m. skirta suma sudarė 8,7 mln. eurų. Kompensacijos buvo mokamos iš valstybės biudžeto, remiantis kasmetiniais Žemės ūkio ministerijos potvarkiais, ir buvo skiriamos už vieną žuvininkystės tvenkinių produktyvaus ploto hektarą. Specialiai saugomuose žuvininkystės tvenkiniuose, kuriuose medžioklė neleidžiama, 2020 m. parama buvo padidinta 30 proc., o nuo 2021 m. – 50 proc. Parama teikiama iki šiol, o 2024 m. rugsėjį priemoka buvo padidinta iki 902,18 euro už vieną produktyvaus ploto hektarą.

2024 m. pagal Kroatijos Respublikos žuvininkystės ir akvakultūros veiksmų programą 2021–2027 m. programavimo laikotarpiui buvo pradėta taikyti nauja priemonė „II.10 priemonė. Aplinkos apsaugos paslaugas teikianti akvakultūra“. Ši priemonė užtikrina kompensaciją už papildomus kaštus ir (arba) prarastas pajamas, atsirandančias taikant akvakultūros metodus, kurie atitinka konkrečius aplinkos poreikius ir kuriems taikomi specialūs valdymo reikalavimai, kylantys dėl teritorijų priskyrimo „Natura 2000“ tinklui. Kaip minėta pirmiau, visi ekstensyvūs karpinių žuvų tvenkiniai patenka į „Natura 2000“ tinklą ir privalo įgyvendinti apsaugos priemones, nustatytas potvarkyje dėl specialiųjų paukščių apsaugos teritorijų apsaugos tikslų ir priemonių.

Nors karpinių žuvų tvenkiniai nebuvo įsteigti specialiai kormoranui apsaugoti, nes jis nėra įtrauktas į Paukščių direktyvos I priedą, šie paukščiai yra neatsiejama „Natura 2000“ teritorijos valdymo dalis, nes gyvena glaudžiose kolonijose su kitomis žuvimis mintančių paukščių rūšimis, dėl kurių ši teritorija buvo priskirta saugomoms teritorijoms. Jie taip pat naudojasi žuvininkystės tvenkiniais kaip žiemojimo metu svarbiomis maitinimosi buveinėmis. Todėl bet kokia kormoranų medžioklė ar baidymas turėtų tiesioginį neigiamą poveikį ir kitoms paukščių rūšims.

Priemonė taikoma nuo 2024 m. rugpjūčio 1 d. iki 2029 m. gruodžio 31 d. ([11]), o paskutiniai tinkamumo finansuoti metai yra 2028-ieji. II.10 priemonės kriterijai apima balų skyrimą pagal žuvininkystės tvenkinio apsaugos statusą, pvz., specialusis rezervatas ar gamtos parkas, žuvininkystės tvenkinio plotą (> 1 000 ha; 400–1 000 ha; < 400 ha) ir žuvininkystės ūkio tipą: labai maža ar maža įmonė, vidutinė įmonė ar didelė įmonė) ([12]). Išmoka nustatyta 356 EUR/ha ([13]) registruoto žuvininkystės tvenkinio gamybinio ploto, tačiau ji „negali viršyti 35 proc. metinių pajamų iš naudotojo akvakultūros produktų pardavimo, gautų ataskaitiniais kalendoriniais metais“. Ši išmoka buvo pagrįsta skaičiavimais, atliktais pagal projektą „Croatia EU Natura 2000 Integration Project – NIP“, kuriame taikyta alternatyviųjų kaštų samprata, lyginant įprastinių ir ekstensyvių žuvininkystės tvenkinių pajamas ir kaštus. Kompensacija mokama 70 proc. iš ES biudžeto ir 30 proc. iš valstybės biudžeto.

Apibendrinant galima teigti, kad po kelių dešimtmečių pastangų spręsti kormoranų problemą Kroatijoje šalinant arba baidant žuvimis mintančius paukščius ir kompensuojant jų padarytą žalą, padėtis pagerėjo pastangas nukreipus į paskatas išlaikyti ekstensyvių karpinių žuvų tvenkinių biologinės įvairovės vertę ir leisti žuvimis mintančių paukščių rūšių, ypač kormorano, buvimą. Ateityje spręstini iššūkiai susiję su ekstensyvių karpinių žuvų tvenkinių ekonominio gyvybingumo užtikrinimu ir kitų įvairių paslaugų, grindžiamų gamtinėmis vertybėmis, plėtojimu.

5.2. *Kormoranų valdymas Danijoje*

Dabartinis Danijos valdymo planas, skirtas konfliktui tarp didžiojo kormorano ir žuvininkystės sektoriaus spręsti, buvo paskelbtas 2022 m. kovo mėn. Jis grindžiamas vietinio konfliktų valdymo principu, įtvirtintu ankstesniame plane, galiojusiame 2016–2020 m. Plano tikslas – rasti pusiausvyrą tarp gyvybingų šios rūšies populiacijų išlaikymo ir žvejybos sektoriuje susirūpinimą keliančių problemų sprendimo.

Danijos kormoranų populiacija pradėjo augti XX a. devintajame dešimtmetyje dėl pagerėjusios apsaugos Danijoje ir likusioje Europos dalyje. 1993–2006 m. populiacija išliko gana stabili ir siekė apie 39 000 porų. Vėliau skaičius sumažėjo iki maždaug 25 000 porų 2013 m., tačiau po to vėl padidėjo ir stabilizavosi. 2020 m. Danijos populiacija buvo įvertinta beveik 32 000 porų.

Konflikto valdymo plano pagrindinis principas yra tai, kad kormoranų keliami iššūkiai turi būti įveikiami vietos lygmeniu. Kormoranų maitinimasis turėtų būti mažinamas teritorijose, kurios yra svarbios žuvų ištekliams ir kuriose aptinkamos pažeidžiamos žuvų rūšys. Danija yra nustačiusi kelias prioritetines teritorijas, kuriose sutelkiama didžioji dalis pastangų, susijusių su perinčių kolonijų valdymu.

Prieš taikant kontrolę žudymu, pirmiausia turi būti išbandyti kiti sprendimai, tokie kaip paukščių baidymas ar techninių atgrasymo priemonių naudojimas, ir jie turi būti taikomi tiek, kiek tai praktiškai ir ekonomiškai įmanoma, siekiant užkirsti kelią žalai. Jei šios priemonės nėra pakankamos, gali būti imamasi reguliavimo priemonių, įskaitant šaudymą, kiaušinių tepimą aliejumi arba lizdų ir kiaušinių naikinimą. Šios priemonės gali būti įgyvendinamos tik gavus išankstinį leidimą. Praktika rodo, kad didžiojo kormorano atveju baidymo metodų taikymas kartu su ribota kontrole žudymu padidina baidymo veiksmingumą.

Be Danijos gamtos agentūros išduodamo reguliavimo leidimo, šaudymui taip pat reikalingas galiojantis medžioklės bilietas ir žemės savininko leidimas. Kontrolė žudymu gali būti vykdoma nuo rugpjūčio 1 d. iki kovo 31 d. (ir nuo balandžio 1 d. iki gegužės 1 d. siekiant apsaugoti į jūrą migruojančias plekšnes, lašišas ir upėtakius).

Kiaušinių patepimas aliejumi ir (arba) lizdų bei kiaušinių naikinimas gali būti leidžiami siekiant sumažinti esamų kolonijų dydį arba užkirsti kelią naujų kolonijų susidarymui. Šios priemonės gali būti taikomos kormoranų kolonijose, išvardytose valdymo plane; kolonijose, esančiose 30 kilometrų spinduliu nuo pakrančių teritorijų, pripažintų svarbiomis žvejybai ir žuvų ištekliams; upeliuose ir ežeruose, kuriuose aptinkama seliavų, kiršlių, lašišų, upėtakių ar ungurių; arba kolonijose, esančiose daugiau kaip 30 kilometrų nuo tokių nustatytų teritorijų, jeigu galima įrodyti, kad kolonija daro didelę žalą žuvims, žvejybai ir žuvininkystės interesams. Tiek kiaušinių patepimui aliejumi, tiek lizdų ir kiaušinių naikinimui reikalingas Gamtos agentūros reguliavimo leidimas ir žemės savininko leidimas.

Planas buvo parengtas palaikant dialogą su sudaryta kormoranų darbo grupe ir galutinai patvirtintas Aplinkos ministerijos. Jis neturi nustatyto galiojimo pabaigos termino, tačiau bus vertinamas, o jo priemonės atnaujinamos atsižvelgiant į naujas žinias ir praktinę patirtį.

4 intarpas. Ar pagrįsta didžiuosius kormoranus laikyti rimta grėsme įvairioms žuvų populiacijoms Nyderlanduose?

Mennobartas van Eerdenas ir Stefas van Rijnas apžvelgė savo ilgalaikio stebėsenos tyrimo rezultatus Nyderlanduose ir paskelbė savo pastebėjimus žurnale *Ravon 87*, 2022 m. gruodžio mėn., 24 tomas, Nr. 4, p. 78–81.

https://natuurtijdschriften.nl/pub/1019938/RAVON2022024004004.pdf

Santrauka

Nyderlandai „niekada nesiėmė intervencijų taikydami populiacijos kontrolės priemones“. Vis dėlto perinčių porų populiacija linkusi mažėti, ypač didžiųjų Eiselio ežerų teritorijoje, kur užfiksuotas daugiau kaip 80 proc. sumažėjimas, vykęs lygiagrečiai su ryškiu maistinių medžiagų prieinamumo sumažėjimu. Nors XX a. 8-ajame ir 9-ajame dešimtmečiuose ši teritorija buvo pagrindinė rūšies tvirtovė, perinčios kolonijos tapo gerokai mažesnės ir persikėlė į mažesnius vidaus vandens telkinius. Šiuose mažesniuose vandens telkiniuose vandens kokybė ir žuvų ištekliai yra daug geresni. Iš ilgalaikių duomenų apie žuvų suvartojimą aišku, kad kormoranai daugiausia minta gausiomis smulkiomis žuvimis, kurių ilgis siekia 7–25 centimetrus. Kadangi jų mityba, tirta nustatant otolitus, iš esmės atspindi žuvų bendrijos sudėtį, laikoma, kad didieji kormoranai į žuvų prieinamumą reaguoja „iš apačios į viršų“. Kartu su natūraliu 20 proc. ar mažesniu žuvų išteklių sunaudojimu vandens sistemos lygmeniu nėra daug priežasčių baimintis didžiųjų kormoranų plėšrūniškumo poveikio. Tik mažuose arba intensyviai įžuvintuose vandens telkiniuose tai gali būti aktualu vietos mastu, ypač kai žuvims trūksta slėptuvių, pavyzdžiui, negyvos medienos, makrofitų ir pan. Žuvų buveinių valdymas atrodo naudinga priemonė siekiant sumažinti didžiųjų kormoranų plėšrūniškumo riziką, ypač netoli užtvarinių užtvankų, šliuzų ar žuvų pralaidų.

6. **Pranešimų apie nukrypti leidžiančias nuostatas teikimas**

Skaidrus pranešimų apie nukrypti leidžiančias nuostatas ir koordinuotą individų pašalinimą iš populiacijos teikimas yra būtinas siekiant stiprinti suinteresuotųjų subjektų pasitikėjimą ir užtikrinti tarptautinių susitarimų laikymąsi. Todėl Komisija sukūrė internetines nukrypti leidžiančių nuostatų duomenų peržiūros priemones ([10]). Jose pateikiama išsami informacija apie valstybių narių kasmet pateikiamas nukrypti leidžiančias nuostatas, taip pat statistika apie šių pranešimų išsamumą:

— nukrypti leidžiančių nuostatų ir išimčių, taikomų rūšių apsaugai visoje ES, apžvalga;

— atskiros nukrypti leidžiančios nuostatos ir išsami informacija apie jas ir

— nacionalinių ataskaitų apie nukrypti leidžiančias nuostatas ir išimtis duomenų išsamumas.

([10]) Nukrypti leidžiančių nuostatų ir išimčių, taikomų rūšių apsaugai visoje ES, apžvalga | Europos aplinkos agentūra.

7. **Papildoma informacija**

ES finansuoto INTERCAFE projekto, kuris glaudžiai bendradarbiavo su pagrindiniais suinteresuotaisiais subjektais ir išsamiai nagrinėjo įvairius kormoranų ir žuvininkystės konfliktus, dokumentus galima rasti https://www.ceh.ac.uk/our-science/projects/intercafe.

Apibendrinamieji dokumentai apie didžiojo kormorano paplitimą, arealą, ekologiją, populiacijos būklę ir tendencijas, jo sąveiką su žuvimis, žvejyba ir akvakultūra, taip pat kormoranų ir žuvininkystės konfliktų valdymą pateikiami Komisijos tinklalapyje, skirtame Paukščių direktyvai:

— DUK apie kormoranų ekologiją, padedantys geriau suprasti jų biologiją, ekologiją ir elgseną;

— Kormoranų skaičius ir paplitimas Europoje, paaiškinant kormoranų skaičiaus stebėseną ir apskaitą ES;

— Kormoranų, žuvų ir žvejybos sąveika, kuri yra dažniausias konfliktų šaltinis;

— Kormoranų ir žuvininkystės konfliktų valdymas – informacijos apie valdymo priemones ir įrankius, naudojamus siekiant sumažinti kormoranų keliamas problemas žuvininkystei, sintezė;

— Socialiniai, kultūriniai ir teisiniai kormoranų ir žuvininkystės klausimų aspektai, taip pat paukščių ir žuvų ekologija;

— Išsami bibliografija – svarbiausi leidiniai šia tema (daugiau kaip 5 000 publikacijų su reikšminių žodžių paieška).